

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ - ΤΕΧΝΗ - ΑΓΩΓΗ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Α. ΘΑΛΛΑΜΙΩΤΗΣ
ΕΚΔΟΤΗΣ Α. Ι. ΡΑΛΛΗΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΥΛΗΣ Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ
ΓΡΑΦΕΙΑ: ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ 6

ΤΕΥΧΟΣ 7-8 ΙΟΥΛΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1934

ΦΤΕΡΑ ΣΤΟΝ ΑΝΕΜΟ

I

Καράβι άπλώνει τὰ φτερά καί πάει με πρίμο άγέρα
σκορπίζοντας στο διάβα του χερόβολα τούς κρίνους.
Κάθε του ξάρτι κελαϊδει, χαρούμενη φλογέρα,
καί πνίγει τούς παθητικούς τοῦ δροσομπάτη θρήνους.

Μά τὰ φτωχά, τὰ σάλευτα, τὰ γερασμένα ξύλα
όπου σαπίζουν άχρηστα ριγμένα στη στεριά,
σάμπως νά τὰ συγκλόνισε κρυφή μια άνατριχίλα
καί σάμπως νάναστέναξαν, άργότριξαν βαρειά.

II

Καί πάλι έγώ προσκυνητής χαμοσυρτός ματώνω
τὰ δλόγυμνα τὰ πόδια μου στοῦ δρόμου σου τάγκάθια,
κλειστό σπιτάκι σιωπηλό, με τὸ στερνό μου πόνο
άμαρτωλό λιβανωτό, με τὰ σβυστά μου πάθια.

Δέν πεθυμῶ τήν πρώτη μου χαρά για ναῦρω πάλι
νά πλημμυρίση άκράτητη μες στάδειανά μου στήθη.
Μῶ άς ήτουν μόνο ναῦρισκα στη δροσερή σου άγκάλη
τὰ δάκρυα που μάπόλειψαν, τόν ύπνο που μάρνήθη.

ΠΑΥΛΟΣ ΤΑΙΝΑΡΙΤΗΣ

ΠΕΡΙ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ

(Συνέχεια από τὸ τεύχος 6 σελ. 166)

10

Ἐκ τῶν μύθων ἄλλοι εἶναι ἀπλοὶ καὶ ἄλλοι σύνθετοι· γιατί καὶ οἱ πράξεις τῆς ὁποῖας μιμοῦνται οἱ μῦθοι τέτοιες εἶναι στήν πραγματικότητα. Ἄπλη πράξις ἐννοῦ ἐκείνη πού γίνεται, ὅπως ὠρίσαμε, μέ συνέχεια καὶ ἐνότητα καὶ τελειώνει χωρίς περιπέτεια ἢ ἀναγνώριση. Σύνθετη πάλι, ὅποια φτάνει στό τέλος μέ ἀναγνώριση ἢ περιπέτεια ἢ καί τὰ δύο ἄντα ὅμως πρέπει νά προκύπτουν ἀπό τήν ἴδια τή σύνθεση τοῦ μύθου, ὥστε ν' ἀπορρέουν ἀπό τὰ προηγούμενα σύμφωνα μέ τίς ἀπαιτήσεις τῆς ἀνάγκης ἢ τῆς πιθανότητας. Γιατί ἔχει μεγάλη διαφορά τὸ νά προκύπτουν τούτα ἀπό κείνα καί τὸ νά γίνονται τούτα κατόπιν ἀπό κείνα.

11

Περιπέτεια εἶναι ἡ μεταβολή τῆς καταστάσεως στό ἀντίθετο, σύμφωνα μέ τὰ προηγούμενα, δηλ. σύμφωνα μέ τοὺς νόμους τῆς πιθανότητας ἢ τῆς ἀνάγκης. Ὅπως λ. χ. στόν Οἰδίποδα, ἐνῶ ἦρθε ὁ ἀγγελιοφόρος γιά νά κάμει τὸν Οἰδίποδα νά χαρεῖ καί νά τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ φόβο γιά τὴ μητέρα του, μέ τὸ νά ξεσκεπάσει ποῖος ἦταν [ὁ Οἰδίπους], κατώρθωσε τὸ ἀντίθετο. Καί στό Λυγκέα, ἐνῶ αὐτὸν τὸν πῆγαινον νά τὸν σκοτώσουν καὶ ὁ Δαναὸς ἀκολουθοῦσε γιά νά τὸν σκοτώσει, τῶφεναν τὰ πράγματα νά σωθεῖ ὁ πρῶτος καί νά σκοτωθεῖ ὁ δεύτερος.

Ἀναγνώριση εἶναι, καθὼς φανερώνει καὶ ἡ λέξις, ἡ μεταβολή ἀπὸ τὴν ἀγνοία στή γνωριμία ἢ [ἀπὸ τὴν ἐχθρα] στή φιλία ἢ [ἀπὸ τὴ φιλία] στήν ἐχθρα τῶν προσώπων πού πρόκειται νά εὐτυχίσουν ἢ νά δυστυχίσουν. Ἡ καλύτερη ἀναγνώριση εἶναι, ὅταν συνοδεύεται μέ περιπέτεια, ὅπως λ. χ. στόν Οἰδίποδα. Ἐκτὸς αὐτῆς ὑπάρχουν βέβαια καὶ ἄλλες ἀναγνωρίσεις, γιατί συμβαίνει καμμιά φορά νά προκύπτουν καὶ ἀπὸ ἀψυχα πράγματα ἢ ἀπὸ τὰ τυχαῖα γεγονότα καί μπορεῖ ἀκόμη ν' ἀναγνωρίσει κανεὶς ἂν μιὰ πράξις εἶναι ἢ δὲν εἶναι δική του. Ἀλλὰ ἡ ἀναγνώριση πού ταιριάζει τέλεια στό μῦθο καί στήν πράξις εἶν' αὐτὴ πού ἀναφέραμε, γιατί αὐτὴ ἔχει τὴ δύναμη νά προκαλέσει τὴ συμπόνια ἢ τὸ φόβο. Καί ἡ τραγωδία εἶναι μίμησις τῶν πράξεων πού προκαλοῦν αὐτὲς τίς συγκινήσεις. Ἐκτὸς τούτου ἀτυχήματα καὶ οἱ εὐτυχίες ἀπὸ τέτοια γεγονότα συμβαίνουν.

Ἀφοῦ ἡ ἀναγνώριση γίνεται σὲ πρόσωπα, ἔχουμε μιὰ περίπτωση πού ὁ ἕνας ἀναγνωρίζει τὸν ἄλλο, ὅταν αὐτὸς εἶναι γνωστός, καὶ ἄλλη πού πρέπει καὶ οἱ δύο νά γνωρίσουν ἕνα τὸν ἄλλο, ὅπως λ. χ. στήν «Ἰφιγένεια ἐν Γαύροις» ἔπει οὗ Ὁρέστης γνώρισε τὴν Ἰφιγένεια ἀπ' τὴν ἐπιστολή, ἀλλὰ χρειαζόταν καὶ ἄλλη ἀναγνώριση γιά νά γνωρίσει καὶ ἡ Ἰφιγένεια τὸν Ὁρέστη.

Δυὸ μέρη λοιπὸν τοῦ μύθου εἶναι ἡ περιπέτεια καὶ ἡ ἀναγνώριση. Τρίτο εἶναι τὸ πάθημα. Πάθημα εἶναι κάθε πράξις πού φέρνει τὸ θάνατο ἢ τὴν ὀδύνη, ὅπως

οἱ φόνοι πού γίνονται στή σκηνή, οἱ ἀνυπόφοροι πόνοι, οἱ τραυματισμοὶ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια.

12

Μιλήσαμε μέχρι ἐδῶ γιά τὰ στοιχεῖα τῆς τραγωδίας, πού δημιουργοῦν τὸ εἶδος τῆς. Ἄν τώρα πάρουμε βάση τὴν ἔκταση καί τὰ ξεχωριστὰ τμήματα στὰ ὅποια μπορεῖ νά διαιρεθεῖ, τὰ μέρη τῆς εἶναι τὰ ἑξῆς: Πρόλογος, ἐπεισόδιο, ἐξοδος, χορικό. Τὸ τελευταῖο διακρίνεται πάλι σὲ δύο: πάροδος καὶ στάσιμος. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι κοινὰ σ' ὅλες τίς τραγωδίες. Τὰ ἰδιαίτερα, πού ὑπάρχουν μόνο σὲ μερικῆς, εἶναι τὰ «ἀπὸ σκηνῆς» καὶ οἱ κόμμοι.

Πρόλογος εἶναι ἕνα δλόκληρο τμήμα τραγωδίας, πού θρίσκειται πρὶν ἀπὸ τὴν πάροδο τοῦ χοροῦ, ἐπεισόδιο, ἕνα δλόκληρο τμήμα τραγωδίας ἀνάμεσα σὲ δύο δλόκληρα χορικά, ἐξοδος, ἕνα δλόκληρο τμήμα τραγωδίας πού δὲν ὑπάρχει κατόπι τοῦ τραγούδιμα τοῦ χοροῦ.

Ἀπὸ τὴ χορικά, πάροδος λέγεται δλόκληρο τὸ πρῶτο κομμάτι πού λέγει ὁ χορός, στάσιμος, τὸ τραγούδιμα τοῦ χοροῦ πού δὲν ἔχει στίχους ἀναπαιστικὸς καὶ τροχαϊκός. Κόμμος λέγεται ὁ κοινὸς θρήνος τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ὑποκριτῶν ἀπὸ τὴ σκηνή.

13

Συνεχίζοντας τώρα θὰ μιλήσουμε κατὰ σειρὰ γιά τὰ πράγματα πού πρέπει νά ἐπιζητοῦν καὶ τὰ πράγματα πού πρέπει νάποφεύγουν ἐκεῖνοι πού συνθέτουν τοὺς μύθους καὶ γιά τίς προϋποθέσεις πού χρειάζονται γιά νά φέρει ἡ τραγωδία τὰποτελέσματά της.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ὑπόθεση τῆς ἐξαιρετικῆς τραγωδίας δὲν πρέπει νάναί ἀπλή ἀλλὰ σύνθετη καὶ μάλιστα νά μιμῆται πράξεις, πού προκαλοῦν τὸ φόβο καὶ τὴ συμπόνια, (γιατί τοῦτο εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς μίμησης αὐτῆς), γίνεται ἀμέσως φανερό πὼς οὔτε οἱ ἐνάρετοι ἄνθρωποι πρέπει νά παρουσιάζονται πέφτοντας ἀπὸ τὴν εὐτυχία στή δυστυχία (γιατί αὐτὸ προκαλεῖ τὴν ἀγανάχτηση ἀντὶ γιά τὸ φόβο καὶ τὴ συμπόνια), οὔτε οἱ κακοὶ ἀπὸ τὴ δυστυχία στήν εὐτυχία, (γιατί αὐτὸ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο εἶναι ὀδυρότερο ξένο πρὸς τὴν τραγωδία καὶ δὲν ἔχει τίποτε τὸ τραγικόν, γιατί οὔτε τὴ φιλανθρωπία μας ἱκανοποιεῖ οὔτε τὴ συμπόνια ἢ τὸ φόβο προκαλεῖ) οὔτε πάλι ὁ πολὺ κακὸς νά πέφτει ἀπὸ τὴν εὐτυχία στή δυστυχία, (γιατί μιὰ παρόμοια σύνθεση μπορεῖ νά ἱκανοποιεῖ τὴ φιλανθρωπία μας, ἀλλὰ δὲν προκαλεῖ οὔτε τὴ συμπόνια οὔτε τὸ φόβο, γιατί τὸ ἕνα, δηλ. ἡ συμπόνια, γεννιέται γιά κάποιον πού δυστυχεῖ χωρίς νά τῆξίξει καὶ τὸ ἄλλο, δηλ. ὁ φόβος, γιά κάποιον ὅμοιο μας. Ὅστε μιὰ σύνθεση σὰν τὴν προηγούμενη δὲ θὰ μᾶς φέρνει οὔτε συμπόνια οὔτε φόβο). Μένει λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος πού θρίσκειται ἀνάμεσα σ' ὅλους αὐτούς, καὶ εἶν' ἐκεῖνος πού μήτε γιά τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ δικαιοσύνη του διακρίνεται καὶ μήτε ἀπὸ τὴν κακία καὶ τὴν ἀδικία του πέφτει στή δυστυχία, παρὰ μόνον ἀπὸ κάποια πλάνη του. Καὶ πρέπει αὐτὸς νά νῆκει στοὺς ἀνθρώπους πῶγιναν γνωστοὶ γιά τὴ μεγάλη δόξα καὶ τὴν εὐτυχία τους, ὅπως ὁ Οἰδίποδας, ὁ Θυέ-

στης, κι' ἄλλοι ξακουστοὶ ἄντρες ποὺ κατάγονται ἀπὸ παρόμοια γένη.

Εἶν' ἀνάγκη λοιπὸν ὁ πετυχημένος μῦθος νᾶειναι ἀπλός, ὄχι διπλός, ὅπως νομίζουν μερικοί, καὶ νὰ φέρνει ὄχι ἀπὸ τὴ δυστυχία στὴν εὐτυχία ἀλλὰ τάντιθετο, ἀπὸ τὴν εὐτυχία στὴ δυστυχία, κι' ὄχι γιὰ κακουργήματα παρὰ γιὰ κάποια μεγάλη πλάνη ἐνδὸς ἀνθρώπου σὰν κι' αὐτοὺς ποὺ εἶπαμε ἢ καλύτερου ἢ καὶ χειρότερου. Ἀπόδειξη ἔχομε αὐτὸ ποὺ γίνεται. Στὰ παλιὰ χρόνια δηλ. οἱ ποιητὲς ἔπαιρναν στὴ σειρά ὅποιους μύθους τύχαινε, τώρα ὅμως οἱ καλύτερες τραγωδίες ἔχουν τὴν ὑπόθεσίν τους ἀπ' τὴν ἱστορία λίγων σπιτιῶν, δηλ. ἀναφέρονται στὸν Ἀλκίμεωνα, στὸν Οἰδίποδα, στὸν Ὀρέστη, στὸ Μελέαγρο, στὸ Θυέστη, στὸν Τηλέφο καὶ σ' ὄσους ἄλλους ἔτυχε νὰ πάθουν ἢ νὰ προσενηθῶσιν φοβερὰ δυστυχήματα.

Λοιπὸν αὐτὴ τὴ σύνθεση πρέπει νᾶχει μιὰ πολὺ καλὴ τραγωδία καὶ σύμφωνη μὲ τοὺς κανόνες τῆς τέχνης. Γι' αὐτὸ ἔχουν ἄδικο ὅσοι κατηγοροῦν τὸν Εὐριπίδη πὼς ἐπιδιώκει συστηματικὰ τοῦτο στίς τραγωδίες του καὶ πὼς οἱ πιὸ πολλές του τελειώνουν στὴ δυστυχία, γιατί, καθὼς εἶπαμε, τοῦτο εἶναι τὸ σωστό. Κι' ἢ πιὸ μεγάλη ἀπόδειξη εἶν' αὐτὴ· στὴ σκηρὴ καὶ στοὺς ἀγῶνες οἱ παρόμοιες τραγωδίες φαίνονται τραγικώτατες, ἂν παιχτοῦν καλά, κι' ὁ Εὐριπίδης, μολονότι στὴν οἰκονομία τῶν ἄλλων στοιχείων δὲν τὰ καταφέρει τόσο, φαίνεται ὅμως πολὺ τραγικώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποιητὲς.

Δεύτερη ἔρχεται μιὰ ἄλλη τραγωδία, ποὺ μερικοὶ τὴ θεωροῦν καὶ πρώτη, ἐκεῖνη πῶχει διπλὴ σύνθεση, σὰν τὴν Ὀδύσεια, καὶ τελειώνει ἀναποδιάζοντας τὴν τύχη καὶ τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν. Αὐτὴν τὴν κάνει νὰ φαίνεται σπουδαιότερη ἢ ἀδυναμία τοῦ θεατρικοῦ κοινοῦ, (γιατὶ κι' οἱ ποιητὲς συμμορφώνονται μὲ τὴς ἐπιθυμίες τῶν θεατῶν καὶ φροντίζουν νὰ τὴς ἱκανοποιοῦν). Ὅμως ἡ εὐχαρίστηση ποὺ μᾶς δίνει αὐτὴ δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν τραγωδία, παρὰ μόνο μὲ τὴν κωμῶδια, γιατί ἐκεῖ κι' οἱ πιὸ ἐχθροὶ τοῦ μῦθο, ὅπως ὁ Ὀρέστης κι' ὁ Αἰγισθος, τελευταία φεύγουν [ἀπὸ τὴ σκηρὴ] φιλιωμένοι καὶ δὲ σκοτώνεται κανένας.

14

Ὁ φόβος κι' ἡ συμπόνια μπορεῖ νὰ γεννηθοῦν κι' ἀπὸ τὸ θέαμα μόνον, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερο κι' αὐτὸ ποὺ ταιριάζει πιὸ πολὺ στὴν ἀξία τοῦ καλοῦ ποιητῆ εἶναι νὰ προκληθοῦν ἀπὸ τὴ σειρά τῶν γεγονότων. Πρέπει δηλ. νὰ γίνεται ἡ σύνθεση τοῦ μῦθο καὶ χωρὶς τὴν προϋπόθεση τοῦ θεάματος, μὲ τέτοιον τρόπο, ποὺ νὰ πιάνει φρίκη καὶ συμπόνια τὸν ἀκροατὴ μόνον ἀπὸ τὰ γεγονότα, ὅπως παθαίνει κανεὶς, ὅταν ἀκούει τὸ μῦθο τοῦ Οἰδίποδα. Τὸ νὰ προκαλεῖ κανεὶς αὐτὲς τὴς συγκινήσεις μὲ τὸ θέαμα εἶναι κι' ἀπὸ τὴν τέχνη κάπως ξένο, κι' ἐξαρτάται ἀπὸ τὰ ἔξοδα τοῦ χορηγοῦ. Ὅσοι πάλι μὲ τὸ θέαμα δὲν ἀποδλέπουν νὰ κινήσουν τὸ φόβο παρὰ μόνον τὸ θαυμασμό, δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴν τραγωδία, γιατί δὲν πρέπει νὰ ζητᾶμε ἀπὸ τὴν τραγωδία κάθε εἶδος συγκίνηση, ἀλλὰ μόνο τὴν ἀποκλειστικὰ δική της. Κι' ἀφοῦ ὁ ποιητὴς πρέπει μὲ τὴ μίμησιν νὰ προκαλέσει τὸ φόβο καὶ τὴν συμπόνια εἶναι φανερὸ πὼς πρέπει νὰ πετύχει τοῦτο μὲ τὰ γεγονότα.

Ἄς ἰδοῦμε τώρα ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ γεγονότα.

Οἱ ἄνθρωποι ποὺ κάνουν τέτοιες πράξεις [ποὺ προκαλοῦν τὸ φόβο κτλ.] ἀνα-

γκαστικά θᾶξιναι μεταξύ τους ἢ φίλοι ἢ ἐχθροὶ ἢ ἀδιάφοροι. Ἄν βλάπτει κάποιος ἐχθρὸς τὸν ἐχθρὸ του ἢ πρόκειται νὰ τὸν βλάψει, τὸ πράγμα δὲ φέρνει καμμιά συμπόνια ἀλλὰ μόνο δημιουργεῖ ἓνα πάθημα. Τὸ ἴδιο καὶ μεταξύ τῶν ἀδιαφόρων. Ὅταν ὅμως τὰ παθήματα συμβαίνουν ἀνάμεσα σὲ φίλους, ὅπως λ. χ. ἂν σκοτώνει ἢ πρόκειται νὰ σκοτώσει ἢ ὀψοσδήποτε νὰ βλάψει ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸ ἢ γυιὸς τὸν πατέρα ἢ μητέρα τὸ γυιὸ ἢ γυιὸς τὴ μητέρα, αὐτὲς τὴς περιπτώσεις πρέπει νὰ τὴς προτιμοῦμε.

Τοὺς μύθους ποὺ μᾶς εἶναι γνωστοὶ ἀπὸ τὴν παράδοση δὲ μπορούμε νὰ τοὺς τροποποιοῦμε, (ὅπως λ. χ. γιὰ τὴν Κλυταίμνηστρα ποὺ σκοτώθηκεν ἀπὸ τὸν Ὀρέστη καὶ γιὰ τὴν Ἐριφύλη ἀπὸ τὸν Ἀλκίμεωνα). Πρέπει λοιπὸν ὁ ποιητὴς μόνο νὰ ξεδιαλέγει τὰ στοιχεῖα ποὺ βρίσκονται στὴν παράδοση καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ καλά. Τί ἐννοῶ καλά, θὰ τὸ ἐξηγήσω.

Τὴν [τραγικὴ] πράξη μπορεῖ νὰ τὴν κάνουν, ὅπως γίνεται στίς συνθέσεις τῶν παλαιῶν ποιητῶν, πρόσωπα ποὺ γνωρίζουν καὶ ξαίρουν τὴ φιλία τους ἢ τὴ συγγενειὰ τους, ὅπως κι' ὁ Εὐριπίδης παρουσίασε τὴ Μήδεια νὰ σκοτώνει τὰ παιδιὰ της. Μπορεῖ ὅμως νὰ κάνουν τὴ φοβερὴ πράξη χωρὶς νὰ ξαίρουν τὴ συγγενειὰ τους καὶ νὰ τὴ μάθουν ὕστερα, ὅπως ὁ Οἰδίποδας τοῦ Σοφοκλή. Ἐκεῖ βέβαια τὸ κακὸ ἔχει γίνει πρὶν ἀρχίσει τὸ δράμα, μπορεῖ ὅμως νὰ γίνει καὶ μέσα στὴν τραγωδία, ὅπως κάνει ὁ Ἀλκίμεωνας τοῦ Ἀστυδάμαντα κι' ὁ Τηλέγονος στὸν Ὀδυσσεά τραυματία. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ ὑπάρχει ἀκόμη καὶ μιὰ τρίτη περίπτωση, ὅταν ἓνας ἐκεῖ ποὺ σκοπεύει νὰ ἐκτελέσει κάποιο ἀθεράπευτο κακὸ σὲ φίλο του ἢ συγγενῆ του χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζει, τὸν γνωρίζει πρὶν τὸ κάμει. Ἄλλη περίπτωση δὲν ὑπάρχει γιατί ἢ θὰ κάμει κανεὶς ἢ δὲ θὰ κάμει καὶ ἢ θὰ γνωρίζει ἢ δὲ θὰ γνωρίζει. Ἀπ' αὐτὰ τὸ χειρότερο εἶναι ὅταν αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ κάμει τὸ κακὸ γνωρίζοντας ἀναβάλλει καὶ δὲν τὸ κάμει, γιατί καὶ τὴν ἀγανάχτηση προκαλεῖ καὶ τραγικὸ δὲν εἶναι, ἀφοῦ δὲ φέρνει πάθημα. Γι' αὐτὸ κανεὶς δὲ χρησιμοποιεῖ τέτοια περίπτωση, παρὰ πολὺ σπάνια, ὅπως λ. χ. στὴν Ἀντιγόνη ἢ συμπεριφορὰ τοῦ Αἴμονα πρὸς τὸν Κρέοντα. Κατόπιν ἔρχεται τὸ νὰ ἐκτελέσει τὴν πράξη [γνωρίζοντας]. Καλύτερο εἶναι νὰ κάμει τὴν πράξη χωρὶς νὰ γνωρίζει καὶ νὰ γνωρίσει ὕστερα, γιατί τότε καὶ τὴν ἀγανάχτηση δὲν προκαλεῖ κι' ἡ ἀναγνώριση φέρνει μεγάλη ἐκπληξη. Τὸ πιὸ καλύτερο ὅμως ἀπ' ὅλα εἶν' αὐτὸ ποὺ ἀναφέραμε στὴν τρίτη περίπτωση, ὅπως λ. χ. στὸν Κρεσφόντη ἢ Μερόπη πρόκειται νὰ σκοτώσει τὸ γυιὸ της, ἀλλὰ τὸν ἀναγνωρίζει καὶ δὲν τὸν σκοτώνει καὶ στὴν Ἰφιγένεια τὸ ἴδιο ἢ ἀδελφὴ τὸν ἀδελφὸ καὶ στὴν Ἑλλη ὁ γυιὸς πρόκειται νὰ πουλήσει τὴ μητέρα του, ἀλλὰ τὴν ἀναγνωρίζει.

Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους συμβαίνει κι' αὐτὸ ποὺ εἶπαμε πρωτύτερα, ὅτι δηλ. οἱ τραγωδίες δὲν ἀναφέρονται σὲ πολλὰς οἰκογένειες. Γιατὶ οἱ ποιητὲς μὲ πολλὰς ἀναζητήσεις τυχαῖα κι' ὄχι ἀπὸ τὴν τέχνη τους εὗρηκαν τοὺς μύθους ποὺ βοηθᾶνε στὴν ἐπιτυχία τους. Ἀναγκάζονται λοιπὸν νὰ καταφεύγουν ὅλοι σ' αὐτὲς τὴς οἰκογένειες πῶχουν πάθει τὰ κατάλληλα γιὰ τὴν τραγωδία παθήματα.

Ὅσο γιὰ τὴ σύνθεση τῶν γεγονότων καὶ γιὰ τὴν ποιότητα τῶν μύθων ἄς μείνομε σ' αὐτὰ.

(Συνέχεια στὸ ἄλλο φύλλο)

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ
ΤΑ ΕΝΙ ΚΙΡΚΗΣ

Καὶ στήν Αἰαία ἐφτάσαμε, νησί, πού ἑκατοικοῦσεν
ἡ Κίρκη, τρομερή θεά μ' ἀνθρωπινή φωνούλα,
ἡ ὄριομαλλοῦσ' αὐτάδεσφρη τοῦ κακοβούλου Αἰήτη·
κ' οἱ δυὸ τὸν κοσμοφωτιστὴ τὸν Ἥλιο εἶχαν πατέρα,
κ' εἶχαν τὴν Πέρση μάννα τους, τοῦ Ὀκεανοῦ τὴν κόρη.
Ἐκεῖ τὸ πλοῖο ἀράξαμε βουβοὶ στὸ περιγιάλι,
μὲς σὲ λιμάνι ἀπάνεμο, πού θεὸς μᾶς ὠδηγοῦσε·
καὶ βγαίνοντας πέσαμε κεῖ δυὸ μέρες καὶ δυὸ νύχτες
καὶ τὴν καρδιά μας ἔρωγαν ὁ κάματος καὶ οἱ πίκρες.
Μὰ ὅταν τὴν τρίτη χάραξε ἡ ὄριομαλλοῦσ' Αὐγούλα,
τὸ κοφτερὸ μου παίρνοντας σπαθὶ καὶ τὸ κοντάρι,
γοργὰ ἀπὸ τὸ καράβι μου σὲ ξάγναντο ἀνεβαίνω,
μὴν ἀγναντέψω ἔργα θνητῶν κι ἀφογκραστῶ λαλιά τους.
Καὶ στάθηκα σ' ἀκρόβραχου τὴ βίγλα ἀνεβασμένος,
καὶ νά, ἔπο τὴν πλατύδρομη τὴ γῆ καπνὸ ἀντικρούζω,
μὲς ἀπὸ λόγγους καὶ δρυμά, στής Κίρκης τὰ παλάτια.
Στέκω καὶ διαλογίζομαι καὶ διαμετροῶ τὸ νοῦ μου·
νά πάω νά μάθω, ὡς εἶδα ἐκεῖ φωτιᾶς καπνὸ νά βγαίνει·
Ὡστόσο τοῦτο πιδὸ καλὸ στὸ λογισμό μου ἐφάνη·
πρῶτα νά σύρω στὸ γιאלό, στὸ πλοῖο μου, καὶ νά δώσω
νά φᾶν οἱ σύντροφοι κι ἀπὲ νά στείλω γιὰ νά μάθουν.
Μὰ ἐκεῖ πού ζύγωνα κοντὰ στὸ δίπλωρο καράβι,
κάποιος θὰ μὲ σπλαχνίστηκε θεός, πού μόνος ἦμουν,
καὶ στέλνει μου ὑψικέρατο, τρανὸ στὸ δρόμο ἐλάφι,
πού στὸ ποτάμι ἀπ' τὴ βοσκὴ κατέβαινε τοῦ δάσου,
νά πιῆ νερό, γιατί ἔνοιωθε βαρὺ τοῦ ἡλιοῦ τὸ κάμα.
Σὰν ἔβγαине, τοῦ δίνω μιὰ καταμεσίς στὴ ράχη,
πέρα γιὰ πέρα τὸ περνάει τὸ χάλκινο κοντάρι,
καὶ πέφτει χάμου βόγγοντας, καὶ πέταξε ἡ ψυχὴ τῷ.
Τότε, πατώντας το, τραβάω ἀπ' τὴ λαβωματιά του
τὸ χάλκινο κοντάρι μου, χάμω στὴ γῆ τὸ γέρονω
κι ἀφήνω το, καὶ σπάζοντας κλωνάρια καὶ λυγόνες,
πλέκω σὰ μιὰν ὀργυιὰ σκοινὶ καλοστριμμένο ὀλοῦθε,
καὶ τοῦ πελώριου τοῦ θεριοῦ δένω μαζί τὰ πόδια,
καὶ τὸ περνάω στὸ σβέροκο μου καὶ πάω γιὰ τὸ καράβι
μὲ τὸ κοντάρι στήριγμα, τί βολετὸ δὲν ἦταν
μὲ τὸνα χέρι νά κρατῶ θεόρατο ζῶο στὸν ὄμο.
Μπρὸς στὸ καράβι ρίχνω το καὶ πάω σιμὰ καὶ κρένω

μὲ λόγια γλυκομίλητα κι ἀσκώνω τοὺς συντρόφους·
«ὦ φίλοι, μ' ὄλους τοὺς καημοὺς δὲ θεὸς νὰ κατεβοῦμε,
πρὶν νάρθῃ ἀκόμα ἡ μέρα μας, μὲς στοῦ Ἄδη τὰ παλάτια.
Μόν' ἔλα, ὅσο ἔχουμε ψωμὶ καὶ πιῶμα στὸ καράβι,
μὴ λησμονᾶμε τὸ φαγὶ καὶ μὴ μᾶς δέσνη ἡ πείνα.»
Εἶπα κ' εὐθὺς τὰ λόγια μου τάκοῦν, ξεσκεπαζόνται,
στὸ περιγιάλι βγαίνουνε τοῦ ἀσίγαστου πελάγου,
κ' ἐκεῖ τὸ λάφι ἐθαύμαζαν, πού ἦταν θεριὸ μεγάλο.
Σὰ χόρτασαν τὰ μάτια τους τὸ θᾶμα νὰ θαροῦνε,
νίψαν τὰ χέρια κ' ἔστησαν ὑπέροχο τραπέζι.
Ἔτσι ἐκεῖ τότε ὀλημερίς κι ὅσο νὰ δύση ὁ ἥλιος,
μ' ἀφθονο κρέας γλεντούσαμε καὶ μὲ γλυκὸ κρασάκι.
Καὶ ὁ ἥλιος σὰ βασιλεψε καὶ τὸ σκοτάδι ἀπλώθη,
νά κοιμηθοῦμε γύραμε σὶ ἀκροθαλάσσι χάμω.
Κι ὡς ἦρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοφευγμένη αὐγούλα,
σὲ συνάξῃ τοὺς ἔκραξα καὶ τοῦτα σὲ ὄλους εἶπα·
Ἦ φίλοι, ἔδῶ δὲν ξέρουμε, πού δύσμα καὶ πού αὐγούλα,
ποῦθε βυθάει κατ' ἀπ' τὴ γῆς ὁ φωτοδότης ἥλιος,
καὶ ποῦθε βγαίνει μόν' ἐμπρός, γοργὰ ἄς συλλογιστοῦμε,
μὴ καὶ κᾶν ἄλλο εἶναι σιρατί· μὰ ἐγὼ θαρῶ δὲν εἶναι.
Γιατ' εἶδα ἐκεῖ πού ἀνέβηκα, στοῦ ἀκρόβραχου τὴ βίγλα,
νησί, πού γύρω ἀπέραντος τὸ στεφανώνει πόντιος,
καὶ χαμηλὸ ξαπλώνεται, καὶ στοῦ νησιοῦ τὴ μέση,
μὲς ἀπὸ λόγγους καὶ δρυμά, καπνὸ τὰ μάτια μου εἶδαν.
Ἔτσι εἶπα κ' ἡ καρδούλα τους στὰ στήθια τους ἐρράγη,
τοῦ Λαιστρυγόνα τὰ φριχτὰ σὰ θυμηθῆκαν ἔργα
κι τὴ μανία τοῦ Κύκλωπα τοῦ ἀκαρδου ἀνθρωποφάγου.
Καὶ κλαῖγαν καὶ βογγούσανε καὶ χύναν μαῦρο δάκρυ·
ἀλλ' ὅσο καὶ νὰ μύρονταν σὲ τί θεὸς νὰ φελοῦσε·
Τότε κ' ἐγὼ, ἀριθμίζοντας, χωρίζω τοὺς συντρόφους
σὲ μέρη δυὸ κ' ἓνα ἀρχηγὸ γιὰ τὸ καθένα ὀρίζω·
γιὰ τὸνα ἐμέ, τὸ θεόμορφον Εὐρύλοχο γιὰ τᾶλλο.
Γοργὰ σὲ κράνος χάλκινο τινάζομε τοὺς κλήρους,
κι ὁ κλήρος τοῦ τρανόψυχου τοῦ Εὐρύλοχου ἐπετάχτη.
Κινάει νά πάη κ' εἰκοσιδυὸ συντρόφοι ἀκολουθᾶνε·
κλαῖν' οἱ πού φεύγουν, καὶ θρηνοῦν ὅσοι ἀπομένουν πίσω.
Μὲς σὲ λαγκάδα εὐρήκανε τῆς Κίρκης τὰ παλάτια
χτισμένα σ' ἓνα ξέφωτο μὲ λαξεμένες πέτρες·
τριγύρω λύκοι τοῦ βουνοῦ καθόνταν καὶ λιοντάρια,
πού τᾶχε ἐκεῖνη μὲ κακὰ βοτάνια μαγεμένα.
Στοὺς ἄντρος δὲν ἐχύμηξαν, μόν' τὶς μακρὲς οὐρὲς τους
κουνώντας ἐσηκώθηκαν καὶ τοὺς καλοδεχόνταν.
Καθὼς ἀφέντη τὰ σκυλιά, σὰν ἔρχεται ἀπὸ δεῖπνο,

τὸν καλοδέχονται, γιατί πάντα λιχούδια φέρνει,
 ἔτσι κ' οἱ δυνατώνυχοι λύκοι καὶ τὰ λιοντάρια
 τοὺς χάιδευσαν κ' ἐτρόμαξαν ἄγρια θεριά θωρώντας.
 Στέκουν στὴ θύρα τῆς θεᾶς μὲ τὶς ὠραίες πλεξούδες, 220
 τὴν Κίρκη ἀκοῦν νὰ τραγουδῇ μὲ τὴ γλυκεῖα λαλιά της,
 κι ἀθάνατο τρανὸ πανί, σὰν τῶν θεῶν, νὰ ὑφαίνει,
 τὰ ὠραῖα καὶ τὰ ψιλόφαντα χαριτωμένα ὑφάδια.
 Τότε ὁ Πολίτης κρένει τους, ὁ ἄξιος πολεμάρχος,
 ποὺ ὁ πιὸ πιστὸς καὶ λατρευτὸς ἀπ' τοὺς συντρόφους μου ἦταν· 225
 «ὦ φίλοι, κάποια μέσαθε στὸν ἀργαλειὸν ὑφαίνει
 καὶ τραγουδάει γλυκὰ-γλυκὰ κι ὄλο ἀντηχᾷ τὸ σπίτι,
 θεὰ ἢ γυναῖκα· ἄς κραῖξουμε γοργὰ καὶ μὴν ἀργοῦμε.»
 Ἔτσι τοὺς εἶπε κ' ἔκραξαν ἐκεῖνοι καὶ καλοῦσαν.
 Καὶ βγαίνει αὐτὴ καὶ τὶς λαμπρὲς εὐθύς ἀνοίγει θύρες 230
 καὶ τοὺς καλεῖ κι ἀστόχαστα τὴν ἀκλουθοῦσαν ὄλοι·
 μὰ ἔμεινε πίσ' ὁ Εὐρύλοχος, σὰ νᾶνοιωθε παγίδα.
 Τοὺς μπᾶζει ἐκείνη, σὲ σκαμνιά καὶ θρόνους τοὺς καθίζει,
 κι ἀνακατώνει τους τυρί, μέλι ξανθὸ κι ἄλεῦρι 235
 μὲς σὲ πρᾶμνιῶτικο κρασί, καὶ στὸ φαγί τους σμίγει
 φίλτρα φριχτά, ποὺ ὀλότελα τὴ γῆ τους νὰ ξεχάσουν,
 καὶ τότε σὰν τοὺς ἔδωσε καὶ τῷπιαν, τοὺς χτυπάει
 μ' ἓνα ραβδί καὶ κλείνει τους στὸ χοιροστάσι μέσα.
 Κ' ἐκεῖνοι χοίρων κεφαλές, φωνὴ καὶ τρίχες εἶχαν, 240
 καὶ σῶμα, κι ὅμως πάντα ὁ νοῦς ἀπόμεινε σὰν πρῶτα.
 Ἔτσι κλεισμένοι ἐκλαίγανε καὶ ρίχνει τους ἡ Κίρκη
 τροφή, τοῦ πρίνου τοὺς καρπούς, ἀκράνια, βαλανίδια,
 ποὺ οἱ χοῖροι οἱ χαμωκύλητοι νὰ τρῶνε συνηθᾶνε.
 Κι ὁ Εὐρύλοχος γυρνᾷ γοργὰ στὸ μαῦρο τρεχαντήρι,
 γιὰ τοὺς συντρόφους νὰ μᾶς πῆ, καὶ τὴ φριχτὴ τους μοῖρα. 245
 Μὰ λέξη δὲν ἐδύνοταν νὰ βγάλῃ, κι ἄς ποθοῦσε·
 κατάκαρδα τὸν ἔθλιβεν ὁ πόνος καὶ τὰ μάτια
 δάκρυα γεμίζαν, κ' ἐπνιγε τὸ κλάμα τὴν ψυχὴ του.
 Ἄλλ' ὅταν σαστισμένοι πὶ τὸν ἐρωτούσαμε ὄλοι,
 τότε μᾶς εἶπε τὸ χαμὸ τῶν ἄλλων μας συντρόφων· 250
 «Τραβούσαμε, Ὀδυσσεᾶ λαμπρέ, μὲς στὰ δοῦμά, ὅπως εἶπες,
 καὶ σὲ λαγκάδα βρήκαμε τρισέμορφο παλάτι,
 χτισμένο σ' ἓνα ξέφωτο μὲ λαξεμένες πέτρες.
 Ἐκεῖ ὑφαίνε στὸν ἀργαλειὸ καὶ γλυκοτραγουδοῦσε 255
 θεὰ ἢ γυναῖκα· κ' ἔκραξαν οἱ φίλοι καὶ καλοῦσαν·
 καὶ βγαίνει εὐθύς καὶ τὶς λαμπρὲς ἀνοίγει ἐκείνη θύρες,
 καὶ τοὺς καλεῖ κι ἀστόχαστα τὴν ἀκλουθῆσαν ὄλοι·
 ὅμως ἐγὼ πισώμεινα, σὰ νᾶνοιωσα παγίδα.
 Κι ἀφαντοὶ ἐγίναν ὄλοι τους, κανεὶς δὲν ξαναφάνῃ·

κι ὦρα πολλὴν ἐκάθησα κι ἀγνάντευα ὄλοένα. 260
 Ἔτσι εἶπε· καὶ τὸ χάλκινο περνώα ἐγὼ στὸν ὄμο
 τὸ ἀσημοκάρφωτο, μακρὸ σπαθί μου καὶ τὰ τόξα
 καὶ πάλι τότε πρόσταξα τὸ δρόμο νὰ μοῦ δείξῃ.
 Τὰ γόνατα ἀγκαλιάζοντας αὐτὸς μὲ παρεκάλει
 [καὶ δέρονταν καὶ μοῦλεγε μὲ φτερωμένα λόγια]· 265
 «Μὴ σέρνεις με ἄθελα γιὰ κεῖ, μόν' ἄσε με ἴδῳ πέρα·
 σοῦ λέω πὼς μήτε σὺ θάρρηθῃς, θεογέννητε, μητ' ἄλλον
 θὰ φέρῃς πίσω σύντροφο. Μόνο γοργὰ μὲ τούτους
 ἄς φεύγουμε, μὴ καὶ σωθοῦμ' ἀπὸ τὴ μαύρη μέρα.
 Αὐτὰ μοῦ λέει καὶ τότε ἐγὼ γυρίζω καὶ τοῦ κρένω· 270
 Εὐρύλοχε, μένε, σὰ θεός, ἐδῶ, στὴ θέση ἐτούτη,
 στὸ κούφιο μαυροκάραβο κοντά, νὰ τρῶς νὰ πίνῃς·
 ὅμως ἐγὼ θὰ πάω, γιατί τρανὴ μὲ βιάζει ἀνάγκη.
 Ἔτσι εἶπα, κι ἀπ' τὴ θάλασσα κι ἀπ' τὸ καρᾶβι φεύγω.
 Μὰ ἐκεῖ πού, μὲς ἀπ' τὰ ἱερὰ λαγκάδια περπατώντας, 275
 ἐξύγωνα στῆς μάγισσας τῆς Κίρκης τὸ παλάτι,
 νὰ κι ὁ χρυσόραβδος Ἐρμῆς, στὸ σπίτι ὡς ἐτραβοῦσα
 προβάλλει ἐμπρός μου, παίρνοντας παλληκαριοῦ τὴν ὄψη,
 ποὺ πρωτανθοῦν τὰ γένεια του, κ' ἡ νιότη του ὄλο χάρη·
 καὶ σφίγγοντας τὸ χέρι μου τὰ λόγια αὐτὰ μοῦ λέγει· 280
 «Ποῦ πᾶς ἐδῶθε, δύστηνε, σὲ τόπο ποὺ δὲν ξέρεις,
 μὲς στὰ βουνὰ μονάχος σου; Στὸ στέρεο χοιροστάσι
 τῆς Κίρκης οἱ συντρόφοι σου σὰ χοῖροι εἶναι κλεισμένοι.
 Νὰ τοὺς λυτρώσης ἔρχεσαι ἴδῳ πέρα; ἐγὼ σοῦ λέγω
 δὲ θὰ γυρίσης μητ' ἐσύ, θὰ μείνης, ὅπου οἱ ἄλλοι. 285
 Μόν' ἔλα, κι ἀπ' τὴ συμφορὰ νὰ σὲ γλυτώσω θέλω·
 νά, πάρε τὸ σωτήριο αὐτὸ βοτάνι καὶ στῆς Κίρκης
 ἔμπα τὸ δῶμα· ἀπ' τὴν κακὴ θὰ σὲ φυλᾷ τὴν ὦρα.
 Ὅλες τῆς Κίρκης θὰ σοῦ εἰπῶ τὶς δολερὲς τὶς τέχνες.
 Θεὸς νὰ σοῦ φτιάσῃ φαγητὸ καὶ φίλτρα θὰ σοῦ ρίξῃ· 290
 ὥστόσο δὲ θὰ δυνηθῇ μ' αὐτὸ νὰ σὲ μαγέψῃ,
 τί τὸ βοτάνι τὸ καλὸ, ποὺ ἐγὼ θεὸς νὰ σοῦ δώσω,
 θὲ νὰ σκορπάῃ τὰ μάγια της· ἄκου καὶ ἄλλα τώρα·
 Μὲ τὴ μακριὰ βεργούλα της ἄμα σ' ἀγγίξῃ ἡ Κίρκη,
 ἀπ' τὸ πλευρὸ σου τράβα ἐσὺ τὸ κοφτερὸ σπαθί σου,
 κι ὠρμησε εὐθύς ἀπάνω της, πὼς τάχα θὰ τὴ σφάξῃ. 295
 Τρέμοντας τότε θὰ σοῦ εἰπῇ μαζί της νὰ πλαγιάσῃς,
 κ' ἔχε στὸ νοῦ σου τῆς θεᾶς μὴν ἀρνηθῆς τὴν κλίνῃ·
 ἔτσι καὶ σένα θὰ νοιαστῇ κι αὐτοὺς θὰ λευτερώσῃ.
 Μὰ νὰ σοῦ ἀμώσῃ γύρεψε τῶν θεῶν τὸ μέγαν ὄρκο,
 πὼς ἄλλο δὲ θὰ βουληθῇ κακὸ γιὰ σὲ κανένα,
 μήπως ἀντρεῖα καὶ δύναμη, σὰ γυμνωθῆς σοῦ ἀρπάξῃ. 300

Εἶπε καὶ ξερριζώνοντας τὸ βότανο ἀπ' τὸ χῶμα
τοῦ Ἄργου ὃ φονιάς, μοῦ τῶδωσε καὶ μοῦδειξε πῶς ἦταν.
Κ' ἦτανε μαύρη ἢ ρίζα του καὶ τᾶνθι του σὰ γάλα
«μῶλυ» τὸ λέγουν οἱ θεοί, καὶ δύσκολα οἱ ἀνθρώποι
τὸ ξερριζώνουν οἱ θνητοί· οἱ θεοὶ μποροῦν τὰ πάντα.

305

Τότες ἐκίνησε ὃ Ἑρμῆς γιὰ τοῦ Ὀλυμποῦ τὶς ράχες
μὲς ἀπ' τὰ δάση τοῦ νησιοῦ, κ' ἐγὼ κατὰ τῆς Κίρκης
τραβᾶω τὸν πύργο, καὶ πολλὰ κλωθόφερνα στὸ νοῦ μου.
Στέκω στὴ θύρα τῆς θεᾶς μὲ τὶς ὥραϊες πλεξοῦδες
καὶ κραζῶ καθὼς στάθηκα, καὶ τὴ φωνή μου ἀκούει.
Βγαίνει ἢ θεὰ καὶ τὶς λαμπρὲς εὐθὺς ἀνοίγει θύρες,
καὶ μὲ καλεῖ, κ' ἐγὼ ἀκλουθῶ μὲ τὴν καρδιά θλιμμένη.
Σ' ἀργυροκάρφωτο θρονί μὲ πάει καὶ μὲ καθίζει,
[ὥραϊο καὶ μυριοσκάλιστο καὶ μὲ σκαμνὶ στὰ πόδια].

310

Καὶ μοῦφτιανε χυλὸ νὰ πιῶ μὲς σὲ χρυσὸ ποτήρι
κ' ἔτριχνε φίλτρα, τὸ κακὸ στὸ νοῦ τῆς μελετώντας
Καὶ σὰν τὸ πῆρα κ' ἦπια το χωρὶς νὰ μὲ μαγέψη,
μὲ τὸ ραβδί χτυπώντας με μοῦ λέει καὶ μοῦ φωνάζει·
«Σύρε καὶ σὺ τοὺς φίλους σου νὰ βοῆς στὸ χοιροστάσι».

315

320

Εἶπε· κ' ἐγὼ, γυμνώνοντας τὸ κοφτερὸ σπαθί μου,
στὴν Κίρκη ὁμάω σὰ νᾶθελα νὰ τήνε κομματιάσω.
Βγαίνει φωνὴ σπαραχτικὴ, σὰ γόνατά μου πέφτει,
καὶ κλαίει καὶ δέρνεται καὶ λέει μὲ φτερωμένα λόγια·

«Ποιὸς εἶσαι σύ; ποῦθ' ἔρχεσαι; ποιά ἢ χώρα σου, οἱ γονιοὶ σου; 325
θᾶμα! καὶ πῶς δὲ σ' ἔπιασαν τὰ φίλτρα τοῦτα ποῦπιες!

Κανεὶς ποτὲ δὲ βάσταξε θνητὸς σὰ βότανά μου,
μῖας καὶ τὰ πιῆ καὶ τὸ φραγμὸ περάσουν τῶν δοντιῶν του.

Ἔχεις σὰ στήθια σου ψυχὴ πού δὲν τὴν πιάνουν μάγια.

Ἄ! θᾶσαι ὃ τετραπέρατος ἐκεῖνος Ὀδυσσεάς,
πού ὄλο ὃ χρυσόραβδος Ἑρμῆς μοῦ τῶλεγε πῶς θᾶρθη
μὲ τὸ γοργὸ καράβι του, γυρνώντας ἀπ' τὴν Τροία.

330

Μόν' ἔλα βάλε τὸ σπαθὶ στὴ θήκη του καὶ πᾶμε
στὴν κλίνη μου νὰ γύρουμε νὰ σφιχταγκαλιαστοῦμε.

στὰ χᾶδια μας καὶ σὰ φιλιὰ νὰ βροῦμε ἐμπιστοσύνη.

335

Αὐτὰ μοῦ λέει, κ' εὐθὺς ἐγὼ τῆς ἀπαντάω καὶ κρένω·
ᾠ Κίρκη, πῶς μοῦ τὸ ζητᾶς νᾶμαι καλὸς μαζί σου,
πού ἔκαμες τοὺς συντρόφους μου μὲς στὸ παλάτι χοίρους;
καὶ μένα μὲ κρατεῖς ἐδῶ καὶ δολερὰ καλεῖς με,
στὸ θάλαμό σου νὰ χωθῶ, σὴν κλίνη σου νὰ γύρω,

340

γιὰ νὰ μ' εὐρῆς ξαρομάτωτο νὰ πάρης τὴν ἀντρεία μου!
Ποτὲ δὲ θὰ θελήσω ἐγὼ σὴν κλίνη σου ν' ἀνέβω,
σὰ δὲ δεχτῆς ἐσύ, θεὰ, τρανὸ νᾶμώσης ὄρκο,
πῶς ἄλλη μαύρη συμφορὰ δὲ μελετᾶς γιὰ μένα.

Εἶπα κι εὐθὺς ὀρκίζεται καθὼς τῆς ἐζητοῦσα. 345
Κ' ἔτσι λοιπὸν σὰν ἄμωσε καὶ τέλειωσε τὸν ὄρκο,
στῆς Κίρκης τότε ἀνέβηκα τὸ τρισωραῖο κρεββάτι.
ᾠστόσω συγγυρίζανε μὲς στὸ παλάτι οἱ βᾶγιες·
τέσσερις μὲς σὰ σπίτια τῆς καὶ προκομμένες ἦταν,
ὅπου τὶς εἶχαν οἱ πηγὲς καὶ τᾶλση γεννημένες 350
καὶ τὰ ἱερὰ πού χύνονται στὴ θάλασσα ποτάμια.

350

Ἡ μιὰ στοὺς θρόνους ἔστρωσε τὰ πορφυρὰ στρωσίδια,
πανώρια πάνω σὲ σκουτιὰ λινὰ ἀπλωμένα κάτου·
ἢ δευτέρῃ τους ἔστηνε μπρὸς σὰ θροنيὰ τραπέζια
ὀλάγγυρα, κι ἀπίθωνε χρυσὰ πανέρια ἀπάνω·
ἢ τρίτῃ ἐνέρωσε κρασί μὲς σ' ἀργυρὴ κροντήρα
γλυκὸ σὰ μέλι, κ' ἔβαζε παντοῦ χρυσὰ ποτήρια·
κ' ἢ τέταρτῃ φέρνει νερὸ, τρανὴ φωτιὰν ἀνάπτει
κάτω ἀπὸ μέγα τρίποδα καὶ τὸ νερὸ θερμαίνει.

355

Καὶ τὸ νερὸ σὰν ἔβρασε στὸ ἀστραφτερὸ λεβέτι,
μὲ βάζει μέσα στὸ λουτροῦ κι ἀπ' τὸ τρανὸ τρίποδι,
σὰν τὸ συγκέρασε, ἀπαλὸ κ' εὐχάριστο νὰ γίνη,
μὲ λούζει περιχύνοντας καὶ τὸ κεφάλι καὶ ὤμους,
τὸν καρδιοφάγο κάματο νὰ πάρη ἀπ' τὸ κορμί μου.

360

Σὰ μ' ἔλουσε καὶ μᾶλειψε μὲ μυρωμένο λάδι
καὶ τὴ χλαμύδα μοῦβιβαλε καὶ τὸν ὥραϊο χιτῶνα,
σ' ἀργυροκάρφωτο θρονί μὲ πάει καὶ μὲ καθίζει,
ὥραϊο καὶ μυριοπλούμιστο καὶ μὲ σκαμνὶ στὰ πόδια.

365

[Κ' ἢ βᾶγια ρίχνει μου νερὸ μ' ὠριόχρυσο λαγῆνι,
τὰ χέρια πάνω ἀπ' ἀργυρὸ λεγέτι γιὰ νὰ νίψω,
κ' ἔπειτα στρώνει δίπλα μου γιαιλιστερὸ τραπέζι·

370

κ' ἢ τροφοδότρα ἢ σεβαστὴ βάνει ψωμί μπροστά μου
καὶ πλούσια ἀπλώνει φαγητὰ, ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε].
Καὶ μοῦλεγε νὰ φάω, μὰ ἐμὲ δὲν τῶστεργε ἢ καρδιά μου·
καθόμουν μὲ τὸ νοῦ μου ἄλλοῦ καὶ τᾶβλεπα ὄλα μαῦρα.

Καὶ ἢ Κίρκη, σὰ μ' ἀντίκρουσε νὰ μὴν ἀπλώνω χέρι
στὸ φαγητό, παρὰ βαρειά νὰ μὲ κατέχη λύπη,
στέκει σιμὰ καὶ μοῦ λαλεῖ μὲ φτερωμένα λόγια·

375

«Πῶς ἔτσι κάθεται βουβὸς καὶ τρῶς τὰ σωθικά σου,
κι οὐδὲ ψωμί κι οὐδὲ πιότην ἐγγίζεις, Ὀδυσσεά;

Μὴ γι' ἄλλο δόλο νοιάζεσαι; γιατί φοβᾶσαι ἄκομα,
καὶ τώρα πού σ' ὠρικίστηκα τὸν πιὸ μεγάλον ὄρκο;

380

Αὐτὰ μοῦ λέει κ' εὐθὺς ἐγὼ τῆς ἀπαντάω καὶ κρένω·
ὦ Κίρκη, καὶ ποιὸς ἀνθρώπος, πού ἔχει καρδιά σὰ στήθια,
θὲ νὰ βαστοῦσε στὸ φαγὶ καὶ στὸ πιότην ν' ἀπλώση,
προτοῦ νὰ ἰδοῦν τὰ μάτια του λυμένους τοὺς συντρόφους;

385

Ἄλλ' ἂν νὰ φάγω καὶ νὰ πιῶ τὸ θῆς μὲ τὴν καρδιά σου,
 λύσε νὰ ἰδοῦν τὰ μάτια μου τοὺς λατρεμένους φίλους.
 Εἶπα κ' ἡ Κίρκη διάβηκε τὸ μέγαρο κρατώντας
 ραβδί στὸ χέρι κι ἄνοιξε τοῦ ντροπαριοῦ τὶς θύρες,
 κι ἔξω τοὺς βγάνει, ὅμοιους παχιά κ' ἐννιάχρονα γουρούνια. 390
 Τότες ἀγνάντια ἐστάθησαν καὶ δίπλα τοὺς περνώοντας
 ἐκείνη μ' ἄλλο βότανο τοὺς ἄλειβε ἕναν ἕνα
 κι ἅπ' τὸ κορμί τοὺς ἐπεφταν οἱ τρίχες πὺν φυτρῶσαν
 ἀπὸ τῆς Κίρκης τῆς σεπτῆς τὸ βλαβερὸ τὸ φίλτρο.
 Καὶ ξαναγίναν ἄνθρωποι, σὰν πρῶτα, μὰ πιὸ νέοι, 395
 μὲ λυγρὴ κορμοστασιά καὶ μὲ περίσσα κάλλη.
 Σὰ μὲ γνωρίσαν ἔσφιγγε τὰ χέρια μου ὁ καθένας,
 κι ὄλους γλυκὸ παράπονο τοὺς πῆρε, καὶ τὸ σπίτι
 ἀχολογοῦσε τρομερὰ, πὺν ὡς κ' ἡ θεὰ ἔλυπήθη·
 κοντὰ μου ἐστάθη ἡ ἀσύγκριτη κι αὐτὰ μοῦ λέει τὰ λόγια· 400
 «Θεογέννητε τοῦ Λαέρτη γιέ, πολύτεχνε Ὀδυσσεά,
 πήγαινε τώρα στὸ γοργὸ καράβι στ' ἀκρογιαλί,
 καὶ πρῶτα-πρῶτα στὴ στεριά τραβῆξτε τὸ καράβι,
 καὶ τᾶρμενα μὲς στὶς σπηλιές καὶ τᾶγαθὰ σας κρύψτε,
 καὶ μὲ τοὺς ἄλλους σύντροφους ἀντάμα ἐδῶ γυρίστε». 405
 Ἔτσι ἔλεγε καὶ μοῦ ἔπειθε τᾶντρειωμένα σπλάχνα,
 καὶ κίνησα στὸ πλοῖο νὰ πάω στὸ περιγιάλι κάτω.
 Κ' ἦῤρα στὸ γοργοκάραβο τοὺς λατρευτοὺς συντρόφους
 νὰ κλαῖνε καὶ νὰ δέρονονται, νὰ χύνουν μαῦρο δάκρυ.
 Σὰν τὰ μοσχάρια, πὺν κλειστὰ σὲ μάντρες μὲς στὸν κάμπο 410
 χοροπηδοῦν ὅλα μαζί τριγύρω ἅπ' τὸ κοπάδι
 τὶς ἀγελάδες, σὰ γυρνοῦν χορτᾶρι χορτασμένες,
 κ' οἱ φράχτες πιά δὲν τὰ κρατοῦν, μὰ συχομουγκανίζουν
 καὶ γύρω ἅπ' τὶς μαννάδες τοὺς ὀρμοῦν, ἔτσι κ' ἐκεῖνοι,
 σὰ μ' ἴδανε τὰ μάτια τους, ὠρμῆσαν δακρυσμένοι·
 καὶ τοὺς λαχτάρησε ἡ καρδιά, σὰ νᾶχανε γυρίση 415
 στὴν ἴδια τὴν πατρίδα τους, τὴ βραχωτὴν Ἰθάκη,
 τὴ χώρα πὺν τοὺς γέννησε καὶ πὺν μεγάλωσε τους.
 Καὶ μὲς στὰ κλάματα μοῦ λὲν μὲ φτερωμένα λόγια·
 Ὁ γυρισμὸς σου, θεότρεφε, τόση χαρὰ μᾶς φέρνει,
 στὴν πατρικὴ σὰ νᾶρθαμε τὴ χώρα, στὴν Ἰθάκη. 420
 Μὰ τὸ χαμὸ ἀνιστόρα μας τῶν ἄλλων μας συντρόφων.
 Εἶπαν· κ' ἐγὼ μὲ μαλακὰ τοὺς ἀπαντοῦσα λόγια·
 Πρῶτα κι ἀρχῆς ἄς βγάλουμε τὸ πλοῖο στὸ περιγιάλι,
 καὶ στὶς σπηλιές ἄς κρύψουμε τᾶρμενα καὶ τὸ βίός μας·
 καὶ κάντε γλήγορα καὶ σεῖς μαζί μου γιὰ νᾶρθῆτε
 στῆς Κίρκης τᾶγια δώματα, νὰ ἰδῆτε τοὺς συντρόφους,
 νὰ τρῶνε καὶ νὰ πίνουνε, γιὰτὶ ὅλα πλούσια τᾶχουν. 425

Εἶπα· κ' ἐκεῖνοι ὑπάκουσαν γοργά· καὶ μόνον ἕνας,
 ὁ Εὐρύλοχος, μοῦ ἐμπόδιζε τοὺς ἄλλους τοὺς συντρόφους·
 [καὶ κράζει τους καὶ τοὺς λαλεῖ μὲ φτερωμένα λόγια]· 430
 Ἄ, δόλιοι, ποῦ πηγαίνομε; πιά συμφορὰ ποθεῖτε;
 στῆς Κίρκης νὰ κατέβουμε τὸ μέγαρον, ὅπου ὄλους.
 ἢ χοίρους θὲ νὰ κάνη μας, ἢ λύκους, ἢ λιοντάρια,
 γιὰ νὰ φυλάμε τὸ τρανὸ παλάτι κι ἄθελά μας!
 Σεχάσατε τὸν Κύκλοπα, σὰ μπῆκαν στὸ μαντρόι του
 οἱ φίλοι μας κι ὁ ἀπότοκος μαζί τους Ὀδυσσεάς;
 Ἄπ' αὐτουνοῦ τὴν ἀμυαλιὰ χαθήκανε κ' ἐκεῖνοι. 435
 Εἶπε· καὶ διαλογίστηκα μὲς στῆς ψυχῆς τὰ βᾶθη,
 νὰ σύρω τὸ μακρὸ σπαθὶ ἅπ' τὸ χοντρὸ μερὶ μου
 καὶ μιὰ νὰ δώσω του, στὴ γῆ νὰ πέση ἡ κεφαλὴ του,
 ἂν καὶ τὸν εἶχα συγγενῆ πολὺ στενὸ· μὰ οἱ φίλοι,
 ἄλλος, ἀλλοῦθε, μὲ γλυκὰ μὲ συγκρατοῦσαν λόγια· 440
 «Θεογέννητε, τοῦτον, ἂν θῆς, ἐδῶ τὸν παρατάμε,
 κι αὐτοῦ στὸ πλοῖο ἄς κάθεται, τὸ πλοῖο γιὰ νὰ φυλάη·
 ἐμᾶς στῆς Κίρκης τὸ ἱερὸ παλάτια ὠδήγησέ μας». 445
 Εἶπαν· κι ἀπὸ τὴ θάλασσα κι ἀπὸ τὸ πλοῖο κινᾶμε·
 κι ὁ Εὐρύλοχος δὲν ἔμεινε στὸ κουφωτὸ καράβι
 μὰ ἦρθε μαζί, τί ἐσκιάχτηκε τὴν ἄγρια μου φοβέρα.
 Ἡ Κίρκη στὰ παλάτια της τοὺς ἄλλους μας συντρόφους
 φροντιστικὰ τοὺς ἔλουσε, τοὺς ἄλειψε μὲ μύρα 450
 καὶ χνουδωτῆς τοὺς ἔβαλε χλαμύδες καὶ χιτῶνες·
 κι ὄλους τοὺς ἦῤαμε καλὰ στρωμένους στὸ τραπέζι.
 Καὶ σὰν ξαναἰδωθήκανε καὶ ξαναταμωθήκαν,
 ἐκλαῖγαν καὶ στενάζανε, πὺν σειῶταν τὸ παλάτι.
 Κοντὰ μου ἐστάθη ἡ ἀσύγκριτη θεὰ καὶ μοῦ εἶπε τότε· 455
 [Θεογέννητε τοῦ Λαέρτη γιέ, πολύτεχνε Ὀδυσσεά,]
 ἀφῆστε πιά τὸ ἀσίγαστο γοητό· μὴ δὲν τὸ ξέρω
 μὲς στὸ μυριόψαρο γιὰλὸ πόσα δεινὰ σᾶς ἦῤραν,
 καὶ πόσοι στὴ στεριά σκληροὶ σᾶς ἔβλαψαν ἄνθρωποι!
 Μόν' ἔλα, τρώγετε ψωμὶ καὶ πίνετε κρασάκι, 460
 ὅσο πὺν μὲς στὰ στήθια σας ν' ἀντρειωθῆ ἡ ψυχὴ σας,
 ὡς ὅταν πρωταφήσατε τὴ βραχερὴν Ἰθάκη,
 τὴ γῆ σας, τὴν πατρίδα σας. Τῶρ' ἄψυχοι, θλιμμένοι,
 πάντα θυμᾶστε τοὺς φτωχοὺς παραδαρμούς, κι ὁ νοῦ σας,
 ἀπὸ τὰ τόσα βάσανα, καμμιὰ χαρὰ δὲ βρίσκει. 465
 Ἔτσι μᾶς εἶπε, κ' ἔπεισε τὴν ἀντρικὴ ψυχὴ μας.
 Ἐκεῖ λοιπὸν ὄλημερίς, ὅσο νὰ κλείση χρόνος,
 μ' ἄφθοно κρέας γλεντούσαμε καὶ μὲ γλυκὸ κρασάκι.

ΓΚΑΙΤΕ

ΠΑΡΑΜΥΘΙ

(Συνέχεια)

Με μεγάλη του όμως έκπληξη αισθάνθηκε κλεισμένα μες στο κοίλωμα ενός βράχου, αντικείμενα που μαρτυρούσαν το πέρασμα του ανθρώπινου χεριού· τοίχους στρωτούς, που δεν μπορούσε να τους ανεβή, κανονικές απότομες γωνιές, καλοφτιασμένες κολώνες, και το περιεργότερο απ' όλα, ανθρώπινα αγάλματα, που πολλές φορές τυλίχτηκε τριγύρω τους κ' είχε σχηματίσει την ιδέα πως έπρεπε νάναι από χαλκό, ή από καλά-καλά γιαλισμένο μάρμαρο. Ένοιωθε λοιπόν την επιθυμία ν' αντιληφθῆ και με τὰ μάτια του ἐπὶ τέλος ὄλ' αὐτὰ που εἶχε αισθανθῆ και νὰ βεβαιωθῆ γιὰ τὶς ὑποθέσεις του. Θαροῦσε πᾶς πὼς ἦτανε σὲ θέση νὰ φωτίσει με τὸ δικό του τὸ φῶς ἐκείνη τὴν ὑπόγεια και θαυμαστή στοά, κ' ἔλπιδε πὼς θὰ μπορούσε μονομιᾶς νὰ γνωριστῆ ἐντελῶς με τὰ παραξένα ἐκεῖνα αντικείμενα. Τράβηξε λοιπόν γρήγορα-γρήγορα και παίρνοντας τὸ γνώριμό του δρόμο δὲν ἄργησε νὰ βρῆ και σκισμάδα, ἀπ' ὅπου συνήθιζε νὰ χάνεται μες στο ναό.

Μόλις εὐρέθηκε ἐκεῖ μέσα, κοίταξε με περιέργεια γύρω-γύρω· ἂν και ἡ λάμψη του δὲν μπορούσε νὰ φωτίσει ὁλόκληρο τὸ χῶρο, τὰ κοντινὰ ὅμως αντικείμενα φαινόταν ἀρκετὰ καθαρά. Με κατάπληξη και τρόμο εἶδε τότε νὰ στέκη ἐμπρός του, ψηλά, μέσα σὲ μιὰν ἀστραφτερὴ ἀχυβάδα, τὸλόχρυσο ἀγαλμα ἐνὸς σεβάσμιου βασιλέα. Τὸ ἀγαλμα ἐκεῖνο ἦταν ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, ἀλλὰ τὸ σχῆμα του ὄλο ἔδινε τὴν ἐντύπωση μᾶλλον κοντοῦ παρὰ ψηλοῦ ἀνθρώπου. Τ' ὁμορφοκαμωμένο σῶμα του ἦτανε διπλωμένο σ' ἓν ἀπλὸ μανδύα, κ' ἓνα στεφάνι ἀπὸ ἰδρουῦ κλαρὶ κρατοῦσε σηκωμένα τὰ μαλλιά του.

Μόλις τὸ φίδι ἐκάρφωσε τὰ μάτια σ' ἐκείνη τὴ σεβάσμια μορφή, ὁ βασιλιάς ἐμίλησε και τοῦ εἶπε :

- Ποῦθ' ἔρχεσαι ;
- Μὲς ἀπὸ τὶς χαράδρες, ὅπου εἶναι τὸ χρυσάφι, ἀποκρίθηκε τὸ φίδι.
- Τ' εἶναι λαμπρότερο ἀπὸ τὸ χρυσάφι ; ρώτησε ὁ βασιλιάς.
- Τὸ φῶς, ἀπάντησε τὸ φίδι.
- Καὶ τ' εἶναι παρηγορητικώτερο ἀπ' τὸ φῶς ; ξαναρώτησε ὁ βασιλιάς.
- Ὁ λόγος, ἀποκρίθηκε ἐκεῖνο.

Στὰ λόγια αὐτά, γυρίζοντας τὰ μάτια του ἀντίκρουσε δίπλα του ἓνα ἄλλο ὁλόλαμπρο ἀγαλμα. Ἦταν ἓνας ἀσημένιος βασιλιάς με ψηλὴ και λυγερὴ κορμοστασιά, καθισμένος μέσα σὲ μιὰν ἄλλην ἀχυβάδα. Πλούσια και πλουμιστὰ φορέματα σκεπάζαν τὸ κορμί του· τὸ στέμμα του, τὸ σκῆπτρο, τὸ ζουνάρι του λάμπαν ἀπ' τὰ πολύτιμα πετράδια. Περὶφανὴ γαλήνη χυνόταν στὸ πρόσωπό του, και φαινόταν σὰ νᾶθελε κάτι νὰ πῆ, ὅταν μιὰ μαύρη ὡς τὴ στιγμὴν ἐκείνη φλέβα, διακλαδισμένη

στὸ μαρμάρινο τοῖχο, ἔλαμψε ξαφνικά και σκόρπισε μες σ' ὄλο τὸ ναὸ ἓνα εὐχάριστο φῶς. Στὸ φῶς ἐκεῖνο εἶδε τὸ φίδι τὸν τρίτο βασιλιά. Χάλκινος ὅπως ἦταν και μεγαλόσωμος, κ' ὅπως στεκόταν ἐκεῖ δὲ στὸ ῥοπαλό του ἀκουμπισμένος και δαφνοστεφανωμένος, ἔμοιαζε περισσότερο με βράχο παρὰ με ἄνθρωπο. Μὰ ἐκεῖ που πήγαινε νὰ κοιτάξῃ κατὰ τὸν τέταρτο βασιλιά που ἐστέκονταν ἀκόμη πὸ μακριά του, οἱ τοῖχοι ἀνοίχτηκαν, ἡ λαμπερὴ φλόγα ἔλαμψε σὰν ἀστραπή, κ' ἔξαφανίστηκε.

Τότε ἓνας ἄνθρωπος, που βγῆκε ἀπὸ κεῖ μέσα, οὔτε ψηλὸς οὔτε κοντός, ἐτράβηξε τὴν προσοχὴ τοῦ φιδιοῦ. Ἦταν ντυμένος σὰ χωριάτης και κρατοῦσε στὸ χέρι ἓνα λυχνάρι που σκόρπιζε ἡσυχὴ κ' εὐχάριστη στὸ μάτι λάμψη και που ἐφώτιζε κατὰ πολὺ περίεργο τρόπο, ὁλόκληρο τὸ δῶμα ἐκεῖνο, χωρὶς νὰ ρίχνῃ οὔτε μιὰ σκιά.

- Γιατί ἔρχεσαι, ἀφοῦ ἔχουμε φῶς ; ἐρώτησε ὁ χρυσὸς βασιλιάς.
- Ἐέρεις πὼς δὲν πρέπει νὰ φωτίζω τὰ σκοτάδια.
- Μήπως ἡ βασιλεία μου τελειώνει ; ρώτησε ὁ ἀσημένιος βασιλιάς.
- Κάλιο ἀργὰ παρὰ ποτέ, ἀποκρίθηκε ὁ γέροντας.
- Τότε ὁ χάλκινος βασιλιάς ἄρχισε νὰ ρωτᾶει με δυνατὴ φωνή.
- Πότε θὰ σηκωθῶ ;
- Σὲ λίγο, ἀποκρίθηκε ὁ γέροντας.
- Μὲ ποιὸν πρέπει νὰ ἐνωθῶ ;
- Μὲ τοὺς μεγαλύτερους ἀδελφούς σου, εἶπε ὁ γέροντας.
- Καὶ τί θὰ γίνῃ ὁ πὸ νέος ; ρώτησε ὁ βασιλιάς.
- Θὰ καθῆσῃ κάτω, ξανάειπε ὁ γέροντας.

— Δὲν εἶμαι κουρασμένος, φώναξε ὁ τέταρτος βασιλιάς με φωνὴ βραχνὴ και ψευδῆ.

Ἐκεῖ που αὐτοὶ μιλοῦσαν, τὸ φίδι ἔφερε γύρω τὸ ναὸ, ἐκοίταξε καλὰ-καλὰ τὰ πάντα και παρατηροῦσε τώρα ἀπὸ κοντὰ τὸν τέταρτο βασιλιά. Στεκόταν ἀκουμπισμένος σὲ μιὰ κολῶνα· εὐσωμος καθὼς ἦταν φαινόταν περισσότερο βαρὺς παρὰ ὥρατος. Ἦταν ὅμως ἀδύνατο νὰ διακρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὶ μέταλλο ἦταν χυμένο τὸ ἀγαλμα του. Ἐξετάζοντάς το καλὰ-καλὰ, ἔβλεπε κανεὶς πὼς ἦταν ἓνα μίγμα ἀπὸ τρία μέταλλα, ἀπὸ τὰ ὅποια ἦτανε καμωμένοι οἱ ἀδελφοὶ του. Φαίνεται ὅμως ὅτι στὸ χύσιμο τὰ μέταλλα αὐτὰ δὲν εἶχαν ἐνωθῆ ἐντελῶς· φλέβες χρυσῆς και ἀργυρῆς διατρέχαν ἀκατάστατα τὴ χάλκινη μάζα και δίνουν στὸ ἀγαλμα δυσάρεστη ὄψη.

Ὅσο ὁ χρυσὸς βασιλιάς ξαναρώτησε τὸν ἄνθρωπο.

- Πόσα μυστικὰ γνωρίζεις ;
- Τρία, τοῦ ἀπάντησε ὁ γέροντας.
- Ποιὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερο ; ρώτησε ὁ ἀσημένιος βασιλιάς.
- Αὐτὸ που ξέρουν ὄλοι, ἀποκρίθηκε ὁ γέροντας.
- Δὲ θὰ τὸ φανερώσῃς και σὲ μᾶς ; ρώτησε ὁ χάλκινος.
- Μόλις μάθω τὸ τέταρτο, εἶπε ὁ γέροντας.
- Καὶ τί με νοιάζει ἐμένα ; μουρμούρισε μονάχος του ὁ μικτὸς βασιλιάς.
- Ἐγὼ τὸ ξέρω τὸ τέταρτο, εἶπε τὸ φίδι, πλησίασε τὸ γέροντα και κάτι τοῦ σφύριξε στ' αὐτί.

Ἦρθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου! ἐφώναξε ὁ γέροντας μὲ φωνὴ τρομερή. Ἐβούηξε ὁ ναός, τὰ μέταλλα ἀγάλματα ἀντήχησαν, καὶ τὴν ἴδια στιγμή ὁ γέροντας ἐχάθηκε κατὰ τὴ δύση καὶ τὸ φίδι κατὰ τὴν ἀνατολή, περνώοντας καὶ οἱ δύο τους μὲ μεγάλη ταχύτητα μὲς ἀπ' τὶς σκισμάδες τῶν βράχων.

Ὅλοι οἱ δρόμοι ποῦ περνοῦσε ὁ γέρος ἐγέμιζαν ξοπίσω του χρυσάφι, γιατί τὸ λυχναρί του εἶχε τὴ μαγικὴ δύναμη νὰ μεταβάλλει, κάθε πέτρα σὲ χρυσάφι, κάθε ξύλο σὲ ἀσημι, τὰ νεκρὰ ζῶα σὲ πολύτιμα πετράδια καὶ νὰ ἐκμηδενίζη τὰ μέταλλα. Ἀλλὰ γιὰ νᾶχει αὐτὴ τὴ δύναμη, ἔπρεπε νὰ φωτίζη μοναχό του ἄν ἄλλο φῶς ἦτανε δίπλα του, ἔρχιχνε μόνο μιὰ ὥραία καθαρὴ λάμψη, ποῦ παρηγοροῦσε πάντα κάθε ζωντανό.

Ὁ γέροντας ἐμπῆκε στὴν καλύβα του, τὴ χτισμένη ἀπάνω στὰ βουνά, καὶ βρῆκε τὴ γυναῖκα του στὴν πιὸ τρανὴ ἀπελπισία. Καθόταν πλαῖ στὸ τζάκι κ' ἐκλαιγε καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ἤσυχάση.

— Ἄχ, τί δυστηχημένη ποῦμαι! φώναξε, καλὰ δὲν ἤθελα σήμερα νὰ σ' ἀφήσω νὰ φύγης!

— Τί τρέχει λοιπόν; ρώτησε ὁ γέροντας ἤσυχώτατα.

— Μόλις ἔφυγες, τοῦ εἶπε ἐκείνη μὲ λυγμούς, παρουσιαστήκανε στὴν πόρτα μας δυὸ ταξιδιώτες πολὺ ζωηροί· ἔκανα τὴν κουταμάρα νὰ τοὺς ἀφήσω νᾶμπουν μέσα, μοῦ ἐφάνηκαν ἄνθρωποι εὐγενικοὶ καὶ καθὼς πρέπει ἦταν ντυμένοι μ' ἐλαφρὸς φλογίτες, ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς πάρης γιὰ τελώνια. Μόλις ἐμπῆκαν μὲς στὸ σπίτι, ἀρχίσαν νὰ μὲ κολακεύουν μὲ τόσο ἀδιάντροπα λόγια καὶ τόσο γίναν ἐνοχλητικοί, ποῦ ντρέπομαι καὶ νὰ τὸ συλλογιέμαι.

— Ἐ, εἶπε ὁ γέροντας χαμογελώντας, θὰ θελήσαν δίχως ἄλλο ν' ἀστειευθοῦνε γιατί ἡ ἡλικία σου δὲν ἐπιτρέπει βέβαια τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὶς συνηθισμένες, φιλοφρονήσεις.

— Ἡ ἡλικία μου; ἡ ἡλικία μου; φώναξε ἡ γυναῖκα· ὅλη τὴν ὥρα γιὰ τὴν ἡλικία μου θ' ἀκούω; Εἶμαι δὲ τόσο γερασμένη; Συνηθισμένες φιλοφρονήσεις! Ἐγὼ τὸ ξέρω. Καὶ γιὰ κοιτάξε γύρω σου πῶς ἐκατάντησαν οἱ τοῖχοι; Δὲ βλέπεις τὶς παλιὲς τὶς πέτρες ποῦ ἐκατὸ χρόνια τώρα δὲ φαίνονταν πιά; ὅλο τὸ χρυσάφι τὸ γλύψαν καὶ τὸ φάγαν· δὲν μπορεῖς νὰ φανταστῆς μὲ τὴ γρηγοράδα κι ὅλο μοῦ λέγανε πῶς ἦταν νοστιμώτερο ἀπ' τὸ κοινὸ χρυσάφι. Καὶ σὰν ἐκαθαρίσανε καλὰ-καλὰ τοὺς τοίχους, φαινότανε πολὺ εὐχαριστημένοι, καὶ μάλιστα δὲν ἄργησαν νὰ γίνουν ψηλότεροι, χοντροτέροι καὶ πιὸ λαμπροί. Ἐπειτα ξαναρχίσαν τὰ πειράγματά τους, μοῦ λέγαν χίλια λόγια, μὲ κραζάνε βασιλίσσά τους, τινάζονταν καὶ πλῆθος χρυσὰ νομίσματα πέφτανε γύρω γιὰ ἰδὲς ἀκόμη πόσα λάμπουν ἐκεῖ κάτω ἀπ' τὸ κάθισμα. Ἀλλά, τί δυστυχία! ὁ σκύλλος μας ἔφαγε κἀνα-δυό, καὶ ἰδὲς! νὰ τον, ἐκεῖ στὸ τζάκι πεθαμένος· τὸ καημένο τὸ ζῶο! Εἶμαι ἀπαρηγόρητη. Τὸ εἶδα σὰν εἶχανε πιά φύγει, ἀλλοιῶς δὲ θᾶχα ὑποσχεθῆ νὰ πληρώσω τὸ χρέος τους στὸν περαματάρη.

— Τί τοῦ χρωστάνε; ρώτησε ὁ γέροντας.

— Τρία κουνουπίδια, εἶπε ἡ γυναῖκα, τρεῖς ἀγγινάρες καὶ τρία κρεμμύδια· τοὺς ὑποσχέθηκα, ἅμα ξημέρωσή, νὰ τὰ πάω κάτω στὸ ποτάμι.

— Δὲν πειράζει νὰ τοὺς κάνεις αὐτὴ τὴ χάρη, ἀποκρίθηκε ὁ γέροντας, γιατί μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία θὰ μᾶς φανοῦν κ' ἐκεῖνοι χρήσιμοι σὲ κάτι.

— Ἄν θὰ μᾶς εἶναι χρήσιμοι, δὲν ξέρω ἀπὸ ὑποσχέσεις κι ὄρκους ἄλλο τίποτα.

Ἐκεῖ ποῦ μίλαγαν σβύστηκε σιγὰ-σιγὰ ἡ φωτιά στὸ τζάκι, ὁ γέροντας ἐσκέπασε τὰ κάρβουνα μὲ πολλὴ στάχτη, παραμέρισε τᾶστραφτερὰ χρυσὰ νομίσματα, κ' ἔτσι φώτιζε πάλι τὸ λυχναρί του μοναχό· στὴν ὁμορφὴ του λάμψη ξανασκεπάστηκαν οἱ τοῖχοι μὲ χρυσάφι κι ὁ σκύλλος ἔγινε ἀπὸ τὸν ὠραιότερο ὄνυχα ποῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστῆ. Οἱ ἐναλλαγὲς τῶν σκοτεινῶν καὶ μαύρων χρωμάτων τοῦ πολύτιμου αὐτοῦ λίθου, τὸν μετέβαλαν στὸ σπανιώτερο ἔργο τέχνης.

— Πάρε τὸ καλάθι σου, εἶπε ὁ γέροντας, καὶ βάλε μέσα τὸν ὄνυχα· ἔπειτα βάλε γύρω-γύρω τὰ τρία κουνουπίδια, τὶς τρεῖς ἀγγινάρες καὶ τὰ τρία κρεμμύδια καὶ πήγαινε τα στὸ ποτάμι. Κατὰ τὸ μεσημέρι βάλε τὸ φίδι νὰ σὲ περάση πέρα καὶ πήγαινε νὰ ἐπισκεφθῆς τὴν ὥραία Λίλια· δόσε της τὸν ὄνυχα, θὰ τὸν ἀγγίση καὶ θὰ ζωντανέψη, καθὼς πεθαίνει κάθε ζωντανὸ ποῦ ἀγγίζει. Ἐτσι θ' ἀποκτήση ἕναν πιστὸ σύντροφο. Πές της νὰ μὴ λυπᾶται, γιατί ἡ ἀπολύτρωσή της πλησιάζει· τὴ μεγαλύτερη δυστυχία νὰ τὴ θεωρῆ ὡς τὴ μεγαλύτερη εὐτυχία, γιατί ἦρθε πιά τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου.

Ἡ γερόντισσα ταχοποίησε τὸ καλάθι της καὶ μόλις ξημέρωσε, πῆρε τὸ δρόμο. Ἀστραφτερὸς ἀνάτειλεν ὁ ἥλιος κ' ἐφώτιζε τὸ ποτάμι ποῦ λαμποκοποῦσε πέρα μακριά· ἡ γυναῖκα προχωροῦσε μὲ βῆμα ἀργό, γιατί τὸ καλάθι τῆς βάραινε τὸ κεφάλι· ὄχι ὡστόσο ἐξ αἰτίας τοῦ βάρους τοῦ ὄνυχα. Ὅτι πεθαμένο κουβαλοῦσε δὲν τὸ αἰσθανόταν· ἴσα-ἴσα μάλιστα ποῦ τὸ καλάθι ἀνασηκωνόταν καὶ κρεμόταν ἐπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι της. Ὅμως ἕνα φρέσκο λαχανικὸ ἢ ἕνα μικρὸ ζῶακι ζωντανὸ τὴν βάραιναν ἐξαιρετικά. Εἶχε προχωρήσει ἀρκετὴν ὥρα μεμψιμοιρώντας, ὅταν ἔξαφνα σταμάτησε κατατρομαγμένη, γιατί σχεδὸν εἶχε πατήσει ἀπάνω στὴν σκιά τοῦ Γίγαντα, ποῦ ἀπλώνονταν ἴσαμ' αὐτὴν μέσα στὸν κάμπο. Καὶ μόλις τότε ἀντίκρουσε τὸν τεράστιο Γίγαντα, ποῦ εἶχε πάρει τὸ λουτρό του στὸ ποτάμι, νὰ βγαίνει μέσα ἀπ' τὰ νερά, καὶ δὲν ἤξερε πῶς νὰ τὸν ἀποφύγη. Μόλις αὐτὸς τὴν ἀντελήφθηκε, ἄρχισε ν' ἀστειεύεται καὶ νὰ τὴν χαιρετᾶ καὶ τὰ χέρια τῆς σκιάς του χώθησαν ἀμέσως στὸ καλάθι. Ἐλαφρὰ ἐλαφρὰ καὶ μὲ μεγάλη τέχνη ἐπῆραν ἕνα κουνουπίδι, μιὰ ἀγγινάρα κ' ἕνα κρεμμύδι καὶ τᾶφεραν στὸ στόμα τοῦ Γίγαντα, ποῦ προχώρησε μακρύτερα τραβώντας δίπλα στὸ ποτάμι, κι ἄφησε ἐλεύθερο στὴν γερόντισσα τὸ δρόμο.

Συλλογιζόταν μήπως θάτανε καλύτερα νὰ γυρίση πίσω στὸ περβόλι της καὶ νὰ ξαναπάρη τὰ λαχανικὰ ποῦ εἰλείψαν ἀπὸ τὸ καλάθι της, μὰ ὅλο προχωροῦσε μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ, ὡς ποῦ σὲ λίγο ἔφτασε στοῦ ποταμοῦ τὴν ὄχθη. Ὁρα πολλὴ κάθησε καὶ περιέμενε τὸν περαματάρη· καὶ τὸν εἶδε τέλος νὰ ζυγώνη φέροντας ἕναν παραξένο ταξιδιώτη. Ἐνα εὐγενικὸ κι ὠραῖο παλληκάρι, ποῦ δὲν ἐχόρταινε νὰ τὸ κοιτάζη κατέβηκε ἀπὸ τὸ καίκι.

— Τί μοῦ φέρεις; φώναξε ὁ βαρκάρης.

— Τὰ λαχανικὰ ποῦ σοῦ χρωστοῦνε τὰ Τελώνια, τοῦ ἀπάντησε ἡ γυναῖκα, καὶ τᾶβγαλε ἀπὸ τὸ καλάθι.

Μόλις είδε ο γέροντας πώς ήταν μόνο δυο από το κάθε είδος λυπήθηκε πολύ και τής είπε πώς δεν ήταν δυνατόν να τα δεχτή. Ἡ γερόντισσα τὸν χλιοπαρακάλεσε νὰ τὰ πάρη, τοῦ ἐξήγησε πὼς δὲν μποροῦσε τώρα νὰ ξαναγυρίσῃ στὸ σπίτι καὶ πὼς θὰ τὴν ἐβάραιναν πολὺ στὸ δρόμο πὺν εἶχε ἀκόμη ἐμπρός της. Ἐκεῖνος ὁμως ἐπέμεινε στὴν ἀρνηση του καὶ τὴν ἐβεβαίωσε πὼς δὲν ἦταν καθόλου στὸ χέρι του νὰ κἀνῃ ἀλλοιῶς.

— Ὅ,τι ἀνήκει σὲ μένα πρέπει νὰ τὸ ἀφήσω ἀπείραχτο ἐννιὰ ὄρες, καὶ δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ πάρω τίποτα, πρὶν νὰ δώσω τὸ τρίτο στὸ ποτάμι.

Ἐπειτ' ἀπὸ πολλὴ συζήτηση τῆς εἶπε τέλος ὁ γέροντας.

— Ὑπάρχει ἀκόμη ἓνα μέσο. Ἄν ἀναλαμβάνῃς τὴν ὑποχρέωση μόνη σου ἀπέναντι τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀναγνωρίζῃς πὼς τοῦ τὰ χρωστᾷς ἐσύ, τότε μπορῶ νὰ πάρω τὰ ἔξι κομμάτια· ὁμως ὑπάρχει κάποιος κίνδυνος σ' αὐτό.

— Ἄλλ' ἂν κρατήσω τὸ λόγο μου, ὑπάρχει φόβος νὰ πάθω τίποτα;

— Οὔτε τὸ παραμικρό. Βάλε τὸ χέρι σου μὲς στὸ ποτάμι, τῆς εἶπε ὁ γέροντας, καὶ δόσε τὴν ὑπόσχεση πὼς θὰ ξοφλήσῃς τὸ χρέος σὲ εἴκοσι τέσσερις ὄρες.

Ἡ γερόντισσα ἔκαμε ὅπως τῆς εἶπε· μὰ τί τρομάρα πῆρε σὰν ἔβγαλε ἀπὸ τὸ νερὸ κατάμαυρο σὰν κάρβουνο τὸ χέρι της! Ἄρχισε τότε νὰ τὰ βάζῃ μὲ τὸ γέροντα, νὰ τοῦ φωνάζῃ πὼς τὰ χέρια της ἦτανε πάντα τὸ στολίδι της καὶ πὼς μ' ὄλες τίς βαρεῖες δουλειές εἶχε κατορθώσει νὰ τὰ κρατήσῃ πάντα χαριτωμένα καὶ λευκὰ τὰ εὐγενικὰ αὐτὰ μέλη της. Παρατηρώντας ἔπειτα τὸ χέρι της μὲ μεγάλη θλίψη, ἔβαλε τίς φωνές ἀπελπισμένη.

— Αὐτὸ εἶναι ἀκόμη πιὸ χειρότερο! Γιὰ ἰδὲς πὼς ἔλυσσε καὶ χάθηκε! Εἶναι πολὺ μικρότερο ἀπὸ τ' ἄλλο.

— Γιὰ τὴν ὥρα, μόνον φαίνεται ἔτσι, εἶπε ὁ γέροντας, μ' ἂν δὲν κρατήσῃς τὸ λόγο σου, μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀληθινά. Τὸ χέρι σου θ' ἀφανίζεται σιγὰ-σιγὰ, ὡς πὺν στὸ τέλος νὰ ἐξαφανιστῇ ἐντελῶς, χωρὶς ὅσὸσο καὶ νὰ πάψῃς νὰ τὸ μεταχειρίζεσαι. Ὅλα θὰ μπορῆς μ' αὐτὸ νὰ τὰ κἀνῃς ὅπως πάντα, μὰ δὲ θὰ τὸ βλέπῃς πῶς κανεῖς.

— Καλύτερα νὰ μὴ μποροῦσα νὰ τὸ μεταχειριστῶ, καὶ ὄλοι νὰ τὸ βλέπανε στὴ θέση του, εἶπε ἡ γερόντισσα· ἄλλως τε ὄλα αὐτὰ δὲν ἔχουν καμμιά σημασία, θὰ κρατήσω τὸ λόγο μου, κ' ἔτσι σὲ λίγο θὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὸ μαῦρο αὐτὸ πετοῖ καὶ ἀπ' τὴν ἀνησυχία. Καὶ παίρνοντας βιαστικὰ τὸ καλάθι της, πὺν ὑψώθηκε μονάχο του ἀπάνω ἀπ' τοὺς ὄμους της καὶ μονάχο του στεκόταν στὸν ἀέρα, κίνησε βιαστικὰ νὰ συναντήσῃ τὸ παλληκαράκι, πὺν περπατοῦσε σιγαλὰ στοῦ ποταμοῦ τὴν ὄχθη πέρα, στοὺς λογισμούς του βυθισμένο. Ἡ θαυμαστὴ ὁμορφιά του κ' ἡ φροεσιά του ἢ παράξενη εἶχαν πολὺ χτυπήσει τὴν γερόντισσα.

Ὁλόλαμπρη ἀρματωσιά σκέπαζε τῶμορφο κορμί του, χωρὶς νὰ τοῦ δεσμεύῃ τίς κινήσεις. Ἀπὸ τοὺς ὄμους του κρεμόταν πορφυρὸς μανδύας, γύρω ἀπ' τὸ ἔσσεκο κεφάλι του κυμάτιζαν τὰ καστανὰ πεντάμορφα βοστρύχια του, τὸ ἀγνὸ πρόσωπό του καὶ τὰ καλοκαμωμένα πόδια του, τὰ φώτιζαν οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου. Μὲ γυμνὸ πέλμα ἐβάδιζε καρτερικὰ στὴν καυτερὴ τὴν ἄμμο καὶ φαινόταν σὰ νὰ μὴν αἰσθάνεται καμμιά ἐξωτερικὴν ἐντύπωση, σὲ βαθειὰ λύπη βυθισμένος.

Ἡ φλύαρη γερόντισσα, προσπαθοῦσε ν' ἀνοίξῃ ὁμιλία μαζί του, μὰ ἐκεῖνος

τῆς ἀπαντοῦσε πάντα μὲ τόσο λίγες λέξεις, ὥσπου στὸ τέλος κουρασμένη πῶς νὰ τοῦ μιλήῃ τοῦ κάκου πάντα, μ' ὄλο πὺν τὴν κρατοῦσαν τὰ ὁμορφά του μάτια, τὸν ἀποχαιρέτισε λέγοντάς του.

— Περπατᾷς πολὺ σιγά, παλληκάρι μου, κ' ἐγὼ βιάζομαι, γιατί φοβᾶμαι μήπως χάσω τὴ στιγμή, πὺν μπορῶ νὰ περάσω τὸ ποτάμι, πάνω στὸ πράσινο φίδι, γιὰ νὰ πάω νὰ δώσω στὴν πεντάμορφη Λίλια τῶμορφο τοῦτο δῶρο πὺν τῆς στέλνει ὁ ἄντρας μου. Κ' εὐθὺς ἐτάχυνε τὸ βῆμα της· ἀλλὰ καὶ τὸ παλληκαράκι, σὰ νὰ ξύπνησε, κίνησε βιαστικὰ νὰ τὴν προφτάσῃ.

— Πηγαίνεις στὴν πεντάμορφη Λίλια! τῆς ἐφώναξε, μὰ τότε θὰ πᾶμε μαζί. Τί εἶν' αὐτὸ τὸ δῶρο πὺν τῆς πηγαίνεις;

— Παλληκάρι μου, δὲν εἶναι σωστό, ἀφοῦ τόση ὥρα ἀπαντοῦσες μὲ μονοσύλλαβα στίς ἐρωτήσεις μου, νὰ ρωτᾷς τώρα μὲ τόση ζωηρότητα γιὰ τὰ μυστικά μου. Λόγος σου καὶ λόγος μου, σὰ θέλεις· διηγῆσου μου τὰ πάθη σου καὶ τὴ ζωὴ σου κ' ἐγὼ ὅ,τι εἶναι θὰ σοῦ εἰπῶ γιὰ μὲ καὶ γιὰ τὸ δῶρο μου.

Ἄμέσως ἐσυμφώνησαν· ἡ γραῖα τοῦ διηγήθηκε τὰ δικά της, τὴν ἱστορία τοῦ σκύλλου, καὶ τὸν ἄφησε νὰ ἰδῇ τὸ θαυμάσιο ἐκείνο δῶρο.

Σήκωσε τότε τὸ παλληκάρι ἀπ' τὸ καλάθι τὸ φυσικὸ ἐκεῖνο ἔργο τέχνης καὶ πῆρε στὴν ἀγκαλιά του τὸ σκύλλο πὺν φαινόταν σὰ νὰ γλυκοκοιμᾶται.

— Εὐτυχημένο ζῶο! ἐφώναξε, θὰ σ' ἀγγίξουν τὰ χέρια της, καὶ θὰ σοῦ ξαναδώσουν τὴ ζωὴ, ἐνῶ ἡμεῖς οἱ ζωντανοὶ τὴν ἀποφεύγουμε, μὴ καὶ μᾶς εὖρη ἢ μαύρη μοῖρα. Κι ὁμως τί λέω! μαύρη μοῖρα! Μήπως δὲν εἶναι τάχα πολὺ πιὸ σκληρὸ καὶ πιὸ τρομερὸ νὰ ζῆ κανεῖς ὡσὰν παράλυτος σιμά της παρὰ νὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὸ χέρι της; Γιὰ ἰδὲς με! εἶπε στὴν γερόντισσα, γιὰ κοίταξε πὼς ἔχω καταντήσει! Τούτῃ τὴν ἀρματωσιά, πὺν δὲν τὴν ντρόπιασα στὸν πόλεμο, καὶ τούτῃ τὴν πορφύρα, πὺν προσπαθοῦσα σοφὰ κυβερνώντας νὰ τὴν κερδίσω, μού τᾶφησε ἡ μοῖρα καὶ τὰ δύο, τὸ ἓνα, γιὰ βάρος περιττό, τᾶλλο, στολίδι χωρὶς σημασία. Στέμμα καὶ σκῆπτρο καὶ σπαθὶ τᾶχω πετάξει, καὶ εἶμαι τώρα γυμνὸς καὶ στερημένος, ὅσο κάθε ἄλλο τέκνο τῆς γῆς, γιατί ἔχουνε τόσο κακὴν ἐπίδραση τὰ γαλανὰ καὶ ὠραῖα της μάτια, πὺν παίρνουνε τὴ δύναμη ἀπὸ κάθε πλάσμα ζωντανὸ καὶ πὺν ἀναγκάζουν, ὅσους δὲν ἐσκότισε τὸ ἀγγιγμα τοῦ χεριοῦ της νὰ νοιώθουν πὼς δὲν εἶναι πῶς παρὰ ζωντανοὶ κινούμενοι ἴσσοι.

Ἐτσι ἐξακολούθησε τὰ παράπονά του, δίχως νὰ ἱκανοποιήσῃ καθόλου τὴν περιέργεια τῆς γερόντισσας πὺν ἤθελε νὰ πληροφορηθῇ τόσο γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ κατάστασή του. Οὔτε τοῦ πατέρα του, οὔτε τοῦ βασιλείου του τῶνομα κατώρθωσε νὰ μάθῃ. Ἐκεῖνος χαίδευε τὸν πετρωμένο σκύλλο πὺν οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου καὶ τὸ θερμὸ στήθος τοῦ νέου τὸν ζέσταναν, σὰ νᾶταν ζωντανός. Ὅλο ρωτοῦσε γιὰ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ λυχνάρι καὶ γιὰ τὰ ποτελέσματα τοῦ θεοῦ φωτός, λὲς κ' ὑποσχότανε πολλὰ καλὰ στὴ θλιβερὴ ὑπαρξή του γιὰ τὸ μέλλον.

Μετάφρ. I. ΟΙΚ.

(Ἡ συνέχεια στὸ ἄλλο φύλλο)

ΤΑ GESTALTEN ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ
ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

Ἡ σημασία τους.—Ἡ συμβολή τους στην Παιδαγωγική.

Ἡ Γερμανικὴ Φυσιολογικὴ Ψυχολογία, ἄρχισε πρὸ πολλοῦ ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ Θετικισμό, τὶς μετρήσεις, καὶ τὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες, καὶ τοῦτο μᾶς εὐχαριστεῖ ὑπερβολικὰ, γιατί ποτὲ δὲν πιστέψαμε πὼς ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ μετρηθῆ, νὰ ὑποκύψῃ στοὺς μαθηματικοὺς νόμους, καὶ νὰ ἀναλυθῆ σὲ μαθηματικὲς φόρμουλες καὶ ἐξισώσεις.

Ἡ ποσοτικὴ αὐτὴ ψυχολογία εἶχε τὴν ἀρχὴν τῆς στὸ Δημόκριτο, πού ὑποστήριξε πὼς ἡ ψυχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρότατα ὀλοστρόγγυλα ἄτομα, πού σκέπτονται—ἡ ὕλη σκέπτεται τὴν ὕλη.

Νὰ θέλῃς νὰ ἐρμηνέψῃς τὸ συναίσθημα τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς, τὴ λαχτάρα τῆς μάνας γιὰ τὸ παιδί, τὸ δάκρυ τῆς ἐρωμένης τὸ ἀληθινό, ἢ τὸ ψεύτικο μὲ τόσα ἑκατομμύρια δονήσεις, ἢ ἀκτινοβολήσεις, ἢ ἐρεθισμούς, ἢ ἀντιδράσεις, καὶ τὰ παρόμοια, εἶναι ἀστεῖο.

Ἡ σημερινὴ Γερμανικὴ ψυχολογία εἶναι ποιοτικὴ, καὶ ὄχι ποσοτικὴ.

Τὰ τελευταῖα εἴκοσι χρόνια ἡ Εὐρώπη ἔπαθε ριζικὲς κοινωνικὲς, πολιτικὲς, καὶ οἰκονομικὲς ἀλλαγές, πού εἶναι συνέπεια ψυχικῶν ἀλλαγῶν.

Ὁ ἄνθρωπος, στὶς μεταβατικὲς αὐτὲς περιόδους, ὑπερεκχειλίζεται ἀπὸ ἀσυνήθειες ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμούς καὶ ἄπειρες καινούριες ἐντυπώσεις, πού ἀδυνατεῖ νὰ τὶς συνθέσῃ μέσα στὸ νέο πλαίσιο πού σχηματίζεται, δὲν μπορεῖ νὰ κἀνῃ τὴν ἀνάλογη σύνθεση τῆς ψυχικῆς ζωῆς, καὶ κάπως σαστίζει.

Ἡ τωρινὴ Γερμανικὴ ψυχολογία ἀσχολεῖται μὲ τὴ σύνθεση καὶ ὄχι μὲ τὰ facta.

Ἡ ψυχολογία στὴ Γερμανία εἵτανε καὶ εἶναι ἀκόμη, κατ' ἀντίθεση πρὸς τὴν Ἀμερικανικὴ, περισσότερο φιλοσοφικὴ ἢ ἐπιστημονικὴ. Ὁ Ἀμερικανὸς ψυχολόγος δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ πὼς μιά ἔρευνα ἢ ἓνα συμπέρασμα τῆς φυσιολογικῆς ἢ πειραματικῆς ψυχολογίας μπορεῖ νὰ σχετίζεται μὲ τὴ φιλοσοφία.

Μερικοὶ ψυχολόγοι ἐπιμένουν στὴ πειραματικὴ μέθοδο—ὁ Wundt, ὁ Ziehen, ὁ Ebbinhaus, ὁ G. E. Müller—καὶ θέτουν τὴν ἔμφαση στὴ φυσιολογικὴ ἄποψη. Ἄλλοι, ὅπως εἶναι ὁ Lipps, ὁ Cornelius, ὁ Brentano, ὁ Ehrenfels, ὁ Meinong, ὁ Witasek, ὁ Stumpf, ὁ Pfänder, ὁ Brunswig, ὁ Scheler, ἐπιμένουν στὴ μέθοδο τῆς αὐτοπαρατηρησίας (introspection) καὶ στὶς ἀνώτερες «νοερὲς πορεῖες». Ἐνα ἄλλο γκροῦπ ψυχολόγων μεταξὺ τῶν πειραματιστῶν, καὶ καθαρῶν ψυχολόγων, πού εἶναι ἡ Σχολὴ τῶν Würzburg, Külpe, Marbe, Bühler, Hönlingswald, καὶ ἄλλων, ἔχουν

κάμει σημαντικὲς συμβολές στὴν ἐπιστημολογία, λογικὴ, ἠθικὴ, αἴσθητικὴ—Wissenschaftstheorie, καὶ ἄλλα φιλοσοφικὰ πεδία, ὅπου φαίνεται ὅτι ἡ ψυχολογία ἔχει ἀκόμη πολὺ στενὴ σχέση πρὸς τὴ φιλοσοφία.

Στὴ σημερινὴ Γερμανικὴ ψυχολογία διακρίνομε πολλὲς συλλήψεις, πού ἔχουν μεγάλην ὁμοιότητα μὲ κείνες πού ἀνάπτυξε ἡ φιλοσοφικὴ Σκέψη. Ὁ Νεο—Καντισμὸς ἔχει πολὺ ἐπιδράσει στὰ σημερινὰ concerta τῆς σημερινῆς γερμανικῆς ψυχολογίας. Ἡ σύγχρονη ψυχολογία ἐπιμένει στὶς λειτουργίες καὶ στὶς πράξεις παρὰ στὰ φαινόμενα, στὴ δυναμικὴ καὶ ὄχι στατικὴ ἄποψη, στὴ συνθετικὴ καὶ ὄχι ἀναλυτικὴ, βλέπει σύνολα, καὶ ὄχι μέρη καὶ στοιχεῖα.

Ἡ ποιοτικὴ αὐτὴ τάση στὴν ψυχολογία παρατηρεῖται καὶ στὶς κοινωνικὲς ἐπιστῆμες καὶ στὴ φυσικὴ ἀκόμη, ὅπου τὸ ἠλεκτρικὸν δὲν εἶναι πιά ἓνα κομμάτι σκληρὸ ὕλης, εἶναι ἓνα σύστημα ἀπὸ κύματα, ἀκτινοβολίες, πού συμπεριφέρονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον—δηλαδή, ποιότητα.

Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ στοιχεῖα, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὡς τέτοιος εἶναι ἓνα στοιχεῖο—τρέχει, κάθεται, πηδάει, τρώει, δουλεύει, γελᾷ, θυμώνει, ἀγαπάει, μισεῖ, σκέπτεται ὡς ἓνα σύνολο, ὡς μιά μονάδα. Καὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο στοιχεῖο γιὰ τὸν κοινωνιολόγο, πού εἶναι γιὰ τὸν οἰκονομολόγο.

Ἡ βάση, καὶ ἡ ἀρχὴ γιὰ τὴ ψυχολογία αὐτὴ εἶναι ἡ ὁλότητα τοῦ ἀτόμου, καὶ ὄχι οἱ ἐνσυνείδητες πορεῖες ἢ καταστάσεις. Ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἓνας, ὀλάκερος, ἀκέραιος, ἓνα σύνολο. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι καταστάσεις, εἶναι μιά μονάδα τελολογικὴ, καὶ ἔχει μπροστὰ τοῦ ὠρισμένους σκοπούς.

Ὁ Stern παραδέχεται ὅτι ἡ ψυχικὴ καὶ φυσικὴ πλευρὰ τοῦ ἀτόμου, ὑπόκεινται σὲ μηχανικὴ ἐρμηνεία. Ἀλλὰ τὸ ὅλο σύστημα ἀντιμετωπίζει ἓναν ἀνταγωνισμό τελολογικῶν καὶ μηχανικῶν ἀρχῶν, μεταξὺ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς ὅμως αὐτὸς ἐξαφανίζεται μπροστὰ στὸν τελολογικὸν παραλληλισμὸν. Ὁ ἀνταγωνισμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν δυϊσμὸ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, γιατί μποροῦμε νὰ ἐρμηνέψουμε σωματικὰ φαινόμενα τελολογικῶς, καὶ ψυχικὰ φαινόμενα, μηχανικῶς.

Τὸ ἄτομο λοιπὸν εἶναι, ψυχοφυσικῶς, οὐδέτερο. Δὲν μποροῦμε ν' ἀρχίσουμε μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς συνείδησης¹. Τόσο ἡ φυσικὴ ζωὴ, ὅσο καὶ ἡ ψυχικὴ, γιὰ τὴ ψυχολογία αὐτὴ, εἶναι φαινόμενο δευτερογενές. Ἡ ἀδιαίρετη ὁλότητα τοῦ προσώπου εἶναι τὸ πρωτεῦον. Τὸ πρόσωπο (τὸ ἄτομο) εἶναι in—divisible. Ἡ ψυχικὴ ζωὴ «φιδωγλιστράει» σὰν τὸν κάπνo, γιὰ νὰ δανειστοῦμε μιά Παλαμικὴ φράση. Ὁ ἄνθρωπος, ἡ ὁλότητα

¹ Ἡ Θεωρία τοῦ Ἐπιφαινομενισμοῦ βεβαιώνει ὅτι ἡ συνείδηση εἶναι ἓνα δευτερεῖον προῖον τῆς πορείας τῆς Ζωῆς καὶ ὅτι δὲν παίζει ἐνεργὸ ἢ δημιουργικὸ ρόλο στὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου. Τὴ θεωρία αὐτὴ ὑποστήριξε καὶ ὁ Huxley. Ὁ Lloyd Morgau παραδέχεται ὅτι εἶναι ἓνα ἀναδυόμενον (emergent) ὅπως καὶ ἡ ζωὴ, χωρὶς προηγούμενα συγγενῆ.

του ανθρώπου, έχει να εκπληρώσει σκοπό, όπως «κυλιέται στα σάπια βάλτα της Ζωής». Η ψυχή, «όσο κοντά μας και νάρθη, πάντα μακριά θά στέκη». Ο άνθρωπος είναι κοντά μας. Η σκοπιμότητα δεν υπονοεί κατ' ανάγκην και συνείδηση, ξεπερνάει το φυσικό και το ψυχικό. Κάθε πράξη και αντίδραση, ο Stern, την ερμηνεύει ως το προϊόν μιας έσωτερικής τάσης και ενός έξωτερικού παράγοντα.

Ψυχολογικώς, το πρόσωπο και το περιβάλλον αλληλοεξαρτώνται, γιατί οι τάσεις, που διευθύνονται προς ώρισμένους σκοπούς, προδιαθέτουν το άτομο να συλλέξει ένα κομμάτι του αντικειμενικού κόσμου, ως «περιβάλλον», και έξ' άλλου οι αντικειμενικοί παράγοντες του περιβάλλοντος αποφασίζουν αν ή τελολογική ενέργεια του «προσώπου» πρέπει να φτάσει στο σκοπό της. Την παλιά φόρμουλα: S—R (Stimulus—Response),

έρεθισμός, αντίδραση, ο Stern έκανε $\frac{S-P}{R}$ έρεθισμός—πρόσωπο. αντίδραση.

Ένας έρεθισμός φωτός π. χ. δεν προκαλεί αντίληψη, αλλά κάνει το πρόσωπο ν' αντιδράσει, επί τη βάσει των «αύτο-τελολογικών» του τάσεων. Η ψυχική πλευρά του «προσώπου» δεν θεωρείται πλέον ως άθροισμα ένσυνείδητων στοιχείων.

Ο Stern δείχνει ότι τα ψυχικά φαινόμενα ή ψυχικά στοιχεία προϋποθέτουν την ύπαρξη πράξεων, οι οποίες προϋποθέτουν διαθέσεις, κλπ. άλλ' εκείνο που μας ενδιαφέρει είναι ο ρόλος της όλης ψυχικής ζωής, του ψυχοφυσικώς ουδέτερου «προσώπου». Το φυσικό και το ψυχικό μέρος είναι ζεγμένα μαζί στη σκόπιμη συμπεριφορά του «προσώπου».

Η νεώτερη συμβολή των Γερμανών στη ψυχολογία, είναι ή λεγόμενη «Gestalt psychologie».

Από την ψυχολογία αυτή έχει μεγάλως να ώφεληθῆ ή Παιδαγωγική Ψυχολογία, μ' όλες τις έναντίον της έπιθέσεις. Οι Wertheimer, Köhler, και Koffka, έπιμένουν στο ποιοτικό μέρος.

Τα φαινόμενα ατενίζουμε ολόκληρα, και χωρίς προκατάληψη (unbefangenes Sehen). Η ανάλυση καταστρέφει το χαρακτηριστικό σύνολο. Όταν ατενίζω εις ένα δένδρο, βλέπω το δένδρο στο σύνολό του, βλέπω δένδρο, δεν βλέπω κορμό, φύλλα, και κλάδους. Για να ιδώ κορμό, φύλλα και κλάδους, πρέπει να σταματήσω ν' αναλύσω το δένδρο, και χάνω το δένδρο, το σύνολο «δένδρο» καταστρέφεται.

Όταν ρίχνω τῆ ματιά μου στο γαλανό ούρανό, βλέπω ένα συνεχές γαλανό σύνολο, χωρίς να σπάη πουθενά, βλέπω ένα όμογενές σύνολο. και τοῦτο είναι θετική ιδιότητα του γαλανού ούρανοῦ, είναι το χαρακτηριστικό του—και αυτό είναι που βλέπω.

Η παρατήρηση μας δείχνει ότι τα φαινόμενα είναι gestaltet. Όταν βλέπω ένα σπίτι και ένα δένδρο, δεν μου φέρνουν, ἄς ποῦμε, 250 σπιτικές αίσθήσεις το ένα, και 282 δένδρινες αίσθήσεις το άλλο. Εκείνο που βλέπω ἐγώ είναι ένα σπίτι και ένα δένδρο. Ο φαινομενικός (αίσθητικός) κόσμος, δεν είναι για μένα, για το πρόσωπο, ένας αριθμός αίσθήσεων,

είναι αντικείμενα, σύνολα—gestaltet. Όστε ή Σχολή τῆς Gestalt ἀπορίπτει τῆ μέθοδο τῆς ἀνάλυσης ὡς τὸ κύριο μέσο τῆς ἐπιστημονικῆς ψυχολογίας, εἰς τὰ ὑπερβολικὰ ἄκρα τῆς ὁποίας πῆγε ὁ Τίτσεναρ. Τὸ γεγονός, ἐννοεῖται, ὅτι εἶναι gestaltet, δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπόκεινται καὶ σὲ νόμους.

Ὁ Wertheimer ἐμόρφωσε τῆ φυσιολογικῆ ὑπόθεση, ὅτι δὲν εἶναι ἡ διέγερση ἢ ὁ ἐρεθισμὸς ὠρισμένων ἐγκεφαλικῶν κυττάρων, οὔτε τὸ σύνολο χωριστῶν διεγέρσεων ἢ ἐρεθισμῶν, πού εἶναι ὑπεύθυνα γιὰ τῆ φαινομενικῆ κίνηση, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὀλόκληρες πορεῖες, σύνολα, πού προέρχονται ἀπὸ τὸν ἐρεθισμὸ ὠρισμένων κυττάρων. Φαινόμενα ὅπως ἡ «κίνηση», τὸ «σχῆμα» κλπ. δὲν τὰ ἐξηγοῦν οἱ καθαρῶς ψυχολογικὲς ἀρχές.

Ποτὲ δὲν ἔχουμε ἐρεθισμὸ ἀπολύτως μεμονωμένο, πάντοτε ἔχουμε ἓνα group ἀπὸ ἐρεθισμοῦς, καὶ ἐκεῖνο πού μᾶς ἐρμηνεύει τὸ φαινόμενο δὲν εἶναι οἱ τοπικὲς ιδιότητες τῶν ἐρεθισμῶν, ἀλλ' οἱ σχέσεις τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν μεταξύ τους.

«Gestalten» λέει ὁ Köhler, εἶναι καταστάσεις ἢ πορεῖες, τῶν ὁποίων οἱ χαρακτηριστικὲς ιδιότητες δὲν εἶναι τὸ σύνολο τῶν ιδιοτήτων τῶν μερῶν τους. Ἡ μελωδία δὲν εἶναι ἓνα σύνολο ἀπὸ νότες, εἶναι κάτι παραπάνω, ἐγκλείει κάτι ἄλλο πού δὲν τὸ ἔχουν οἱ νότες. Δὲν ὑπάρχουν ἀνεξάρτητα στοιχεία, ὑπάρχουν σύνολα. Τὰ φυσιολογικὰ gestalten, σύμφωνα μὲ τῆ θεωρία αὐτή, πρέπει ν' ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ ψυχικὰ gestalten.

Ὁ Köhler, τώρα τελευταῖα, ἐπροσπάθησε νὰ ἀποδείξη τῆ ὑπαρξῆ φυσικῶν gestalten.

Στὶς τελευταῖες ἔρευνες τῆς Φυσικῆς γύρω στοῦ ἄτομο, νομίζω ὅτι βλέπω gestalten. Τὸ ἄτομο ἔχει ιδιότητες πού δὲν ἔχουν τὰ ἠλεκτριόντα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται. Όταν εἶναι μόνα τους, προτοῦ νὰ ἐνωθοῦν γιὰ ν' ἀποτελέσουν τὸ ἄτομο, ἔχουν ιδιότητες πού τὶς χάνουν στὴν ἔνωση καὶ ἀποκτοῦν ἠλεκτρομαγνητικὲς ιδιότητες πού τὶς ξαναχάνουν, ὅταν ἀποκοποῦν ἀπὸ τὸ ἄτομο.

Τὸ δένδρο, λέει ὁ Mach, «μὲ τὸ σκληρὸ του φαιὸ κορμὸ, τοὺς ἀμέτρητους κλάδους του, πού τοὺς δέρνει ὁ ἀέρας, καὶ τὰ μαλακά του ἄπειρα φύλλα, μᾶς φαίνεται (μοιάζει) ἓνα ἐνιαῖο ἀδιαίρετο ὄλο». Ἡ Gestalt παίρνει τῆν πράξη ὡς ἓνα σύνολο ἀδιαίρετο in divisible. Τὰ στοιχεία, τὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται, ἔχουν λειτουργικῆ σχέση μὲ τὸ σύνολο, ἀλλὰ τὸ σύνολο διαφέρει ποιοτικῶς ἀπὸ τὰ μέρη.

Στὴν ἀνάγνωση βλέπει λέξεις, ἢ προτάσεις, καλύτερα προτάσεις ὀλόκληρες—σύνολα. Δὲν βλέπει, καὶ δὲν πρέπει νὰ βλέπη, γράμματα.

Ὁ μαθητῆς πού ἀπασχολεῖται μὲ τὰ γράμματα, χάνει τὶς ἐννοιες τὰ σύνολα, καὶ εἶναι πολὺ ὀπισθοδρομικός.

Στὴν Παιδαγωγικῆ Ἐπιστῆμη, ἡ Gestalt psychologie, κάνει τῆν ἀκόλουθη συμβολή:

Βρίσκει ότι ή πείρα, ή επανάληψη, ή άσκηση, κλπ. δέν είναι υπεύθυνες για την εμφάνιση των gestalten, αλλά πρέπει να προϋποθέσουμε gestalten, για την απόκτηση της πείρας στη μάθηση.

Ο φαινομενικός κόσμος αποτελείται για μας από σύνολα με σημασίες, από αντικείμενα, που είναι καλά, κακά, ωραία, άσχημα, ακρουστικά, έλκυστικά, σκληρά, μαλακά κλπ.

Ο Ktueger δείχνει ότι το σύνολο, ή «συνολική ποιότητα» της Gestalt, κυριαρχεί στις μερικές ποιότητες των μερών, ότι τα μέρη αυτά συμμετέχουν κατά διαφόρους βαθμούς στη συνολική ποιότητα, το σύνολο όμως είναι άλλο, και είναι «πρότερον». Πρώτα σχηματίζουμε την αντίληψη του συνόλου, και έπειτα των μερών του. Πρώτα βλέπουμε την Αφροδίτη και έπειτα τα χείλη της. Δέν σας θυμίζει την Αριστοτέλειο θεωρία λίγο;

Κι' έτσι, όταν παίρνουμε τα σύνολα, μπορούμε να τα σχετίζουμε και με κοινωνικές καταστάσεις, εύκολότερα—με τη θρησκεία, τους νόμους, τα ήθη και έθιμα, κλπ.

Το νεύμα, ή λέξη, ή πρόταση, ή πράξη, κλπ ανήκουν σ' ένα σύνολο (Strukturzusammenhang) και εκείνο που πέφτει στην αντίληψή μας είναι το σύνολο και όχι τα μέρη του.

Έδω άπάνου στηρίχτηκε ολόκληρη ή «Ψυχολογία της Ανάγνωσης». Στην ανάγνωση τα παιδιά από το νηπιαγωγείο και την πρώτη τάξη μαθαίνουν πρώτα προτάσεις χωρίς να μπορούν να διακρίνουν τις λέξεις, ακολούθως τις λέξεις, χωρίς να γνωρίζουν τα γράμματα, και τελευταία τα γράμματα.

Όταν βλέπω ένα δένδρο δέν προσέχω τα κλωνάρια, ούτε τον κορμό, αλλά το δένδρο στο σύνολό του. Αν προσέξω τα κλωνάρια, χάνω το δένδρο.

Η ψυχολογία που άσχολεϊται με τα στοιχεία, χάνει τα σύνολα, που είναι οι άνωτερες πορείες του νοϋ. Αυτό ίσχυρίζεται ή Gestaltpsychologie. Το βλέπουμε στην καθημερινή μας ζωή. Έκεϊνος που άσχολεϊται με τις λεπτομέρειες, τα μικρά πράγματα, χάνει τα άνωτερα, τα μεγαλύτερα, τα ύψηλότερα. Έχει erudition, άλλ' όχι μόρφωση, έχει γνώσεις, μά όχι culture. Λέει πολλά, γιατί τα ξέρει, μά δέν καταλήγει πουθενά. Ένα έργο πρέπει να το διαβάσης πρώτα ολόκληρο. μονορούφι, να το δης στο σύνολό του, κι έπειτα να επανέρθης στις λεπτομέρειες. Αν άρχισης με τις λεπτομέρειες, ποτέ δέν θα καταλάβης το σύνολο—την πλατύτερη έννοια, θα τη χάσης. Παράδειγμα οι Άρχαίοι Έλληνες συγγραφείς όπως διδάσκονταν στα γυμνάσια. Κανένας μαθητής δέν μπορούσε να διηγηθί μιá ολόκληρη τραγωδία του Σόφοκλή στο σύνολό της.

Πρέπει ν' αλλάξει ή βάση, που παίρνουμε και ή Gestalt την άλλαξε. Παίρνει την προσωπικότητα του ανθρώπου, όλο τον άνθρωπο, και τον έξεταζει στις διάφορες έκδηλώσεις του, μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον που

ζει, που περιορίζεται ιστορικώς να ποϋμε, γιατί το φυσικό περιβάλλον του ανθρώπου δέν είναι πιá natura ruia, έχει υποστή τις επιδράσεις της ανθρώπινης έφεύρεσης—του μυαλού.

Ο Spranger διακρίνει έξι τύπους ανθρώπων: τον θεωρητικό, τον οικονομικό, τον αισθητικό, τον κοινωνικό, τον θρησκο, και τον άνθρωπο της πυγμής. Για τον Spranger, ή αντίληψη της «έννοιας» έχει σημαντική άξια. Ψυχολογικώς, βλέπουμε ή αντιλαμβάνομαστε συνήθως σύνολα, τα όποια έχουν κάποιες σχέσεις, έννοιες. Το σύνολο που δέν έχει έννοια, δέν έχει και άξια. Τα μέρη όλα μαζί πρέπει να σχηματίζουν μιάν έννοια. Το μυαλό είναι κάτι παραπάνω από ένα τελολογικό κατασκεύασμα, διευθυνόμενο από τις έμφυτες τάσεις, για την αυτοσυντήρηση.

Το μυαλό βλέπει σύνολο, έννοιες, σημασίες, σχέσεις. Και πραγματικά, εκείνο που έχουμε κοινό, είναι ή έννοια της υποκειμενικής μας πείρας, και όχι οι πορείες αυτές καθαυτές.

Η λεπτομερειακή άνάλυση των αισθήσεων, συναισθημάτων, παραστάσεων, συγκινήσεων, βουλευτικών πράξεων, κλπ. του άτόμου, ανήκει στην «έπεξηγηματική ψυχολογία» (exploratory). Ο Spranger χωρίς να ενδιαφέρεται για τέτοιες άναλύσεις, έξετάζει τη σχέση του ανθρώπου προς το ιστορικό περιβάλλον, που ζει. Όρισμένοι έρεθισμοί για τον Spranger, δέν έξασφαλίζουν ώρισμένες αντιδράσεις έκ μέρους του ανθρώπου. Ο άνθρωπος, να το βάλουμε στη Δαρβίνοια γλώσσα, είναι οργανισμός, και όχι μηχανισμός. Το άτομο είναι ένα βιολογικό, αλλά και ιστορικό όν, και πρέπει να βλέπουμε τις πράξεις του, ως προς τις σχέσεις αυτών με τη τέχνη, την έπιστήμη, τη θρησκεία, κλπ. δηλαδή, στις έκδηλώσεις του, στη μορφωτική ζωή. Οι άπόψεις του Spranger, θα λέγαμε, ενδιαφέρουν περισσότερο τον κοινωνιολόγο, και το φιλόσοφο, παρά τον ψυχολόγο.

Λέμε ότι ο άνθρωπος είναι και ιστορικό όν, γιατί το πραγματικό δεδομένο της συνείδησης, καλύπτεται συνήθως με «παραδόσεις» «θεωρίες» «έρμηνειες»· θα το καταλάβετε αν το εφαρμόσετε στα φαινόμενα των χρωμάτων και της καλλονής.

Το κόκκινο (το χρώμα γενικώτερα) δέν είναι αΐσθηση, δέν είναι αΐσθημα, ούτε δόνηση, ούτε κυτταρική πορεία, δέν μπορεί ν' άπαλλαγί από την «οϋσία» του (essentia, wesensheiten) που είναι το «κόκκινο».

Τώρα που είναι το κόκκινο; στο κόκκινο αντικείμενο; όχι. Έκει είναι μόνον δονήσεις με μιá ταχύτητα. Στο όπτικό νεύρο; και εκεί βρίσκουμε έπίσης δονήσεις με άλλη ταχύτητα. Στα έγκεφαλικά κύτταρα; όχι. Και εκεί βρίσκομε πάλι δονήσεις με άλλη ταχύτητα. Ποϋ είναι λοιπόν το κόκκινο; Μήπως στο Έγώ μας; Άλλ' αν το έγώ μας είναι κάποια όντότητα, θ' άποτελήται και αυτό από κύτταρα, ή άτομα, ή ήλεκτριόντα, δηλαδή, έέργεια, (κύματα, άκτινοβολήσεις). Όστε και σ' αυτό πάλι θα βρούμε δονήσεις με κάποια ταχύτητα. Άλλά το κόκκινο που θα το βρούμε; Στις παραδόσεις του άτόμου. Ο ένας το μισεί, ο άλλος το αγαπά. Τίποτα δέν μας βοηθάει ν' αναλύσωμε το κόκκινο· θα το πάρουμε λοιπόν όπως το βρήκαμε,

Ἡ σύγχρονη Φυσική, ὅπως καὶ ὁ Δημόκριτος, ἔσπασε τὸν κόσμον εἰς τὰ «ἐξ ὧν συνετέθη». Ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως ἄφησε τ' ἀντικείμενα ὅπως τὰ βρῆκε, ἄφησε σύνολα—βουνά, ποτάμια, δένδρα, θάλασσα, οὐρανόν, Ἀφροδίτη. Ἡ σύγχρονη Φυσική τὰ ἔσπασε ὅλα αὐτά, καὶ μᾶς ἔρριξε σ' ἓνα πέλαγο ἀπὸ ἀκτινοβολήσεις, ἀπὸ κύματα ἠλεκτρικά. Χάσαμε τ' ἀντικείμενα. Ἡ Ἀφροδίτη δὲν εἶναι πιά Ἀφροδίτη, ἔγινε τόσα ἑκατομμύρια κύματα! Καὶ καλὰ ἡ Ἀφροδίτη μὲ τὸ δίκην της, γιατί βγήκε ἀπὸ τὰ κύματα, μὰ τὸ σπίτι, ἡ πέτρα, τὸ δένδρον, τὸ κόκκινον;

Ἡ Gestalt πῆρε τὴν Ἀφροδίτη καὶ μᾶς τὴν ἔδωσε καὶ πάλι ὡς ἓνα σύνολο, ὡς μία, ἀδιαίρετη καλλονή. Ἐπέστρεψε στὴ Μεταφυσικὴ τοῦ Ἀριστοτέλη.

Ἡ σύγχρονη λοιπὸν γερμανικὴ Ψυχολογία ξανασυνέθεσε τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν παρουσίασε ὡς ἓνα σύνολο, ἓνα ὅλο ἐνιαῖο, ποῦ ἐνεργεῖ, μισεῖ, ἀγαπάει, σκέπτεται. Ἔκαμε σὺ ν θ ε σ η, κατ' ἀντίθεση τῆς προγενέστερης ψυχολογίας, ποῦ ἔκανε ἀ ν ἄ λ υ σ η.

Σικάγο. Ἀπρίλιος 1934.

Γ. Ν. Παπανικολόπουλος
(Α. Μ. τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου)

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΝΕΤΚΑΣ

Σημ. Στὸ προηγούμενον στὴ σελίδα 188 στίχο 33 πέρασε ἡ λέξις ὑπάγεται ἀντὶ ἐπάγεται

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον)

Ἐνα ἀγόρι λέει: «θὰ μπορούσαμε νὰ ζητήσωμε ἀπὸ ἓναν ἐπιστάτην νὰ μᾶς ἔχη μερικὸς κουδάδες μὲ καθαρὸ νερὸ καὶ νὰ ἀπαγορεύσωμε νὰ γεμίζουσι τίς πομπέτες μ' ἄλλο νερὸ. Κι ἂν περιορίσωμε τὴν χρῆσιν τους σ' ἓνα μέρος τοῦ γηπέδου, δὲν βλέπω, μὰ τὴν ἀλήθειαν, νὰ κάνουν κανένα κακό».

Ὁ Κάρολος παίρνει τὸ λόγον: Τὸ νερὸ δὲ θὰ μείνῃ καθαρὸ, ἂν ὅλοι γεμίζουσι ἀπ' αὐτὸ τίς πομπέτες τους. Κι ἔπειτα κείνοι ποῦ θὰ θέλουσι νὰ παίξουσι αὐτὸ τὸ παιγνίδι γιὰ νὰ προφυλαχθοῦν, θὰ κρύβονται πίσω ἀπὸ κείνους ποῦ δὲ θέλουσι νὰ παίξουσι αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό. Προτείνω νὰ ἀπαγορευθοῦν ὅπως διόλου οἱ πομπέτες στὸ σχολεῖον καὶ στὸ γηπεδὸ τῶν παιγνιδιῶν.

Ἡ πρότασις ὑποστηρίχθη, ἀκολούθησε μιὰ μικρὴ συζήτησις, ὕστερον ἔγινε ψηφοφορία. Μιὰ μεγάλη πλειονότης βρέθηκε ἐνάντια γιὰ τίς πομπέτες. (Ἀπὸ τότε οἱ πομπέτες δὲν ξαναφάνηκαν στὸ σχολεῖον γιὰ τὰ παιδιὰ ὑποτάσσονται στοὺς κανόνες ποῦ ἐπιβάλλουσι).

Τὰ παιδιὰ τὸ μεσημέρι πηγαίνουν στὰ σπίτια τους.

* *

Τὸ ἀπόγευμα στὴν ἴδιαν τάξιν ἔχουσι ἀνάγνωσιν. Κάθε παιδί ἔχει διαφορετικὸ βιβλίον, ποῦ τὸ διάλεξε μὲ τὰ tests τῆς ἀνάγνωσιν ἀπὸ τὸν κατὰλογον μὲ διάφο-

ρες βαθμίδες τῶν σχολείων τῆς Βινέτκας, καμωμένο ἀπὸ τοὺς C. W. καὶ Mabel Vogel. Οὔτε δυὸ παιδιὰ δὲν ἔχουσι τὸ ἴδιον βιβλίον οὔτε καὶ κανένα παιδί παίρνει ἓνα βιβλίον πολὺ δύσκολον γι' αὐτό. Κάθε παιδί διαβάζει μόνον τοῦ ὁ δάσκαλος κυκλοφορεῖ μέσα στὴν τάξιν καὶ βάζει: τὰ παιδιὰ ἓνα-ἓνα μὲ τὴν σειράν τους νὰ διαβάσουσι. Τὸ κάθε παιδί διαδίδει: μόνον γιὰ τὸν δάσκαλον κι ὄχι γιὰ τὸ ὑπόλοιπον τῆς τάξεως. Ὁ δάσκαλος, ὅταν εἶναι ἀνάγκη, παρατείνει τὸ διάβασμα, σπάνια ὅμως αὐτὸ τυχαίνει. Ὁ Κάρολος τέλειωσε τὸ βιβλίον του, καὶ γράφει μιὰ σύνθεσιν σχετικὴν μὲ τὴν ἀνάγνωσίν του. Αὐτὸς ὁ ἀπολογισμὸς ἔχει διπλὸ σκοπὸν: δείχνει στὸν δάσκαλον, ἂν τὸ παιδί κατάλαθε, καὶ χρειάζεται καὶ ὅταν ἄσκησιν γιὰ τὴν γλῶσσαν. Ἐνα ἄλλο παιδί ὑποβιβλεται σὲ σύντομην προφορικὴν ἐξέτασιν γιὰ ἓνα βιβλίον ποῦ τέλειωσε γιὰ τὴν ἐξέτασιν αὐτὴν ὁ δάσκαλος χρησιμοποιοῖ ἓνα ἔτυπον test ποῦ τὸν ἔχει ἔτοιμον ἀπὸ πρὶν γιὰ νὰ εὐκολύνῃ τὴν ἐργασίαν. Μιὰ μαθήτρια δίνει στὸν δάσκαλον μιὰ καρτέλαν ποῦ τὰ γραφόμενά της μαρτυροῦσι πῶς τὸ βιβλίον ἔχει διαβασθῆ. Αὐτὴ ἢ μαθήτρια δὲν ξαίρει ἂν θὰ τῆς δοθῆ ἢ ὄχι: test σχετικὸν μὲ τὸ βιβλίον ποῦ διάβασε. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ δάσκαλος τὴν πρόσεξε τὴν ὥραν ποῦ διαβάζε καὶ βεβαιώθηκε πόσον ἀπορρηφθὴν ἦταν, ἀποφάσισε νὰ μὴν τῆς δοθῆ τὸ test.

Ἐπειτα ἔρχεται ἡ ὥρα τῆς κοινωνιολογίας. Ἐντὶ νὰ μείνωμε στὴν Δ' τάξιν, ποῦ δίνονται οἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ τοῦ μαθήματος, ἄς πᾶμε, στὴν ΣΤ' τάξιν, ὅπου ἔχουσι δοθῆναι παιδιὰ 11 χρονῶν νὰ ἐργάζωνται.

Στὴν κοινωνιολογίαν βρίσκουσι γιὰ πρώτη φορὰ ὅλα τὰ παιδιὰ νὰ ἐργάζωνται μὲ τὸ ἴδιον γενικὸν θέμα. Ἐπάρχουσι καὶ μερικά ποῦ ἔχουσι σχεδὸν τελειώσει τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἱστορίας τῶν Vikings⁽¹⁾ κι ἄλλα πάλιν ποῦ μόλις ἀρχίζουσι. Ἡ μελέτη τῶν Vikings περιλαμβάνει συγχρόνως τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γεωγραφίαν αὐτοῦ τοῦ γενναίου θόρειου λαοῦ γιὰ τὸ εἶναι ἀδύνατον νὰ καταλάβουσι τοὺς Vikings χωρὶς νὰ γνωρίζουσι κάπως τὴν χώραν ποῦ κατοικοῦσαν.

Σὲ ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Βινέτκας ἡ ἱστορία καὶ ἡ γεωγραφία συνδέονται καὶ δὲν μαθαίνονται χωριστά. Οἱ λαοὶ θὰ ἔχουσι ζήσει σὲ κάποιον μέρος. Καὶ γιὰ νὰ μάθουσι τὰ παιδιὰ τὴν ζωὴν τους ἐπιβάλλεται νὰ γνωρίσουσι τόσο τὴν ἱστορίαν τους ὅσον καὶ τὴν γεωγραφίαν τους.

Ἐν ἐξέτασιν τὸ ὕλικόν, βρίσκουσι πῶς εἶναι συνταχμένο ἀπλὰ μὲ τρόπον ποῦ κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ μὲ κάποιαν ἔννοιαν δραματικῆς τέχνης. Βεβαιωνόμεστε πῶς ἡ ζωγράφισις αὐτοῦ τοῦ ἀγνωστοῦ στὰ παιδιὰ πολιτισμοῦ ἀποδόθηκε τόσο ζωντανῆ ὥστε τὸ παιδί αἰσθάνεται πῶς τὴν ζεῖ.

Διαβάζοντας ὅσα ἀφοροῦσι τοὺς Vikings τὰ παιδιὰ σχεδιάζουσι χάρτες μὲ τὴν τοπογραφίαν τῆς χώρας, ὅπου αὐτὸς ὁ λαὸς ἔζησε καὶ τὴν πορείαν τῆς μετανάστευσίν του. Μόλις ἓνας μαθητῆς τελειώσῃ ἓνα θέμα περὶν σὲ μιὰ πρακτικὴν ἄσκησιν ποῦ μ' αὐτὴν μπορεῖ νὰ ἐλέγξῃ ὁ ἴδιος τίς γνώσεις ποῦ ἀπόκτησε. Ὅταν τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἐκανοποιητικόν, ζητεῖ ἀπὸ τὸν δάσκαλον του ἓνα πικρὸν δύσκολον test κι ἔτσι πάλιν ἐξαιτελεῖ ὁλοκληρωτικὰ τὸ θέμα ὅπως καὶ στὰ ἄλλα μαθήματα.

Σημ. 1. Σκανδιναβοὶ πειρατῆς, ποῦ ἀπὸ τὸν 11^ο ὡς τὸ 12^ο αἰῶνα εἶχαν κατέβῃ σ' ὅλες τίς θάλασσας τῆς Εὐρώπης κι εἶχαν φτάσει κι ὡς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἄλλα οἱ κοινωνικὲς ἐπιστῆμες (ἱστορία καὶ γεωγραφία) δὲν εἶναι μαθήματα μόνον γιὰ ἀτομικὴ μελέτη. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀποκτήσουν γνώσεις. Ὅσο κι ἂν εἶναι σημαντικὸ τὰ παιδιὰ νὰ γνωρίζουν μερικὰ βασικὰ γεγονότα, εἶναι ἀκόμα πιὸ σημαντικό νὰ ἀποκτήσουν τὴν πείρα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ νὰ τοὺς γεννηθοῦν οἱ δημιουργικὲς τοὺς δυνάμεις. Γι' αὐτὸ οἱ μαθητὲς σ' αὐτὸ τὸ μάθημα δὲν προχωροῦν ἀκριβῶς τὸ καθένα μὲ τὸ δικό του τρόπο. Ὅταν ἕνας μαθητὴς τελειώσῃ ἕνα θέμα πρὶν ἀπὸ τοὺς συμμαθητὲς του, τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν καιρὸ, πού τοῦ μένει, ἢ γιὰ ἀριθμητικὴ, γλώσσες κι ἀνάγνωση ἢ, ἂν θέλῃ, καὶ γιὰ μερικὲς συμπληρωματικὲς λεπτομέρειες τοῦ θέματος πού ἤδη ἐμελέτησε. Ὁ μαθητὴς, πού εἶναι ἐξαιρετικὰ ἀργόπορος στὴν ἀφομοίωση αὐτοῦ τοῦ μαθήματος, μπορεῖ νὰ διαθέσῃ τὸν καιρὸ του σὲ ἄλλους κλάδους πού ἡ μελέτη τους εἶναι ἐντελῶς ἀτομικὴ, γιὰ νὰ μὴν καθυστερήσῃ ὅλο τὸ ὑπόλοιπο τῆς ομάδας του. Ἀφοῦ ὅλα τὰ μαθήματα ἐκτὸς τῶν κοινωνικῶν γνώσεων, εἶναι ἐντελῶς ἀτομικοποιημένα, θὰ μπορούμε, χωρὶς νὰ παραδιάσωμε τὴν ἀρχὴ τῆς ἀτομικῆς ἀπόκτησης τῶν γνώσεων, νὰ συγκεντρώσωμε ὅλα τὰ παιδιὰ στὴ μελέτη ἐνὸς θέματος γενικοῦ σ' αὐτὸ μόνον τὸ μάθημα. Ἄς παρατηρήσουμε αὐτὴ τὴν ομάδα τῆς ΣΤ' τάξης.

* *

Μελετᾷ τὸ κάθε παιδί τὴ ζωὴ τῶν Wikings· προσπαθεῖ νὰ φανταστῇ πὼς ζεῖ τὸ ἴδιο σὲ κείνη τὴν περιπετειώδη ἐποχὴ καὶ παίρνει τὴν ἀπόφαση νὰ ὀργανώσῃ μιὰ γιορτὴ τῶν Wikings. Ὅλα τὰ παιδιὰ ἔχουν ἤδη ἀρχίσει νὰ ἀλλάζουσι τὴν τάξιν τους σὲ αἴθουσα γιορτῆς τῶν Wikings. Σὲ μιὰν ἀκρὴ τῆς αἴθουσας ἔχουν ἕνα θρόνον, ὅπου θὰ καθήσῃ ὁ ἀρχηγός τους. Δυὸ κορίτσια φτιάχνουν χαλιά, πού θὰ τὰ κρέμασιν ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ θρόνου. Κάθε ἀγόρι φτιάχνει τὴ δική του ἀσπίδα στολισμένη ὅπως τὴ φαντάζεται. Ἴδου μιὰ ομάδα πού φτιάχνει ἕνα μονόξυλο· μιὰ ἄλλη πῆγε στὴν ἀποθήκη ξυλείας γιὰ νὰ δανειστῇ ξύλα νὰ κάμουν τὸ τραπέζι τῶν Wikings. Μερικὰ κορίτσια συζητοῦν γιὰ τὰ φαγητὰ τῆς γιορτῆς. Διαβάζουσι βιβλία σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο τῆς διατροφῆς αὐτοῦ τοῦ λαοῦ. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν Καλῶν Τεχνῶν μπαίνει καὶ δίνει συμβουλές· λέγει μερικὰ σχετικὰ μὲ τοὺς τάπητες, τὶς ἀσπίδες καὶ πρὸ πάντων ἀπαντᾷ στὶς βιαστικὲς ἐρωτήσεις τῶν κοριτσιῶν πού ἐτοιμάζονται νὰ φτιάξουν τὶς ντυμασιές. Τὰ παιδιὰ τραγουδοῦν τὴν ὥρα πού ἐργάζονται. Θὰ ἔμαθαν στὸ διάστημα τοῦ χρόνου κάποιον σκανδιναυικὸν τραγοῦδι γιὰτὶ ὁ ἐπιθεωρητὴς τῆς Μουσικῆς ἤθελε πὼς τὰ παιδιὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τοὺς Wikings καὶ τώρα ἀποφάσισαν νὰ τραγουδήσουν αὐτὴ τὴ μελωδίαν στὴ γιορτῇ.

Ἐνα ἀγόρι ἐξηγεῖ στοὺς συμμαθητὲς του πὼς νὰ φτιάξουν τὰ κέρατα γιὰ νὰ πίνουν. «Ὁ πατέρας μου ἐργάζεται στὴν ἀγορὰ πού πουλοῦν κρέας, λέει, καὶ θὰ μπόρῃ νὰ μᾶς φέρῃ κέρατα ἀπὸ βόδι. Θὰ τὰ μπογιατίσωμε καὶ θὰ πιούμε ἀπὸ μέσα κεῖ τὸ ὕδρὸμελί μας».

Σὲ μιὰ τέτοια δρᾶση σὰν αὐτὴν ἡ ἐφευρετικότητι κι ἡ πρωτοβουλία βρῖσκουν πολὺ καλὲς εὐκαιρίες γιὰ ν' ἀσκηθοῦν. Κάθε παιδί ἐνθαρρύνεται νὰ κἀνῃ κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τοὺς συμμαθητὲς του, νὰ ἐκφράζεται, νὰ δημιουργῇ. Καὶ ὅλα τὰ παι-

διὰ χρησιμοποιοῦν τὰ ξεχωριστὰ ταλέντα καὶ γνώσεις τους γιὰ νὰ ὠφεληθῇ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο ἡ ὁμαδικὴ ἐργασία.

Ἡ αἴθουσα τῶν Wikings δὲν προορίζεται βέβαια νὰ διδάξῃ στὰ παιδιὰ τὴν ἱστορίαν. Ἡ ποσότητι χρόνου πού θὰ θυσιάσῃ σ' αὐτὸ τὸ μοναδικὸ σχέδιον—ἐχτέλεση εἶναι ὀλοκληρωτικὰ δυσανάλογο μὲ τὶς χρήσιμες γνώσεις πού θ' ἀποκτήσουν. Αὐτὴ ἡ ἐργασία εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀναγνωσμάτων, τῶν σχετικῶν μὲ τὸ θέμα, τῶν ἀποτέλεσμά μᾶλλον τῆς πραγματικῆς ἐργασίας παρὰ τὸ μέσον γιὰ ἀπόκτηση γνώσεων. Ἡ ἐργασία μπορεῖ νὰ γίνῃ πιὸ οἰκονομικὰ μὲ τὸ ἄμεσο μέσο τῆς ἀνάγνωσης καὶ τῆς μελέτης. Ἄλλὰ αὐτὴ ἡ ἀνάγνωση καὶ μελέτη γεννᾷ ιδέες γιὰ τὴν πράξιν. Σ' αὐτὲς τὶς ιδέες δίνουν ἐλευθερίαν κίνησιν κι αὐτὲς γίνονται ἡ βάση τῆς δημιουργικῆς ἐκφράσεως καὶ ἡ προπαρασκευὴ τῆς ὁμαδικῆς ἐργασίας.

Σὲ κάθε τάξιν ὑπάρχει ἕνας πίνακας πού σ' αὐτὸν ὁ δάσκαλος βρῖσκει τὶς γνώσεις τῶν Ἐπιθεωρητῶν σχετικὰ μὲ τὰ εἶδη ἐργασίας καὶ τὶς πηγὰς ἀνάγνωσης γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ καθὼς ἐπίσης καὶ ὑποδείξεις γιὰ τὸ πὼς θὰ χρησιμοποιοῦνται οἱ ἐργασίες τῶν παιγνιδιῶν, τῶν μαθημάτων μουσικῆς, τέχνης καὶ κοινωνιολογίας στὴ συνολικὴ ἐργασία. Αὐτὸς ὁ πίνακας εἶναι καθαρὰ συμβουλευτικὸς. Κάθε δάσκαλος καὶ κάθε ομάδα παιδιῶν ὀργανώνουν μὲ τὸ δικὸ τους τρόπο τὶς ὁμαδικὲς καὶ δημιουργικὲς ἐργασίες.

Ἡ μέρα τελειώνει πολὺ γρήγορα καὶ τὰ παιδιὰ ἀφήνουν τὸ σχολεῖο ἔχοντας στὸ νοῦ τὸ σχέδιόν τους.

* *

Γιὰ νὰ τελειώσωμε, ἄς ἐπισκεφτοῦμε καὶ τὸ «Junior high school».

Αὐτὸ μοιάζει σὲ πολλὰ σημεῖα μὲ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἐκεῖ ἐπίσης τὰ παιδιὰ ἔχουν ὥρες ὀρισμένες γιὰ ἀτομικὴ ἐργασία. Αὐτὲς τὶς ὥρες ὁ καθένας τους προσπαθεῖ ν' ἀποκτήσῃ μερικὲς γνώσεις καὶ μερικὰ τεχνικὰ, κάθε μαθητὴς δὲν ἀφήνει μιὰν ἐργασίαν πρὶν τὴν τελειώσῃ κι οὔτε ἐξακολουθεῖ τὴν ἐργασίαν αὐτὴ μόλις τὴν ἀφήσῃ. Στὸ σχολεῖον ἐπίσης αὐτὸ βρῖσκομε γιὰ κάθε ἀντικείμενον μελέτης ὀλοκληρὰ tests μὲ φροντίδα καμωμένα. Ἐκεῖ ἐπίσης βασιλεύει ἡ προσωπικὴ εὐθύνη. Λεῖπουν ὀλοκληρωτικὰ ἡ ἀκροατικὴ διδασκαλία κι οἱ ὁμαδικὲς ἀπαγγελίες. Ἐκεῖ ἐπίσης βρῖσκει κανεὶς τὸ αὐθόρμητον καὶ τὸ φυσικόν, πού συνοδεῦουν πάντα τὴν ἐφαρμογὴν ἐλεύθερων μεθόδων ἀγωγῆς.

Στὸ «Junior high school» ἡ ἐργασία χωρίζεται σὲ τμήματα καὶ οἱ δασκάλοι εἰδικεύονται. Τὰ διαμερίσματα αὐτῶν τῶν σχολείων εἶναι ἐφοδιασμένα μὲ τυπογραφεῖον, μὲ ἐργαλεῖα γιὰ τὴν κατεργασία τοῦ μετάλλου, τοῦ ξύλου, γιὰ τὴν ἀγγειοπλαστικὴν καθὼς καὶ γιὰ ὅλες τὶς μορφὰς τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων. Ἐκεῖ ὑπάρχει μιὰ βιβλιοθήκη πού τὰ παιδιὰ μαθαίνουν νὰ τὴν διευθύνουν. Ἐπάρχει ἐπίσης μιὰ αἴθουσα συγκέντρωσης, ἕνα γυμναστήριον καὶ ἕνα μεγάλο γήπεδον παιγνιδιῶν. Ἐπάρχει ἀκόμα κουζίνα, αἴθουσα ραπτικῆς, ἐργαστήριον φυσικῆς καὶ χημείας κι ὅλα τὰ διαμερίσματα, πού χαρακτηρίζουν τὰ καλύτερα ἀμερικανικὰ σχολεῖα τοῦ ἴδιου τύπου, ὅπου μέσα κεῖ τὰ παιδιὰ διαρκῶς κυκλοφοροῦν.

Ἐπάρχει ὁμοίως καὶ μιὰ τάξιν πού ἀξίζει νὰ τῆς δόσωμε μεγάλην προσοχὴν· μέσα κεῖ γίνεται τὸ μάθημα τῆς βιολογίας πού περιλαμβάνει τὴν μελέτην καὶ τὴν παρα-

τήρηση της ανάπτυξης της ζωής στη γη από το μικροσκοπικό πρωτόζωο ως τον άνθρωπο. Πολύ χρονικό διάστημα και με πολλή προσοχή αφιερώνονται στη μελέτη της ζωής του ανθρώπου. Σ' αυτό το μάθημα τα παιδιά μαθαίνουν με μιὰ μορφή τελείως αληθινή τὰ σχετικά της αναπαραγωγής του ανθρώπου. Τους μαθαίνουν τις λειτουργίες των οργάνων αναπαραγωγής καθώς και την περιποίηση αυτών. Τους δίνουν τὴν εὐκαιρία νὰ κάνουν ἐλεύθερα ὅλες τις ἐρωτήσεις πού ἐπιθυμοῦν. Καμιὰ ἀπ' αὐτὲς δὲν ἀποπέμπεται, μόνον πού οἱ ἀπαντήσεις δὲν ἐπιτρέπουν καμιὰ περίφραση. Ὁλη ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς τάξης εἶναι ὑγιής, εἰλικρινής, ἐπιστημονική.

Εἶναι ἐπίσης ἡ ἀτμόσφαιρα ἰδεαλιστική. Τὸ φύλο δὲν ἐξετάζεται μόνον γιὰ τὴ βιολογική του λειτουργία, ἀλλὰ ἐπίσης γιὰ τὴ βαθύτερη του λειτουργία τὴ σχετική με τὴν προσωπική καὶ κοινωνική ἀντανάκλαση. Τὰ ζητήματα διαγωγῆς συζητοῦνται ἐλεύθερα καὶ τὸ μάθημα μεταβάλλεται κάποτε σὲ μάθημα ἠθικῆς.

Ὅλοι οἱ μαθητὲς τῆς Ζ' τάξης παρακολουθοῦν ὑποχρεωτικά αὐτὸ τὸ μάθημα. Ὑπάρχουν ὥρες διαφορετικῆς γιὰ τὰ ἀγόρια καὶ διαφορετικῆς γιὰ τὰ κορίτσια. Μποροῦν ὅμως μερικοὶ γονεῖς νὰ ἀπαλλάξουν τὸ παιδί τους ἀπ' αὐτὸ τὸ μάθημα, ἂν με μιὰ προσωπική αἴτηση ἀναφέρουν πὼς ἀναλαμβάνουν νὰ τοῦ δόσουν οἱ ἴδιοι μιὰ διδασκαλία ἐπίσης πλήρη. Ἄλλ' αὐτὸ σπάνια συμβαίνει. Γενικά πείθουν τοὺς γονεῖς καὶ δὲν ἀπομακρύνουν τὸ παιδί ἀπὸ τὸ μάθημα αὐτό, γιὰτί τότε ἐρεθίζεται περισσότερο ἢ περιέργειά του. Οἱ περισσότεροι ὅμως γονεῖς εὐνοοῦν πολὺ τὸ μάθημα αὐτό.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν μαθημάτων βιολογίας, πού ἔχουμε δῶ καὶ ἐννιά χρόνια καὶ περισσότερο, εἶναι ὀλοκληρωτικά ἰκανοποιητικά. Βασιλεύει σ' αὐτὰ ἀξιοσημείωτο καθάριο πνεῦμα καὶ ἀμεμπτη διαγωγή μεταξύ τῶν μαθητῶν πού τὸ παρακολουθοῦν.

* *

Τὰ περισσότερα παιδιά τοῦ σχολείου αὐτοῦ πηγαίνουν, ὅταν χτυπᾶ τὸ κουδούνι, ἀπὸ τὴ μιὰν αἴθουσα στὴν ἄλλη σύμφωνα με τὸ ὠριαῖο πρόγραμμα. Μερικά ἀπ' αὐτὰ κάνουν ἐξαίρεση καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ μένουν μέσα στὴν τάξη ἢ συνεχίζουν τὴ δουλειά τους στὸ ἐργαστήριον ἂντι νὰ κάνουν ἀριθμητική. Ὅταν ζητήση κανεὶς πληροφορίες μαθαίνει πὼς αὐτὰ τὰ παιδιά ἀνήκουν ἢ στὴν ὁμάδα τῶν «ἀνεξάρτητων» ἢ στὴν ὁμάδα τῶν «ὑπὸ ἐπιτήρηση». Τὰ μέλη αὐτῆς τῆς τελευταίας ὁμάδας εἶναι ὑποχρεωμένα ν' ἀκολουθοῦν τὸ ἡμερήσιο πρόγραμμα ἐχτὸς ἂν πάρουν εἰδικὴν ἄδεια νὰ μὴ λάβουν μέρος. Οἱ ἀνεξάρτητοι, τούναντίον, ὀργανώνουν μόνοι τους τὰ προγράμματά τους, τὸ ἴδιο ὅπως γίνεται μετὸ σύστημα Dalton. Γιὰ νὰ καταταχθῆ μεταξύ τῶν ἀνεξάρτητων ἕνας μαθητὴς συμπληρώνει σὲ μιὰ ἐντυπὴ δήλωση πὼς θὰ κάμῃ καλὴ χρῆση τῆς ἐλευθερίας του, ἂν τοῦ δόθῃ. Αὐτὴ ἡ δήλωση ὑποβάλλεται σὲ ὅλους τοὺς δασκάλους του, στὴν ὁμάδα πού ἀσχολεῖται μετὰ κοινωνικά ζητήματα, στὸ συμβούλιο τῶν φοιτητῶν, καθώς καὶ στοὺς μαθητὲς πού εἶναι ἤδη μέλη τῆς ὁμάδας τῶν ἀνεξάρτητων. Ὅλα αὐτὰ τὰ παιδιά ψηφίζουν χωρὶς νὰ συζητοῦν γιὰ τὰ προτερήματα ἢ ἐλαττώματα τοῦ ὑποψήφιου. Τὰ μέλη τῆς ὁμάδας τῶν ἀνεξάρτητων δικαιολογοῦν τὴν ψῆφο τους ὅποια καὶ ἂν εἶναι. Ὑστερα ἡ διεύθυνση ἀποφασίζει τελευταία. Ἄν ἡ ἀπόφασίς της εἶναι ἀρνητική, καλεῖ ὁ Διευθυν-

τῆς τὸ παιδί καὶ συζητοῦν μαζί τις αἰτίες, πού προκάλεσαν τὴν ἀρνησὴ σὲ τρόπο πού τοῦ δίνει νὰ καταλάβῃ πὼς μπορεῖ νὰ τελειοποιηθῆ καὶ νὰ πετύχῃ αὐτὸ πού θέλει. Ἄν τὸ παιδί ἐπιθυμῆ πραγματικά νὰ γίνῃ δεχτὸ στὴν ὁμάδα, εἶναι πιθανὸ πὼς θὰ τὸ κατορθώσῃ γρήγορα ἢ ἀργά. Τὰ περισσότερα παιδιά τὸ ἐπιθυμοῦν αὐτὸ γιὰτί ὁ τρόπος συμπεριφορᾶς τῶν ἀνεξάρτητων ἐπιβάλλει ἕνα πῶς ἀνώτερο ἐπίπεδο μελέτης καὶ μεγαλύτερη ἐλευθερία μετὰ μεγαλύτερη εὐθύνη.

Πολλὰ παιδιά πού ὀρίζονται ὡς ἀνεξάρτητοι συμμορφώνονται μετὸ ἰσχύον πρόγραμμα καθημερινῆς μελέτης γιὰτί τὸ βρίσκουν βολετὸ καὶ πολὺ ἰσορροπημένο. Ἄλλα πάλι, πού θέλουν νὰ τὸ τροποποιήσουν, εἶναι ἐλεύθερα νὰ τὸ κάνουν.

Στὸ «Junior High School» μερικά μαθήματα γίνονται ὁμαδικά. Ὅταν π.χ. γίνεται συζήτηση σχετικὴ μετὰ κοινωνικὲς ἐπιστήμες ὅλοι οἱ μαθητὲς μαζί καὶ οἱ «ἀνεξάρτητοι» καὶ οἱ «ὑπὸ ἐπιτήρηση» ὀφείλουν νὰ εἶναι παρόντες. Κανεὶς ἀνεξάρτητος μαθητὴς δὲν θὰ ἤθελε νὰ καθυστερήσῃ τοὺς ἄλλους μετὰ τὴν ἀπουσία του, ὅταν ἡ παρουσία του εἶναι ἀπαραίτητη. Γιὰ αὐτὸ οἱ μαθητὲς, πού ἔχουν σκοπὸ ν' ἀπουσιάσουν, εἰδοποιοῦν τὸν καθηγητὴ γιὰ νὰ μὴ γίνωνται τέτοιες ἀνωμαλίες. Μόνον γιὰ τὴν Ἀριθμητική, Γραμματική, Ἐργαστήριον, Μαγειρική, Ραπτική, Τυπογραφείον, ὁ ἀνεξάρτητος μαθητὴς ὀρίζει τὸ δικὸ του καθημερινὸ ὠριαῖο πρόγραμμα καὶ εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἄν προσέξουμε ἕνα μαθητὴ ἰδιαιτέρως θὰ δοῦμε πὼς πάνω κάτω ἡ μισὴ του μέρα εἶναι πιασμένη μετὰ σχολικὲς μελέτες (ἀπόκτηση γνώσεων καὶ τεχνικῶν) καὶ ἡ ἄλλη μισὴ εἶναι ἀφιερωμένη σὲ μελέτες τῆς ἐκλογῆς του ἢ σὲ εἰδικὰ μαθήματα μετὰ κοινωνικὲς τάσεις. Τὸν βρίσκουμε στὸ γήπεδο τῶν παιγνιδιῶν νὰ λαβαίνει μέρος σὲ ὁμαδικὰ παιγνίδια· ἐπίσης καὶ σὲ διαλέξεις πού ἔχουν σκοπὸ νὰ μορφώσουν τὴν ὀρεξὴ του καὶ τὴν κρίση του σχετικά μετὰ τὴ μουσική. Τὸν βρίσκουμε ἀκόμη στὴν ὀρχήστρα τῆς «Εὐθυμῆς Λέσχης»: λαβαίνει τέλος μέρος σὲ ὅποιοδήποτε εἶδος δημιουργικῆς ἐργασίας. Ἀπὸ 25—30 εἰδικὲς ἐργασίες, πού ἀσκοῦν διάφορες πνευματικὲς ἰκανότητες, ἔχει διαλέξει κείνες, πού ταιριάζουν περισσότερο στὶς ἀνάγκες του καὶ στὰ ἐνδιαφέροντά του. Ἀκόμη εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παρακολουθῆ μερικά ἄλλα μαθήματα πού σ' αὐτὰ εἶναι ἀπαραίτητη ἡ παρουσία ὅλων τῶν μαθητῶν, μαθήματα πού πραγματεύονται οὐσιώδη θέματα σχετικά μετὰ γνώσεις καὶ τεχνικά. Σ' αὐτὰ ἔχει νὰ ὑπερπηδῆσῃ ἐμπόδια κάθε σταθμοῦ γιὰ νὰ περάσῃ στὸν ἄλλο, συνεπῶς προχωρεῖ ἀνάλογα μετὰ τὴν προσωπική του πρόοδο.

Δὲν ὑπάρχει σχολεῖο πού νὰ μπορῆ νὰ βασταχθῆ πολλὸν καιρὸ χωρὶς τὴ βοήθεια τῶν γονέων. Γι' αὐτὸ στὴ Βινέκτα οἱ γονεῖς βρίσκονται σὲ ἐπαφὴ τόσο μετὰ τις ἐπισκέψεις τους στὸ σχολεῖο, πού πολὺ τις ἐνθαρρύνουν, ὅσο καὶ μετὰ τὸν τύπο, καθώς ἐπίσης καὶ μετὰ ἕνα ὀργανωμένον Σύνδεσμον, πού ἐνώνει δασκάλους καὶ γονεῖς. Ὁ Σύνδεσμος αὐτὸς φροντίζει νὰ συναντιῶνται σὲ κάθε τάξη, σὲ κάθε σχολεῖο, σὲ κάθε χωριὸ, δασκάλοι μετὰ γονεῖς. Στὸ διάστημα αὐτὸ τῶν συγκεντρώσεων δίνεται μετὰ τὴ μεγαλύτερη εὐκολία ἢ εὐκαιρία, σ' ὅσους θέλουν, νὰ κάνουν ἐρωτήσεις καὶ νὰ ζητοῦν πληροφορίες. Οἱ κριτικὲς εἶναι πάντα καλοπρόσδεχτες. Τὰ παράπονα τῶν γονέων δίνουν πάντα ἀφορμὴ γιὰ ἔρευνα. Ὅσο γιὰ τις γενικὲς κριτικὲς πού ἀφορᾶν τις μεθόδους, τὰ προγράμματα καθώς καὶ τὸ ἐπίπεδο τῶν σπουδῶν, αὐτὲς χρησιμεύουν ὡς βάσεις σὲ ἐπιστημονικὲς ἔρευνες καὶ

σὲ μελέτες. Ἐάν αὐτὲς οἱ ἔρευνας ἀνακαλύψουν πὼς οἱ κριτικὲς ἦταν δικαιολογημέ-
νες, ἡ σχολικὴ ὀργάνωση τροποποιεῖται. Ἐάν τουναντίον τὸ συμπέρασμα εὖνοι
τις μέθοδοι πού ἰσχύουν, ἀπαντοῦν στοὺς κριτικοὺς ἐκθέτοντας τὰ πράγματα. Αὐτὸς
ὁ τρόπος ἐνεργείας καθὼς καὶ τὸ γεγονός ὅτι οἱ μαθητὲς εἶναι εὐτυχημένοι στὸ
σχολεῖο καὶ ὅτι στὸ Πανεπιστήμιο, ἀφοῦ περάσουν τις ἐξετάσεις τους, δείχνονται πάνω
ἀπὸ τὸ μέτριο ἐπίπεδο, ἐξηγοῦν πὼς ἡ μάζα τῶν γονέων τῆς Βινέτκα ὑποστηρίζει
μ' ὅλη τὴν καρδιά τῆς τὴ δρᾶση τοῦ σχολείου. Ἐπάρχουν φυσικὰ μερικὲς ἐξαιρέ-
σεις, ἀλλ' αὐτὲς ἀποτελοῦν μιὰ τόσο ἀδύνατη μειονότητα, πὺ ἐδῶ καὶ 9 χρόνια
τουλάχιστον καμιά ἐκλογή μέλους τοῦ Συμβουλίου τῶν Σχολείων δὲν συζητήθηκε.
Τὰ σχολεῖα μένουν ἐντελῶς ξένα σὲ κάθε πολιτικὴ καὶ τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς,
ἄντρες καὶ γυναῖκες, ἐκλέγονται ἀπὸ τοὺς ἰκανωτέρους τῆς κοινότητος, ἀνάλογα μὲ
τὸ πλάτος τῶν ἀπόψεών τους καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν πὺ μποροῦν νὰ προσφέρουν στίς
ὑποχρεώσεις τους. Ἐκόμη δέ, τὸ Συμβούλιο τῶν σχολείων δὲν μεσολαβεῖ ποτὲ στὰ
ἐπαγγελματικὰ ζητήματα. Ἀποφασίζει γενικὲς κατευθύνσεις καὶ ἀφήνει κάθε ἐλευ-
θερία στὸ Διευθυντὴ καὶ στοὺς δασκάλους νὰ κάνουν τὰ σχολεῖα κέντρα πὺ σ'
αὐτὰ τὰ παιδιὰ μορφώνονται καὶ ἀναπτύσσονται.

* *

Ἐς τελειώσουμε αὐτὴ τὴν ἐκθεση γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Βινέτκας προσπαθών-
τας νὰ συμπεράνουμε, ἀπὸ τις παρατηρήσεις μας πάνω στίς σχολικὲς ἐργασίες,
τις ἀρχὲς τῆς ἀτομικῆς ἀγωγῆς πὺ σ' αὐτὲς βασίζεται ἡ ὀργάνωση αὐτῶν τῶν
σχολείων.

Καὶ πρῶτα πρῶτα βλέπουμε πὼς τὸ πρόγραμμα χωρίζεται σὲ δυὸ μέρη, πὺ
διακρίνονται καθαρὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο: Τὸ ἓνα περιλαμβάνει τις γνώσεις καὶ τὰ
τεχνικὰ πὺ ἀποχοῦν ἴσασε ὀρισμένο ἐπίπεδο ὅλοι οἱ μαθητὲς. Τὸ ἄλλο ἀποτελεῖ-
ται ἀπὸ κίνητρα καὶ εὐκαιρίες πὺ προσφέρονται σχετικὰ μὲ δημιουργικὴ ἐργασία
πὺ ἐνδιαφέρει τὴν ὀλότητα τῶν παιδιῶν.

Ἐπιθυμοῦμε, ὅλα μας τὰ παιδιὰ νὰ ξαίρουν νὰ διαβάσουν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο
θέλομε νὰ βρίσκουν ὅλα τὸ ἴδιο ἄθροισμα στὴν ἴδια πρόσθεση. Ἐπίσης πρέπει ὅλα
νὰ κατέχουν τὴν ἴδια ἔννοια τῆς γεωγραφικῆς θέσης τοῦ Παρισιῦ. Θέλομε ὅλοι οἱ
μαθητὲς μας νὰ φέρουν μπρὸς τους τὸ ἴδιο πρόσωπο καὶ τὸ ἴδιο ἔργο ὅταν ἀκούνε
νὰ προσφέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστόφορου Κολόμβου.

Ἐπειδὴ ὁμῶς αὐτὰ τὰ παιδιὰ εἶναι προικισμένα πολὺ διαφορετικὰ ὅσον
ἀφορᾷ τὴν εὐκολία τοῦ νὰ ἀντιλαμβάνονται καὶ νὰ ἀφομοιώνουν τὰ γεγονότα καὶ
τις γνώσεις, γι αὐτὸ βρέθηκε μιὰ μέθοδος, πὺ μ' αὐτὴν ὀποιαδήποτε εὐφυῖα νὰ
φτάνη σ' αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα μὲ τὸ δικὸ τῆς ρυθμὸ. Αὐτὸ τὸ σύστημα περιλαμβάνει
τις τρεῖς ἐπόμενες βαθμίδες.

1ο) Οἱ ἐπιδιωκόμενοι σκοποὶ ὀρίζονται μὲ πολλὴν ἀκρίβεια. Αὐτοὶ εἶναι ἀνά-
λογοι μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐρευνας τῶν ἀληθινῶν ἀναγκῶν τῆς κολλεκτίβας καὶ ταξι-
νομοῦνται σύμφωνα μὲ τὰ ἀποτελέσματα παρατηρήσεων καὶ ἐρευνῶν πὺ προσδιο-
ρίζουν τὴν ἰκανότητα ἀφομοίωσης τῶν παιδιῶν στίς διάφορες ἡλικίες τους. Κάθε
κανονικὸ παιδὶ μπορεῖ νὰ τοὺς φτάση, κάθε παιδὶ ὀφείλει νὰ ἀφομοίωση ὀλοκλη-
ρωτικὰ τις γνώσεις, πὺ ἀναφέραμε. Φυσικὰ γιὰ τὰ παιδιὰ, πὺ ὕστεροῦν, τὸ πρό-

γραμμα τροποποιεῖται· τις τροποποιήσεις αὐτὲς τις κάνει τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Γνωμο-
δοτικὸ τμήμα, πὺ μ' ἐπιμέλεια μελετᾷ καθεμιὰ περίπτωση πὺ ἐξαιρεῖται. Ὅλα
τ' ἄλλα παιδιὰ ἀπαιτεῖται νὰ ἐκπληρώσουν ὅλους τοὺς ἐπιδιωκόμενους σκοποὺς.

2ο) Ἡ ὕλη τῶν διαφορῶν μαθημάτων ἔχει ἐπινοηθῆ καὶ συνταχτῆ μὲ τρόπο
πὺ ὁ μαθητὴς μόνος του νὰ διδάσκειται, μόνος του νὰ διορθῶναι τὰ σφάλματά του.
Τὸ κάθε παιδὶ μπορεῖ μόνος του νὰ διδάχτῆ τὴν ὕλη κάθε βαθμίδας καὶ νὰ περάση
στὴν ἐπόμενη χωρὶς νὰ καθυστερῆ περιμένοντας ὀποιοδήποτε ἄλλο παιδὶ. Διορ-
θῶναι τὸ ἴδιο ὅλη του τὴν καθημερινὴ ἐργασία καὶ τὰ προπαρασκευαστικὰ του
tests:

3ο) Δίνουν στὰ παιδιὰ ἐλεγχτικὰ tests σὲ δυὸ—τρεῖς διαφορετικὲς μορφές.
Μ' αὐτὰ τὰ tests ὁ μαθητὴς διακρίνει σὲ ποῖα σημεῖα εἶναι ἀδύνατος καὶ βεβαιώ-
νεται ἂν εἶναι ἔτοιμος νὰ πάρη ἓνα πραγματικὸ test. Ἐλλης μορφῆς ἐλεγχτικὰ
tests ἔχουν στὰ χέρια τους οἱ δασκάλου καὶ τὰ μοιράζουν στὰ παιδιὰ ὅταν πρό-
κειται νὰ διορθῶσουν τὰ ἀποτελέσματα. Αὐτὰ δὲν περιέχουν, κανένα στοιχεῖο πὺ
νὰ μὴν ἔχη περιληφθῆ στὰ προπαρασκευαστικὰ τέτοια, πὺ ἔχουν στὴ διάθεσή τους
τὰ παιδιὰ. Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶδη τῶν tests εἶναι ἔτσι καμωμένα ὅστε νὰ στέλνουν τὰ
παιδιὰ στίς διορθωτικὲς ἀσκήσεις πὺ τοὺς εἶναι ἀναγκαῖες γιὰ νὰ συμπληρώσουν
τὰ κενὰ πὺ ἤρθαν σὲ φῶς μ' αὐτὰ τὰ tests. Τὰ μόνυ σχολία πὺ γίνονται πάνω
σ' αὐτὰ, ἄμα συμπληρωθῶν, εἶναι ὕποδείξεις πὺ παραπέμπουν τὸ παιδὶ στὴ
δουλειὰ πὺ θὰ κάνη γιὰ νὰ φτάση στὸ σκοπὸ πὺ ἐπιθυμεῖ. Ὅταν ὁ μαθητὴς ἀπο-
τυχαῖναι σὲ ἓνα test κάνει τὴν πρακτικὴ ἐργασία πὺ τοῦ ὕποδεικνύεται καὶ
ὕστερα κάνει τὸ ἴδιο test μὲ ἄλλη μορφή. Περίπου τὸ μισὸ του πρῶι καὶ τὸ
μισὸ του ἀπόγευμα εἶναι πιασμένα μ' αὐτὴ τὴν ἐργασία τῆς ἀπόχτησης γνώσεων
καὶ τεχνικῶν. Σ' αὐτὰ τὰ μαθήματα ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸν ἓνα σταθμὸ στὸν ἄλλο
εἶναι ἀτομικὴ, ἐξακολοθητικὴ καὶ ἀνεξάρτητη γιὰ κάθε ἄτομο. Δὲν ἐπιβάλλει κα-
μιὰν ἀλλαγὴ διαμερισμάτων. Ἡ αἴθουσα ὀπου ἐργάζεται τὸ παιδὶ προσδιορίζεται
ἀνάλογα μὲ τὴν κοινωνικὴ του ἡλικία, μὲ τὴν ἡλικία παιδιῶν, πὺ κάνουν καλὴ
συντροφία, ὅταν μαζεῦονται τὸ ἄλλο μισὸ πρῶι καὶ τὸ ἄλλο μισὸ ἀπόγευμα πὺ
τοὺς μένουν ἐλεύθερα γιὰ τις ὀμαδικὲς ἢ δημιουργικὲς ἐργασίες. Τὰ παιδιὰ μα-
ζεῦονται συχνὰ γιὰ ἐργασίες σχετικὲς μὲ κοινωνικὲς ἐπιστήμες, λογοτεχνία, κριτι-
κὲς μελέτες τῆς μουσικῆς, τῆς τέχνης καὶ τῆς λογοτεχνίας, συγκεντρώσεις στὸ γή-
πεδο τῶν παιγνιδιῶν, γιὰ τὴ σύνταξη, εἰκονογράφηση, ἔκδοση τῆς σχολικῆς ἐφημε-
ρίδας, πὺ ζεῖ ἀπὸ τις ἴδιες τους ὀικονομίες καὶ γιὰ μιὰν ἀτέλειωτη ποικιλία μέ-
σων πὺ κεντοῦν τὴ δημιουργικὴ προσπάθεια τοῦ παιδιοῦ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῶν
αἰσθημάτων τῆς ἀλληλεγγύης. Ἐάν καὶ συχνὰ καὶ ἀπὸ ἀνάγκη ὕπάρχει στενὴ σχέση
μεταξὺ τῆς ὀμαδικῆς καὶ ἀτομικῆς ἐργασίας, ὁ σκοπὸς τῶν ἐργασιῶν τῆς ὀμάδας καὶ
τῆς δημιουργικῆς ἐργασίας δὲν εἶναι ἡ ἀπόχτηση τῶν μαθημάτων τοῦ προγράμματος.
Ὁ δεσμὸς πὺ ὕπάρχει, ὅταν ὕπάρχη, γεννιέται μόνος του σὺν συνέπεια. Ἡ δη-
μιουργικὴ ἐργασία παρακινεῖ τὸ παιδὶ νὰ γίνη διαφορετικὸ ἀπὸ τοὺς συμμαθητὲς του.
Εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὴν ἐργασία, πὺ γίνεται μὲ τὴν ἀφομοίωση γνώ-
σεων, ἐργασία πὺ γίνεται ἀπὸ ὅλους τοὺς συντρόφους του καὶ πὺ μπορεῖ ἐξ ἄλλου
νὰ προκαλῆται ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ ἐργασία. Ἡ διαφοροποίηση εἶναι οὐσιώδης
ὀρος τῆς ἐξέλιξης. Τὰ σχολεῖα τοῦ παλιοῦ καιροῦ δὲν εἶχαν διαπιστώσει ἀρκετὰ

καθαρὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς διαφοροποίησης μεταξύ τῶν μαθητῶν. Μὲ τὴ δημιουργικὴ ἐργασία τὰ σχολεῖα τῆς Βινέτκας δάξουν τὰ δυνατὰ τους γιὰ νὰ προκαλοῦν τὴν ποικιλίαν, πρωτοτυπίαν καὶ πρωτοβουλίαν.

Κι ὅμως ὁ ὑπερβολικὸς ἀτομικισμὸς θὰ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα μιὰ φυγόκεντρη κίνηση ποὺ θὰ μπορούσε νὰ καταστρέψῃ τὴν κολλεκτίβαν. Ἡ κοινωνικὴ συνείδηση εἶναι μιὰ ἀληθινὴ ἀνάγκη στὸ σημερινὸ στάδιο τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ παρουσιάσῃ κανεὶς τὴ δημιουργικὴ ἐργασία σ' ἕνα κοινωνικὸ πλαίσιο ἔτσι ποὺ κάθε παιδί νὰ μπορῇ νὰ συμβάλῃ μὲ τὴ δράση του καὶ τίς ἰδιαίτερες ἱκανότητές του στὴν ἐπιτυχία τῆς ὁμαδικῆς ἐπιχείρησης. Τὰ δραματικὰ σκίμια, οἱ συζητήσεις, τὰ παιγνίδια καὶ τὰ κάθε λογῆς ὁμαδικὰ σχέδια κι ἐκτελέσεις τείνουν νὰ μορφώσουν αὐτὸ ποὺ λέμε κοινωνικὴ συνείδηση.

Θὰ θμηθῇ κανεὶς πὼς γυρνώντας μέσα στὶς τάξεις τῆς Βινέτκας δὲν ἔχομε ἀκούσει καμιάν ὁμαδικὴ ἀπαγγελία, καὶ οἱ ἐξηγήσεις, ποὺ προορίζονται σὲ ὅλη τὴν τάξη συγχρόνως, εἶναι πολὺ λίγες. Αὐτὰ τὰ λογῆς μαθήματα ἀντικαταστάθηκαν μ' ἕνα ὕλικό, ποὺ αὐτὸ τὸ ἴδιο δ.δάσκει. Ὅσον ἀφορᾷ τίς ἀπαγγελίες αὐτὲς παραχώρησαν τὴ θέση τους στὰ ἐλεγκτικὰ tests ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ στὶς ὁμαδικὲς καὶ δημιουργικὲς ἐργασίες ἀπὸ τὴν ἄλλη.

**

Τὰ σχολεῖα τῆς Βινέτκας δὲν εἶναι ἔργον ἐντελῶς τελειωμένο· εἶναι μᾶλλον σχολεῖα πειραματικὰ ποὺ δοκιμάζουν νέες μέθοδους καὶ μὲ φροντίδα μετροῦν τὰ ἀποτελέσματά τους. Στους διάφορους κλάδους ἐφαρμόζουν τὴν ἐπιστημονικὴ μέθοδο γιὰ ν' ἀνακαλύψουν ἂν τὰ ἀποτελέσματα σχετικὰ μὲ τὴν ἀπόκτηση γνώσεων, δεξιότητων, ἠθικῆς, εἶναι πραγματικὰ. Ὅσο ἀναπτύσσεται ἡ ἐπιστημονικὴ ἀντίληψή μας γιὰ τὴν ἀγωγή ἡμεῖς τροποποιοῦμε τίς μεθόδους μας τῆς ἔρευνας κι αὐτὸ γίνεται ἀδιάκοπα. Ἐπικεφαλῆς αὐτῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας βρίσκονται δυό, καλὰ ὀργανωμένα καὶ καλὰ ἐφοδιασμένα σὲ ὕλικό, τμήματα: τὸ **ἐρευνητικὸ** καὶ τὸ **γνωμοδοτικὸ**. Τὸ ἐρευνητικὸ διευθύνεται ἀπὸ τὸν Mabel Vogel Morphet ποὺ κάνει ἔρευνες σχετικὲς μὲ τὰ γενικὰ σχολικὰ ζητήματα: δηλαδή ποιά πρέπει νὰ εἶναι τὰ προγράμματα, σὲ ποιὸ σταθμὸ τῆς ἀνάπτυξής τους τὰ παιδιὰ εἶναι περισσότερο ἱκανὰ νὰ κάνουν μερικὲς μελέτες, ποιά μέθοδος δίνει τὴν καλύτερη ἀπόδοση κ.τ.λ. Αὐτὰ τὰ προβλήματα τὰ θέτουν συχνὰ οἱ καθηγητές, ὅταν συγκεντρώνονται στὴν τάξη καὶ πολλὲς φορὲς οἱ ἴδιοι αὐτοὶ ἀνλαμβάνουν νὰ δοῦν τὴ λύση γιατί ἡ δράση τοῦ ἐρευνητικοῦ τμήματος προορίζεται μᾶλλον γιὰ προβλήματα ποὺ ἀπαιτοῦν μακρόχρονη καὶ εἰδικὴ ἐργασία.

Τὸ γνωμοδοτικὸ τμήμα διευθύνεται ἀπὸ τὸν France Dummer καὶ εἶναι ἕνα ἐργαστήριον ποὺ οἱ ἐρευνῆς του ἀφοροῦν τὴν ἀτομικὴ προσαρμογὴ τῶν παιδιῶν. Σ' αὐτὸ κοινοποιοῦν τίς ἀνακαλύψεις τους ὁ ψυχίατρος, ὁ ψυχολόγος, ὁ γιατρός καὶ οἱ σύμβουλοι καὶ συσταίνουν μὲ ποιῆς μέθοδους καὶ τρόπους μπορεῖ νὰ προσαρμοστῇ κάθε παιδί ποὺ τοὺς παρουσίασε δυσκολίες.

Αὐτοὶ οἱ δυὸ ὀργανισμοὶ ἀποτελοῦν τὸ ὁλοκληρωτικὸ μέρος τῆς σχολικῆς ὀργάνωσης καὶ οἱ δυὸ τροποποιοῦν ἐξακολουθητικὰ τίς λεπτομέρειες τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων. Οἱ ἐπόμενες ἀρχὲς διευθύνουν ὅλη τὴν ἐργασία τῶν σχολείων τῆς Βινέτκας: Κάθε παιδί ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀποκτήσῃ τίς γνώσεις καὶ τὰ τεχνικὰ ποὺ θὰ

τοῦ εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα στὴ ζωῆ. Κάθε παιδί ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζῇ ὅλη τὴν παιδικὴν του ζωῆ φυσικὰ καὶ εὐθυμὰ. Ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι λειτουργία τῆς ὅλης ἀνάπτυξης τῶν ἱκανοτήτων ἐκάστου ἀτόμου· καὶ τὸ καλὸ τῆς ἀνθρώπινης κολλεκτίβας ἀπαιτεῖ τὴν ἀνάπτυξη σὲ κάθε ἄτομο μιᾶς ζωντανῆς κοινωνικῆς συνείδησης.

Εἶναι λοιπὸν λογικὸ τὰ σχολεῖα σ' αὐτὸ τὸν ὁμοιομορφὸ τρόπο τῆς Βινέτκας νὰ προσπαθοῦν νὰ εἶναι κέντρα, ὅπου τὰ παιδιὰ ζοῦν εὐτυχισμένα, ἔχουν ἐλευθερίαν γιὰ δημιουργία, ζοῦν κοινωνικὰ, ἐκφράζονται ὡς παῖδιά καὶ ὅπου συγχρόνως προετοιμάζονται ὁλοκληρικὰ κι ἐπιστημονικὰ νὰ λάβουν μέρος στὴ ζωῆ, ποὺ τὰ περιβάλλει.

C. Washburne.

A. HAMA'IDE

Η ΜΕΘΟΔΟΣ DECROLY

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Μετάφ. Ἄγλ. Μεταλλينوῦ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ DECROLY

Πεινῶ.—Διψῶ.

Τὰ ὄργανα ποὺ χρησιμοποιοῦμε
γιὰ νὰ τρῶμε καὶ νὰ πίνουμε.
Οἱ φθινοπωρινοὶ καρποί.
Τὰ φαγώσιμα ζῶα.
Τὰ γεύματα,
Τὰ λαχανικά.
Τὸ ψωμί.
Τὸ γάλα.
Τὸ αὐγὸ καὶ τὸ κρέας.
Τὸ ἄλατι.
Τὰ ποτά.
Τὰ μαγειρικὰ σκεύη.
Τὰ πιᾶτα, τὰ μαχαιροπήρουνα.
Τὸ κάστανο καὶ τὸ καρούδι.

Τὸ μῆλο καὶ τ' ἀχλάδι.
Τὸ σταφύλι καὶ τὸ λεπτοκάρυδο.
Τὸ μούσμουλο καὶ τὸ κυδῶνι.
Τὸ πορτοκάλι καὶ τὸ λεμόνι.
Τὸ βῶδι καὶ τὸ γουροῦνι.
Τὸ κουνέλι καὶ ἡ κότα.
Ἡ πάπια καὶ ἡ χίνα.
Τὸ ψάρι καὶ τὸ μύδι.
Ἡ πατάτα καὶ τὸ γογγύλι.
Τὸ παντζάρι κι ἡ πρικαλίδα.
Τὸ καρότο κι ἡ ντομάτα.
Τὸ μπιζέλι καὶ τὸ φασόλι.
Οἱ δημητριακοὶ καρποί.
Ἡ ζάχαρη καὶ ἡ σοκολάτα.

Ἄναπνέω.

Τὰ ὄργανα τῆς ἀναπνοῆς.
Ἁ ἄερας.

Πλένομαι (κρατῶ τὸ σῶμα μου καθαρό).

Οἱ φροντίδες γιὰ τὸν καλλωπισμὸ.

Ἡ οἰκογένεια, τὸ σχολεῖο καὶ ἡ κοινωνία φροντίζουν νὰ τρέφεται καλὰ τὸ παιδί, νὰ ζῇ σὲ διαμερίσματα καλὰ ἀερισμένα καὶ νὰ εἶναι πολὺ καθαρό.

Γι' αὐτὸ καὶ τὸ παιδί ἀγαπᾷ τὴν οἰκογένειά του, τὸ σχολεῖο του καὶ τὴν κοινωνία.

Κρυώνω.

Τὰ ὄργανα πού αἰσθάνονται τὸ κρύο. Τί συμβαίνει ὅταν κανεῖς κρυώνη, ὅταν ἓνα φυτὸ ἢ ἓνα ζῶο κρυώνη.

Τὸ χιόνι καὶ ὁ πάγος.	Τὸ παλτὸ καὶ τὸ ἀδιάβροχο.
ἽΟ ἄνεμος καὶ ἡ βροχή.	Τὸ δέγμα καὶ τὸ γουναρικό.
Τὰ δέντρα τὸ χειμῶνα.	Τὸ καουτσούκ καὶ ἡ ὀμπρέλλα.
Τὰ ροῦχα (συνολικὴ ἐπισκόπηση)	Τὸ μαλλὶ καὶ τὸ μπαμπάκι.
Τὰ παπούτσια.	Τὸ μετᾶξι καὶ τὸ λινό.
Τὰ καπέλα.	Οἱ πέτρες καὶ ἡ ἄμμος.
Οἱ διάφορες κατοικίες.	Τὰ τοῦβλα καὶ ἡ λάσπη (μάλτα).
Τὸ πατρικὸ σπίτι.	Τὰ κεραμίδια καὶ οἱ πλάκες.
Οἱ κατοικίες τῶν ἄγριων καὶ κατοικιδίων ζώων.	Τὸ ξύλο καὶ τὸ σίδηρο (στὴν κατοικία).
ἽΥλικὰ γιὰ τὴν κατασκευὴ σπιτιῶν.	ἽΗ κρεββατοκάμαρα καὶ ἡ κουζίνα.
Τὸ παντάλονι καὶ τὸ σακκάκι.	Τὸ κατῶγι καὶ ἡ σοφίτα.
Τὸ φόρεμα καὶ ὁ κορσὲς.	Οἱ διάφορες θερμάνσεις.
Τὸ ποκάμισο καὶ ἡ φανέλλα.	Τὸ κάρβουνο καὶ τὸ ξύλο.
ἽΗ κάλτσα καὶ τὸ γάντι.	

ἽΗ οἰκογένεια φυλάει τὸ παιδὶ ἀπὸ τὸ κρύο

Τὸ σχολεῖο » » » »

ἽΗ κοινωνία » » » »

Οἱ παράγοντες αὐτοὶ φροντίζουν νὰ εἶναι καλὰ ντυμένο τὸ παιδί, σὲ καλὸ σπίτι, μὲ θέρμανση καλὴ γι' αὐτὸ καὶ τὸ παιδὶ τοὺς ἀγαπᾷ.

Φοβᾶμαι (ἀμύνομαι).

Τί συμβαίνει ὅταν φοβᾶμαι. Τὰ τυχαῖα συμβάνια καὶ οἱ κίνδυνοι στὸ σπίτι, στὸ δρόμο, στὸ σταθμὸ, στὴ διώρυγα στὴν ἔξοχὴ κτλ.

Τὰ ράμφη τοῦ γκαζιού, τὰ δόντια καὶ τὰ νύχια τῶν ζώων.

Τὰ ζῶα πού βοηθοῦν τὸν ἄνθρωπο στὴν ἄμυνά του.

Τὰ μέσα προστασίας, ἀσφάλειας καὶ ἄμυνας. Στὸ σπίτι, στὸ δρόμο, κοντὰ στὸ νερό, μέσα στοὺς σταθμοὺς κτλ.

Τὰ ἐπικίνδυνα ζῶα.

ἽΗ ἄμυνα ἐναντία στὴ πυρκαϊά.

Τὰ ἐπικίνδυνα φυτὰ.

Τὰ ἐλαττώματα, πού πρέπει κανεῖς νὰ πολεμᾷ.

Τὰ ὄργανα τῶν αἰσθήσεων ὡς μέσα ἄμυνας.

ἽΟ ἀστυνόμος καὶ οἱ ἀστυφύλακες.

ἽΟ πυροσβέστης καὶ οἱ ὀδοκαθαριστές.

Τὰ αἷτια τῶν ἀσθενειῶν.

ἽΗ οἰκογένεια, τὸ σχολεῖο καὶ ἡ κοινωνία προστατεύουν τὸ παιδί, τὸ προφυλάγουν ἀπὸ πολυάριθμους κινδύνους καὶ γι' αὐτὸ τὸ παιδὶ τοὺς ἀγαπᾷ.

ἽΕργάζομαι.

Πῶς ἐργάζομαι. Τὰ ἐργαλεῖα πού χρησιμοποιῶ στὴν ἐργασία μου.

Τὸ χέρι στὴν ἐργασία.

Τὰ συνεργεῖα.

ἽΗ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων. Τὸ ἠλεκτρικὸ καὶ ἡ ἀσετυλίνη.

Τὰ ἐργαλεῖα καὶ οἱ μηχανές.

Τὸ φωταεῖο.—Τὸ πετρέλαιο.

Τὰ ἐπαγγέλματα τῶν δρόμων.

Δρόμοι μεγάλοι καὶ μικροί.

Τὰ μέσα μεταφορᾶς.

Τὸ πλοῖο καὶ τὸ ἀεροπλάνο.

Τὸ τραῖνο καὶ τὸ αὐτοκίνητο.

ἽΗ οἰκογένεια βοηθᾷ καὶ προετοιμάζει τὸ παιδὶ στὴν ἐργασία.

Τὸ σχολεῖο » » » »

ἽΗ κοινωνία » » » »

Καὶ γι' αὐτὸ τὸ παιδὶ τοὺς ἀγαπᾷ.

ἽΟ ἥλιος (ἐπανάληψη)

Δίνει τὸ φῶς καὶ τὴ θερμότητα. Προκαλεῖ τὸν ἄνεμο καὶ τὴ βροχή.

Κάνει νὰ φυτρώνουν τὰ φυτὰ. πού τρῶνε τὰ ζῶα καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ πού χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴν κατοικία, τὸ ρουχισμὸ καὶ τὴ θέρμανση.

Τὸ παιδὶ ἀγαπᾷ τὸν ἥλιο, γιὰτὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν θὰ ὑπῆρχαν οὔτε φυτὰ οὔτε ζῶα. πού ἀπ' αὐτὰ ἔχει ἀνάγκη γιὰ νὰ ζήσει.

Θέματα εὐκαιρίας.

Τὸ φθινόπωρο

ἽΗ ἀρχὴ τοῦ σχολ. χρόνου

Τὰ δέντρα τὸ φθινόπωρο.

Τὰ ζῶα » »

Τὰ ἄνθη » »

Οἱ καρποὶ » »

ἽΗ ἔξοχὴ » »

ἽΟ ἽΑη-Βασίλης καὶ τὰ παιχνίδια.

Τὴν ἀνοιξή

Οἱ σπόροι καὶ ἡ βλάστηση.

Τὰ φυτὰ πού πολλαπλασιάζονται μὲ μοσχεύματα.

Τὰ μάτια καὶ οἱ βολβοί.

Τὰ πρῶτα λουλούδια τῆς ἀνοιξῆς

Τὰ ζῶα τὴν ἀνοιξή.

ἽΗ γέννηση τῶν μικρῶν ζώων (κοτόπουλα, κουνέλια).

Τὸ χειμῶνα

Χειμωνιάτικα χορταρικά.

Καρποὶ πού διατηροῦνται τὸ χειμῶνα.

Τὰ Χριστούγεννα.

Τὰ ζῶα τὸ χειμῶνα.

Τὸ καλοκαῖρι

Τὰ δέντρα καὶ τὰ φυτὰ.

Τὰ λουλούδια

Οἱ καρποί.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΟΛΟΚΛΗΡΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ
Πρώτη χρονιά.

ΜΗΝΑΣ	ΑΝΑΓΚΕΣ	ΚΕΝΤΡΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
Σεπτέμβρης	Οί ανάγκες του	Τὸ παιδί.
ᾠκτώβρης-Νοέμβρης	Πεινῶ.	Οί καρποί.
Δεκέμβρης	Παίζω.	ᾠη-Βασίλης καὶ τὰ παιχνίδια.
Γενάρης-Φλεβάρης	Κρυώνω.	Τὰ ροῦχα.
Μάρτης-ᾠπρίλης	Κρυώνω	Ἡ φωτιά.
Μάης		Τὰ λουλούδια (θέμα εὐκαιρίας).
ᾠούνιος	ᾠεργάζομαι.	Τὸ χέρι καὶ τὸ πόδι.
ᾠούλιος		Ἡ ἥλιος.
		ᾠεπανάληψη.
Δεύτερη χρονιά.		
Σεπτέμβρης	Οί ανάγκες του.	Τὸ παιδί.
ᾠκτώβρης-Νοέμβρης	Διψῶ.	Τὸ νερό.
Δεκέμβρης-Γενάρης	Κρυώνω.	Προφύλαξη ἀπὸ τὸ κρύο.
Φλεβάρης-Μάρτης	Κρυώνω.	Τὸ κάθουνο καὶ τὸ ξύλο.
ᾠπρίλης-Μάης		Τὰ φυτὰ (θέμα εὐκαιρίας).
ᾠούνιος	ᾠεργάζομαι.	Τὰ μέσα μεταφορᾠς.
ᾠούλιος		Ἡ ἥλιος.
		ᾠεπανάληψη.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ

Οί ανάγκες τοῦ παιδιοῦ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Τὸ παιδί, οί ανάγκες του, οί κινήσεις του.
Τὸ παιδί μέσα στὴν τάξη.

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Πῶς γίνονται οί κινήσεις, πῶς ἱκανοποιοῦνται οί ανάγκες.
Τὰ παιδιὰ μέσα στὶς ἄλλες τάξεις.

ΤΟΠΙΚΟΣ
ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Θέση τοῦ παιδιοῦ μέσα στὴν τάξη—(μπρός. πίσω, δεξιά, κτλ.) τῆς τάξης, μέσα στὸ σχολεῖο.

ΧΡΟΝΙΚΟΣ
ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Ποῦ βρίσκεται τὸ παιδί στὶς 8 ἡ ὠρα, ἀπὸ τις 8 ὠς τις 10, στὸ διάλειμμα, τὸ μεσημέρι, τὸ ἀπόγευμα, στὶς 4, πότε σκοτεινιάζει; Ποῦ τὸ παιδί βρισκόταν χτές; Ποῦ θὰ εἶναι αὔριο; Ἡ τάξη τὸ πρωί, τὸ ἀπόγευμα.

ΜΕΤΡΟ

ᾠενα παιδί—πολλὰ παιδιὰ—λίγο—πολύ. Τὸ μεγαλύτερο τὸ μικρότερο—τὸ δυνατότερο—τὸ ἀδυνατώτερο—κτλ. Τὸ ἴδιο γιὰ τὸ ὑλικὸ τῆς τάξης. Γίνονται πίνακες σύγκρισης.

ΗΘΙΚΟ

ᾠομόνοια μέσα στὴν τάξη.

ΕΚΦΡΑΣΗ
ΑΦΗΡΗΜΕΝΗ
ᾠανάγνωση
ᾠΓραφή

Φράσεις σχετικὲς μὲ τὴν παρατήρηση ποῦ ἐκφράζουν παραγγέλματα γραμμένα πάνω σὲ χαρτόνι.
ᾠΑντιγραφὴ γνωστῶν φράσεων.

ΕΚΦΡΑΣΗ
ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ
Χειροτεχνία
Σχέδιο
Πλαστικὴ
Εκδρομὲς καὶ πε-
ρίπατοι

ᾠΑποκόμματα ἀπὸ καταλόγους. — ᾠΕρευνὲς σχετικὲς μὲ τὸ παιδί.
ᾠΕκφράσεις σχετικὲς μὲ τις ἀσκήσεις παρατήρησης καὶ συσχετισμοῦ.

ΟΚΤΩΒΡΗΣ—ΝΟΕΜΒΡΗΣ

Πεινῶ. Οί καρποί.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Οί πιὸ κοινοὶ καρποί—καρποί ἄγριοι καὶ καλλιεργήσιμοι, καρποί νωποὶ, ξεροὶ, διατηρούμενοι.

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Χρησιμοποίηση τῶν καρπῶν. Τρόποι προπαρασκευῆς, διατήρησης, κτλ, Παραβολές.—ᾠΑθροίσματα.—Σύνθεση.
Πῶς μαζεύουν, στέλνουν, πουλοῦν, τρῶνε τοὺς καρπούς.

ΤΟΠΙΚΟΣ
ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

ᾠΑπὸ ποῦ προέρχονται οί καρποί.—Καταστήματα.—ᾠΑγογορά.—Χεραμάξι.—Δεντροκόπος.—ᾠΞένες χώρες.—Μεταφορᾠ τῶν καρπῶν.

ΧΡΟΝΙΚΟΣ
ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Διάρκεια διατήρησης τῶν καρπῶν μέσα στὴν τάξη. Πόσος καιρὸς χρειάζεται γιὰ τὴν κατασκευὴ κομπόστας—γιὰ νὰ μὴ φᾶμε κτλ.

ΜΕΤΡΟ

Κλίμακα σύγκρισης. Ἐπιπέδον—Σχήμα. Χρῶμα.—Μέγεθος. — Πάχος. — Βάρος. — Γεύση. — Τραχύτητα μεταξύ καρπῶν τοῦ αὐτοῦ εἴδους καὶ διαφορετικῶν εἰδῶν.

Πῶς πουλιῶνται οἱ καρποί, πόσο. Διαφορετικὲς ποσότητες γιὰ τὸ ἴδιο βάρος—διαφορετικὲς τιμές.

Κάνουν ἀθροίσματα καρπῶν 2, 4, 6, κτλ.

Ἀσκήσεις ἀριθμητικῆς μὲ καρπούς.

Ἀγορεύουν οἱ δασκάλοι μαζί μὲ τὰ παιδιά καρπούς, τοὺς πληρώνουν.

Ἀσκήσεις στὴν τάξη: ἀγορές, πωλήσεις, πληρωμές.

ΕΚΦΡΑΣΗ
ΑΦΗΡΗΜΕΝΗ
Ἀνάγνωση
Γραφή

Περιληπτικὲς φράσεις παρατήρησης. Τοιχοκολλοῦν τὰ ὀνόματα, τὰ ἀντικείμενα (ἐπιπλα τῆς τάξης), ἀντικείμενα καμωμένα μὲ πηλό, κτλ. Κατασκευὴ πολυἀριθμῶν παιγνιδιῶν ἀνάγνωσης σχετικῶν μὲ τὴν παρατήρηση, παιγνίδια ποὺ κάνουν νὰ προοδεύη τάχιστα ἢ διδασκαλία τῆς ἀνάγκης. Ἀντιγραφὴ τῶν φράσεων τῆς ἀνάγνωσης. Εἰκονογράφηση τῶν πρόχειρων σχεδιασμάτων.

ΕΚΦΡΑΣΗ
ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ
Πλαστικὴ
Σχέδιο
Χειροτεχνία

Πλάσιμο καρπῶν. Ἀποκόμματα. — Σχέδιο ἔκφρασης. (Ἄρὰ μέσα στὴν τάξη). Φτιάχνουν κομπόστες. **Σχέδιο**: Καρποί.

Ἄμαθικὴ ἐργασία. Ἡ ἀγορά.— Ὁ δντροκόκηπος, κτλ. Παριστάνουν στὴν ἄμμο. (Πλαστικὴ. Χαρτοκοπτικὴ). Συνθέσεις σὲ πίνακες (Ξηροὶ καρποί, Φαγώσιμοι κτλ.). Χαράσσουν στὴν ἄμμο τὸ δρόμο ποὺ παίρνουν γιὰ νὰ πάνε στὴν ἀγορά.

ΗΘΙΚΗ

Κίνδυνος νὰ καταπίνουν κουκούτσια.

Κίνδυνος ἀπὸ πράσινους καρπούς, ἀπὸ κατάχρηση καρπῶν.

ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ

Παίζω. Ὁ Ἄη—Βασίλης καὶ τὰ παιγνίδια.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Ἐνα κατάστημα παιγνιδιῶν. Τὸ παιδί καὶ ἡ κούκλα. Τὸ νευρόσπαστο τῶν ἀγοριῶν.

Τὰ χρήσιμα δῶρα. Χριστούγεννα. Ἄη — Βασίλης Δῶρα.

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Ἐκεῖνοι ποὺ παίζουν. Γιατί; Πῶς; Ποῦ; Πότε; Πῶς πρέπει νὰ περιποιῶνται τὰ παιγνίδια.

ΤΟΠΙΚΟΣ
ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Ποῦ πουλοῦν τὰ παιγνίδια; Ποῦ παίζουν; Παιγνίδια μέσα στὸ σπίτι, παιγνίδια στὸ ὑπαιθρο.

Θέση τοῦ καταστήματος τῶν παιγνιδιῶν σχετικὰ μὲ τὸ σχολεῖο, μὲ τὸ γήπεδο τῶν παιγνιδιῶν.

ΧΡΟΝΙΚΟΣ
ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Πότε παίζουν; Πόσον καιρὸ; Πότε λαβαίνει κανεὶς παιγνίδια; Παιγνίδια ποὺ διατηροῦνται περισσότερο, καινούργια, μεταχειρισμένα, παλιά.

ΜΕΤΡΟ

Κλίμακες σύγκρισης.

Μὲ πόσο παίζουν;

Τὸ κέρδος κι ὁ χαμὸς στὰ παιγνίδια.

ΕΚΦΡΑΣΗ
ΑΦΗΡΗΜΕΝΗ
Ἀνάγνωση
Γραφή.

Παιγνίδια σὰν τόμπολα. Ἀνασηματισμὸς φράσεων μὲ τὴ βοήθεια φράσεων χωρισμένων σὲ λέξεις. Γράμματα τοῦ τύπου. Ἀναγραφὴ φράσεων σὲ καρτέλες.

Ἀντιγραφὴ. Εἰκονογράφηση μικρῶν ἱστοριῶν σχετικῶν μὲ τὴν παρατήρηση. Ἀντιγραφὴ μικρῶν φράσεων.

ΕΚΦΡΑΣΗ
ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ
Πλαστικὴ
Σχέδιο
Χειροτεχνία

Κατασκευὴ κούκλας, παιγνιδιῶν (τόμπολας κτλ.). Ἀποκόμματα ἀπὸ καταλόγους παιγνιδιῶν.

Εἰκονογράφηση τῶν τετραδίων παρατήρησης.

Πρόχειρα σχεδιαγράφηματα ἀπὸ σκηνὲς παιγνιδιῶν.

Σχέδιο παιγνιδιῶν.

Φτιάξιμο καταστήματος παιγνιδιῶν.

ΗΘΙΚΗ

Νὰ σκέφτῶνται τοὺς φτωχοὺς.

Νὰ περιποιῶνται τὰ παιγνίδια.

ΓΕΝΑΡΗΣ—ΦΛΕΒΑΡΗΣ

Κρυώνω. Τὰ ρούχα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Τὰ ρούχα τῆς κούκλας τοὺς Ἀσπρόρουχα—Ἐξώρουχα. Τὸ μαλλί. Τὸ πρόβατο (ἐπίσκεψη σὲ σφαγεῖο). Ὁ ράφτης Ἡ ράφτρα. Τὰ ἐπαγγέλματα τῆς ραφτικῆς. Τὰ καπέλλα. Τὰ παπούτσια. Τὰ γονναρικά. Μερικὰ ζῶα ἀπ' αὐτὰ ποὺ δίνουν γοῦνες.

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Τὰ ρούχα ἀπὸ διαφορετικὴ ἀποψη. (Ἡ μόδα). Διατήρηση τῶν ρούχων. Τί τὰ φθείρει, τὰ καταστρέφει; Τὰ ρούχα εἶναι ἀνάλογα μὲ τὰ πρόσωπα, ἀνάλογα μὲ τὰ ἐπαγγέλματα.

Ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ρούχα. Τί ἀντικαθιστᾶ τὰ ρούχα στὰ ζῶα. Τὰ φυτὰ, Κεῖνοι ποὺ φτιάχνουν τὰ ρούχα.

ΤΟΠΙΚΟΣ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ	Χαρακτηριστικὲς ἐνδυμασίαι τῶν ξένων λαῶν (ἀπὸ πίνακες καὶ εἰκόνες). Ποῦ εἶδαν πρόβατα, στάνη. Ἐκ τῆς ποῦ παράγεται τὸ μπαμπάκι; Μεταφορὰ. Ἡ μόδα στὴν πόλη, στὸ χωριό.
ΧΡΟΝΙΚΟΣ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ	Ἡ σημερινὴ μόδα. Ἡ μόδα στὴν ἐποχὴ τῶν μητέρων, τῶν γιαγιάδων. Ἡ ἱστορία τῶν ρούχων. Τὰ ρούχα ἀνάλογα μὲ τὶς ἐποχές. Διάρκεια τῶν ρούχων. Συγκριτικοὶ πίνακες τῶν διαφόρων ρούχων, τῶν ὑφασμάτων, τῶν ἐπαγγελμάτων. Ἄξια. Διάρκεια. Διατήρηση Συγκριτικὴ ἀξία τῶν ρούχων. Γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ φορέματος (βλ. Χειροτεχνία). Μέτρα, ἔξοδα κατασκευῆς κτλ. Ἐπιλογίζονται πόσα πουνάμισα, μισοφόρια, κτλ. βγαίνουν ἀπὸ δοσμένα ὑφάσματα. Μεταχειρίζονται τὸ χέρι, τὸ τὸ δάκτυλο, τὴ σπιθαμὴ. Προβλήματα σχετικὰ μὲ τὰ παιγνίδια, μὲ τὰ ρούχα. Σχέση βάρους μεταξὺ ἀκατέργαστου μαλλιῦ καὶ πλυμένου.
ΜΕΤΡΟ	Ἐπιλογίζονται πόσα πουνάμισα, μισοφόρια, κτλ. βγαίνουν ἀπὸ δοσμένα ὑφάσματα. Μεταχειρίζονται τὸ χέρι, τὸ τὸ δάκτυλο, τὴ σπιθαμὴ. Προβλήματα σχετικὰ μὲ τὰ παιγνίδια, μὲ τὰ ρούχα. Σχέση βάρους μεταξὺ ἀκατέργαστου μαλλιῦ καὶ πλυμένου.
ΕΚΦΡΑΣΗ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗ	Ἀνάγνωση : Καρτέλες τόμπολας (ρούχα). Ἀνασχηματισμὸς φράσεων μὲ τὴ βοήθεια λέξεων. Ἐξακολουθοῦν νὰ μαζεύουν λέξεις πάνω σὲ καρτέλες. Διαφορετικὸ χρῶμα γιὰ τὴν συλλαβὴ ποὺ ἔγινε λόγος. Ὁρθογραφία : Τὰ παιδιά συνθέτουν τὴν ὑπαγόρευσή τους. Ἐλεύθερη ἐργασία : Τὰ παιδιά γράφουν αὐθόρμητα μικρὲς φράσεις ποὺ τὶς εἰκονογραφοῦν.
ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ	Κατασκευὴ ἑνὸς ρούχου. Κοπτικὴ τῶν ρούχων. Σχέδια. Φιγουρίνια (φορέματα ἐσωτερικά, ἐξωτερικά, ἀγοριῶν, κοριτσιῶν, χειμωνιάτικα, καλοκαιρινά, παλαιά, μοντέρνα.)
ΗΘΙΚΗ	Περιποίησις τῶν ρούχων. Παιδιὰ φτωχὰ δίχως ρούχα.
ΜΑΡΤΗΣ - ΑΠΡΙΛΗΣ	Κρυώνω. Ἡ φωτιά.
ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ	Παραγωγή τῆς φωτιᾶς. Πῶς γίνεται ἡ καύσις τῶν σωμάτων. Τὰ σώματα καλοὶ ἢ κακοὶ ἄγωγοι τῆς θερμότητος Ἀκτινοβολία. Ἡ θερμότητα καὶ ἡ βλάστησις. Τὰ καυστικά ὑγρά. Ὁ αἰθέρας. Νεύτη. Οἰνόπνευμα. Ἀνάβω φωτιά. Τριβή. Χτύπημα. Πέτρας. Ἐύλα ξερά. Ὅ,τι καίεται χωρὶς φλόγα, μὲ φλόγα. Ὑλικό, χρῶμα, σχῆμα ἀπὸ τὸ κάθε τί ποὺ πλησιάζει στὴ φωτιά. Χρῆσις τῆς φωτιᾶς. Πάλη ἐναντία στὸ κρύο. Προπαρασκευὴ τῶν τροφῶν, ἀπομολυσμὸς, καθαριότητα, πηγὴ δυνάμεως. Βιομηχανίες.

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ	Ἡ φωτιά γιὰ τὴ θέρμανση (ποῦ ἐντοπίζεται). Τὸ πετροκάρβουνο γιὰ τὸ φωτισμό. Ἡ φωτιά στὴ φύση ἢ ἐπίδρασή της στὴ βλάστηση μετεωρολογικὰ φαινόμενα Ἀναγκαῖα ἀντικείμενα ποὺ τὰ δημιουργοῦσε ἡ φωτιά. Παραβάν κτλ. Διάφορες θερμάστρες: κουζίνες (ἠλεκτρικὴ, μὲ κάρβουνο ἢ ξύλα κτλ.) καλοριφέρ, σαλαμάντρες, διάφορα εἶδη μαγκαλιῶν. Μεταλλικὰ δοχεῖα γιὰ θέρμανση βαγονιῶν, ἀμαξιῶν κτλ. ζεστὰ τοῦβλα, θέρμανση μὲ ἀκτινοβολία. Ἡ φωτιά γιὰ τὸ φωτισμό: λάμπες, φανάρια, λαμπιόνια, μαγικὲς λατέρες, διάφορα εἶδη κεριῶν, καντήλια κτλ. Γιατί ἔχει κανεὶς ἀνάγκη τῆς φωτιᾶς.
ΤΟΠΙΚΟΣ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ	Ἡ θερμότητα, ἡ ἠφαιστειογενὴς δύναμη, παραγωγικὴ δύναμη. Πρόσοδοι τῶν θερμῶν χωρῶν. Ποῦ βάζουν τὰ τζάκια στὸ σπίτι. Ποῦ εἶναι οἱ καπνοδόχοι. Οἱ καρβοναποθήκες. Ὅ,τι μᾶς ἔρχεται ἀπὸ θερμὲς χώρες, τροφή, ρούχα, ἐμπόριο. Ἡ ζωολογία καὶ ἡ βλάστησις τῶν θερμῶν χωρῶν. Ἡ τροφή, ὁ ρουχισμὸς καὶ ἡ κατοικία τοῦ Κογκό.
ΧΡΟΝΙΚΟΣ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ	Ἀπὸ ποῦ μῆνα καίει ἡ φωτιά στὴν τάξη; Γιὰ πόσον καιρὸ καίει ἡ φωτιά στὴν τάξη;
ΜΕΤΡΟ	Ὅγκος τοῦ φτυαριοῦ γιὰ κάρβουνα παραβαλλόμενος μὲ τὸν ὄγκο τοῦ κουβᾶ. Ἀλλαγὴ ὄγκου, ὕψους τῶν σωμάτων ποὺ προσεγγίζουν στὴ φωτιά. Ἀριθμητικὲς ἀσκήσεις μὲ σπύριτα. Ποσότητα κάρβουνου ποὺ καίει σὲ μιὰ μέρα ἡ θερμάστρα τῆς τάξης. Ὅγκος ἑνὸς σπύριτου. Ὅγκος τοῦ τζακιῦ.
ΕΚΦΡΑΣΗ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗ	Δεξιλόγιο : Πρόσεξε νὰ μὴ σὲ πιάση ἡ τσιμπίδα. Τσιμπίδες. Καρβουνιάρης. Ἀνάβω. Σβύνω. Ἀνθρακῶνος. Καίω. Καταναλῶνω Κροτῶ. Γίνομαι στάχτη. Τρίζω. Ζεσταίνω. Παίρω φωτιά Ξαναζεσταίνω. Δαδί. Ἀναδουλιστῆρι. Ἀνασκαλεύω. Φλογίζω. Ἀνάγνωση : Ἀσκήσεις καὶ παιγνίδια μὲ λέξεις γνωστῆς. Ἐχωρίζουν συλλαβὲς καὶ ξαναβρίσκουν τὶς ὅμοιες σὲ λέξεις γνωστῆς. Μικρὲς ἱστορίες ποὺ περιέχουν τὶς γνωστῆς λέξεις. Ὁρθογραφία : Κάθε μέρα μικρὴ ὑπαγόρευση σχετικὴ μὲ τὴν παρατήρησις.

Σχέδιο : Τὸ φῶς καὶ ἡ σκιά. Μιά πυρκαϊά. Μαγκάλι. Φωτιά ἀπὸ ξύλα. Τὰ τζάκια.

Ἔργασίες : Φτιάχνουν μικροὺς σάκκους γιὰ κάρβουνα. Χεραμάξι γιὰ νὰ τὰ κουβαλῆ. Ἀναδαυλιστήρι. Τσιμπίδες. Ἀγγιστρα. Φτυάρια.

Τὰ διάφορα τζάκια. Φτιάχνουν σπίτι μὲ καπνοδόχο. Σκηνὲς γύρω στὴ φωτιά. Κάνουν μιὰ μικρὴ φουφοῦ μὲ ἓνα κουτὶ ἀπὸ κονσόρβα. Κάνουν ἀνθρακιά.

Ἡ φωτιά. Οἱ κίνδυνοί της. Ἡ χρησιμότητά της. Ἡ ἀνάγκη της (μὲ μορφὴν ἱστορίας). Τί πρέπει κανεὶς νὰ κάνη καὶ τί νὰ μὴν κάνη, ὅταν πιάση φωτιά ἓνα δωμάτιο.

ΕΚΦΡΑΣΗ
ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

ΗΘΙΚΗ

ΜΑΗΣ

Τὰ λουλούδια.

(Θέμα εὐκαιρίας)

Τὰ λουλούδια τῆς ἐποχῆς. Δαμασκηνιά. Ἀχλαδιά. Κερασιά. (σειρὰ τῆς ἀνθησης). Μαζεύουν τὰ τωρινὰ λουλούδια καὶ τὰ βάζουν πολλὰ μαζὶ κατὰ πῶς φυτρώνουν πάνω σ' ἓνα δέντρο ἢ πάνω στὴ γῆ.

Πρὶν ἀπὸ τὰ φύλλα. Μὲ τὰ φύλλα. Ὑστερα ἀπὸ τὰ φύλλα. Ἄν εἶναι μεμονωμένα ἢ πολλὰ μαζὶ. Ἀνάλογα μὲ τὸ χρῶμα τους, τὸ σχῆμα τους, τὶς λεπτομέρειες τῶν μερῶν τους. Ἀνάλογα μὲ τὶς συνθῆκες τῆς γονιμότητάς τους.

Πόσοι στήμονες, πόσα πέταλα, σέπαλα σὲ ἓνα ἄνθος, σὲ πολλά, πόσα ἄνθη σ' ἓνα φυτό, σὲ πολλά.

Ἄνθη τοῦ μήνα. Τακτοποίησέ τους σὲ βαθμίδες ἀνάλογα μὲ τὸ μέγεθος. Πόσα χωρεὶ νὰ βαστᾷ τὸ χέρι. Πόσα χωρεὶ ἓνα βάζο. Παραβάλλουν μέγεθος πετάλων καὶ μέγεθος δακτύλου. Πόσα σὲ ἓνα χέρι. Ταξινόμηση τῶν λουλουδιῶν σύμφωνα μὲ τὴ μυρωδιά τους. Σχῆμα τῶν πετάλων. Σχήματα: κύκλος, ἡμικύκλιο. Παραβάλλουν μὲ τετράγωνο, διάμεση, διάμετρο.

Ποιά λουλούδια εἶναι πιὸ μικρὰ ἀπὸ τὰ δάκτυλα, τὸ χέρι. Μεγαλύτερα ἀπὸ δάκτυλο, χέρι, μάτι, κεφάλι.

Σύγκριση βάρους ξερῶν λουλουδιῶν, δροσερῶν. Πόσα ξερὰ λουλούδια ἀναλογοῦν σὲ ἴσο βάρος δροσερῶν λουλουδιῶν.

Κάνουν ματσάκια λουλουδιῶν μὲ ὅμοιο χρῶμα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

ΜΕΤΡΟ

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Τί κάνει ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ ἔχη λουλούδια. Κηπουρικὲς ἐργασίες. Τὰ ἄνθη στὶς γιορτιές, στὰ γεύματα, δῶρα, ἐνταφιασμούς, ἀκολουθίες. Ἀνθισμένο λειβάδι.

Μὲ τί φτιάχνουμε τὰ τεχνητὰ λουλούδια; Πῶς ξεραίνουμε τὰ λουλούδια; Τί κάνουμε μὲ τὰ λουλούδια στοὺς κήπους. Ἡ ἀγορὰ τῶν λουλουδιῶν.

Σὲ ποῖο μέρος τοῦ κήπου φυτεύουμε τὰ ἄνθη.

Ποῦ τὰ δέντρα;

Ποῦ βάζουμε τὰ μπουκέτα τῶν λουλουδιῶν; Ποῦ βάζουμε τὰ βάζα; Ποῦ βάζουμε τὰ μαραμένα λουλούδια; Ποῦ πηγαίνουν; Ἀνθοκόμος κηπουρός.

Καταστήματα ποὺ πουλοῦν ἄνθη, στέφανα.

Ποιά λουλούδια στολίζουν τοὺς ἀνθῶνες, τὶς βραγιές, τοὺς δημόσιους κήπους, τὰ κοιμητήρια.

ΧΡΟΝΙΚΟΣ
ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Ἐμφάνιση τῶν πρώτων λουλουδιῶν, τῶν τελευταίων.

Διάρκεια τῶν λουλουδιῶν, λουλούδια ποὺ μαραίνονται γρήγορα. Ἀπὸ πότε πουλοῦν τὰ λουλούδια στὸ δρόμο.

Λεξιλόγιο : Μυρωδιά, μυρωμένο, δίχως μυρωδιά, εὐωδιάζει, μοσκομυρίζει κτλ. Χρῶμα ἄχρωμο, ὠχρό, πολύχρωμο, παρδαλό. Βαφή.

Ἀνάγνωση : Ἀνάγνωση μικρῶν ἱστοριῶν σχετικῶν μὲ τὸ κέντρον ἐνδιαφέροντος. Ἀνάγνωση κειμένου ἀπὸ τυπωμένο ἀναγνωστικό.

ΕΚΦΡΑΣΗ
ΛΦΗΡΗΜΕΝΗ

Ὁρθογραφία : Οἱ μαθητὲς κάνουν περιλήψεις τῶν παρατηρήσεων. Τὸ κείμενο θὰ χρησιμεύῃ καὶ γιὰ ὑπαγόρευση. Θὰ ἐλκυστῆ ἢ προσοχὴ στὸν πληθυντικὸ τῶν ὀνομάτων. Ἀσκήσεις. Παιγνίδια.

ΕΚΦΡΑΣΗ
ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Σχέδιο : Τὰ λουλούδια. Τὰ διάφορα μέρη ἐνὸς λουλουδιοῦ. Δέντρα ἀνθισμένα. Κήπος. Ἀνθοπώλισσα. Μάζεμα λουλουδιῶν. Ἡ γιορτὴ τῆς μητέρας.

Χειροτεχνία : Κηπουρικὴ. Φτιάχνουν τεχνητὰ λουλούδια. Ἀγορὰ τῶν λουλουδιῶν. Ἀνθοκόμος.

ΗΘΙΚΗ

Πλεονεκτήματα λουλουδιῶν (τροφὴ, ὁμορφιά, βιομηχανία, στολίδι γιὰ τὸν ἄνθρωπο).

Πῶς μαζεύουν λουλούδια; Περιποίηση ποὺ ἀπαιτοῦν τὰ λουλούδια. Τὸ παιδί ὀφείλει νὰ τὰ σέβεται.

ΙΟΥΝΙΟΣ

Ἔργαζομαι.

Τὸ χέρι καὶ τὸ πόδι.

Παραβολὴ μεταξὺ τοῦ χεριοῦ καὶ τοῦ ποδιοῦ. Ὁμοιότητες. Διαφορές. Κίνηση τοῦ χεριοῦ μόνου ἢ μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ βραχιονιοῦ, κίνηση τῶν δύο χερῶν, τοῦ σώματος.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Κίνηση τοῦ ποδιοῦ καὶ πρὸ πάντων στὸ παιδί. Τὸ χέρι γιὰ τὸ παιδί. Τὰ μέρη τοῦ χεριοῦ, τοῦ ποδιοῦ. Γιὰ τὸ χέρι, τὸ πόδι. Ἀντικείμενα φτιαγμένα γιὰ νὰ πιάνονται μετὰ τὸ χέρι. Τὰ αντικείμενα ποὺ προσαρμόζονται στὸ πόδι. Χρησιμότητα χερῶν, ποδιῶν. Ἐργαλεῖα ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ χέρι. Ἐργαλεῖα ποὺ κινεῖ τὸ πόδι ἢ βοηθάει γιὰ νὰ κινεῖται.

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Χειροτεχνικὲς ἐργασίες. Χειρωναχικὰ ἐπαγγέλματα. Παιγνίδια ποὺ τὰ παίζουν πρὸ παντὸς μετὰ τὸ χέρι. Παιγνίδια ποὺ τὰ παίζουν πρὸ παντὸς μετὰ τὸ πόδι. Προφύλαξη τοῦ χεριοῦ, προφύλαξη τοῦ ποδιοῦ.

ΧΡΟΝΙΚΟΣ
ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Ἰδρυση στὴ συνοικία μαγαζιῶν, ὅπου πουλιῶνται τὰ χειροτεχνικὰ ἔργα. Παπούτσια, παπουτσιῆδες, γαντάδικο, Σχέδια στὴν ἀμμο. Σχέδιο τῆς συνοικίας πάνω στὸ πάτωμα.

ΧΡΟΝΙΚΟΣ
ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ

Πόσος καιρὸς χρησιμοποιεῖται γιὰ μερικὲς κινήσεις. Πόσος καιρὸς χρειάζεται γιὰ τὸ πλύσιμο τῶν χερῶν, τῶν ποδιῶν. Γιὰ νὰ φορέσουν τὰ γάντια τους, τὶς μπότες τους. Πόσην ὥρα μποροῦν νὰ κρατήσουν ἓνα χέρι σηκωμένο, ἓνα πόδι, νὰ σταθοῦν στὸ ἓνα πόδι, νὰ μὴν κινεῖν τὰ χέρια τους, νὰ μὴ κινεῖν τὰ πόδια τους. Χρησιμοποίηση ραβδοῦ τῶν σχοινοβατῶν γιὰ ἰσορροπία.

ΜΕΤΡΟ

Συγκρίσεις. Διαστάσεις. Ὑπομονή. Δύναμη. Ἀντοχή. Σύγκριση χερῶν καὶ ποδιῶν. Μάκρος, πλάτος, πάχος. Ἡ εὐαισθησία τους. Γαργαλίζω. Φωτιά. Κρύο νερό. Τρεξιμάτα. Ποῖος τρέχει γρηγορότερα. Ρήχνουν ἀντικείμενα πότε μετὰ τὸ δεξιὸ χέρι, πότε μετὰ τὸ ἀριστερό. Μετροῦν τὸ ὕψος ἐνὸς παιδιοῦ μετὰ τὰ χέρια ψηλά. Ἐπιφάνεια. Πόσα νύχια σ' ἓνα χέρι. Βάρος συγκρινόμενο μετὰ τὰ δύο χέρια. Ἀριθμὸς τῶν δακτύλων, τῶν φαλαγγιῶν, τῶν νυχιῶν τοῦ ποδιοῦ, τῶν χερῶν, τῶν ποδιῶν. Προβλήματα.

ΕΚΦΡΑΣΗ
ΑΦΗΡΜΕΝΗ

Ἀνάγνωση
Ὁρθογραφία
Λεξιλόγιο

Ἀνάγνωση : Μικρὸ εἰκονογραφημένο παιδικὸ βιβλίο ἢ ἓνα ἄλλο ἀναγνωστικὸ. Ἀναζήτηση μικρῶν ἱστοριῶν σχετικῶν μετὰ τὸ κέντρο ἐνδιαφέροντος.

Ἀπαγγελία : Τὸ χέρι (ποίημα).

Ὁρθογραφία : Καθημερινὴ ὑπαγόρευση. Γνωστὰ διηγήματα. Μικρὲς ὑπαγορεύσεις καμωμένες ἀπὸ τὸ παιδί.

Μάζεμα : καὶ εἰκονογράφηση τῶν λέξεων, ποὺ περιέχουν τὴν ἴδια συλλαβή.

Συζητήσεις
Αὐθόρητες ἐργασίες

Ἀσκήσεις πληθυντικοῦ, ἐνικοῦ, θηλυκοῦ, ἀρσενικοῦ. Παιγνίδια ἀναθεώρησης.

ΕΚΦΡΑΣΗ
ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Σχέδιο : Τὸ χέρι. Τὸ πόδι. Σκηές ἀπὸ τὴ ζωὴ τους: καρφῶνον, σαβουν, τσουγκρανίζου, πλάθου κτλ. περπατοῦν, τρέχουν, ἀνεβαίνουν, κάθονται.

Πλαστικὴ : Πλάθου χέρι καὶ πόδι. Σφυρί. Σκούπα. Ἄλλα ἐργαλεῖα.

Ἐργασίες καμωμένες μετὰ τὸ χέρι. Ραπτικὴ Πλεκτικὴ. Περιποίηση τῶν χερῶν, τῶν νυχιῶν. Πρόνοια ὅταν ἐγγίζου φωτιά, γυαλί, μαχαίρι. Περιποίηση ποδιῶν. Πρόνοια. Κρύο. Σκούπισμα ποδιῶν. Σεβασμὸς στὰ παπούτσια. Τὰ γάντια. (Συνέχεια στὸ ἄλλο φύλλο)

ΗΘΙΚΗ

O. LEMARIÉ

ΤΟ ΠΑΙΓΝΙΔΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο φύλλο).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Τὰ παιγνίδια ποὺ προκαλοῦν συγκινήσεις καὶ συναισθήματα.

Οἱ πρώτες συγκινήσεις τοῦ παιδιοῦ εἶναι τελείως εἰλικρινεῖς. Ἀλλὰ μετὰ τὸν καιρὸ τὸ παιδί δοκιμάζει καὶ ἄλλες ποὺ δὲν εἶναι τόσο εἰλικρινεῖς καὶ ποὺ ἀντιλαμβάνεται τὸν προσποιητὸ ἢ συμβατικὸ τους χαρακτήρα. Αὐτὲς οἱ τελευταῖες θὰ τοῦ προμηθεύουν ἓνα ἀπὸ τὰ πολυάριθμα θέματα τῶν παιγνιδιῶν του. Ἡ πρώτη ἀπ' αὐτὲς τὶς συγκινήσεις εἶναι ὁ φόβος. Τὸ μωρὸ τρέμει ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ τῆν πρώτη φορὰ ποὺ ὁ πατέρας του τὸ σηκώνει πολὺ ψηλὰ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, ἀλλὰ ὕστερα, ἀφοῦ τὸ σηκώσει δύο-τρὶς φορές, βλέπομε πὼς τοῦ ἀρέσει. Θέλει νὰ ξαναϊσθάνη αὐτὸ τὸ ὀλιγόστιγμο ἀνατρίχιασμα ἀγωνίας . . . ποὺ ξαίρει πὼς θὰ καταλήξῃ σὲ χαρὰ. Ὁ φοβερὸς διάβολος, ποὺ μ' ἓνα ἐλατήριο ξεπετιέται μονομιάς μέσα ἀπὸ ἓνα κουτί στὴν ἀρχὴ τὸ φοβίζει τρομερὰ ἀμέσως ζωικῶς καταλαβαίνει πὼς ὁ κίνδυνος ἦταν ψεύτικος καὶ ὄλο τριγυρνᾶ γύρω ἀπὸ τὸ κουτί ζητώντας νὰ τὸ ξανακάμουν νὰ φοβηθῇ. Κι' ὅχι μόνον αὐτὸ, μὰ θέλει νὰ τρομάξῃ καὶ τοὺς ἄλλους. Μὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες διασκεδάσεις τῶν παιδιῶν δὲν εἶναι νὰ ξαφνιαζοῦν καὶ νὰ φοβίζου τοὺς ἄλλους ;

Δίπλα στὰ «σοβαρά» τοῦ αἰσθήματα (τὶς φιλίες του καὶ τὰ μίσση) μεγάλωνε ἓνα αἶσθημα, ποὺ ἡ ιδιότητά του εἶναι ἀκριβῶς νὰ κἀνη τὶς ὑπάρξεις παιγνίδια : αὐτὸ τὸ αἶσθημα εἶναι ἡ **διαβολία**. Αὐτὸ παρουσιάζεται μετὰ δύο συγγενικὲς μορφές : τὴν **κοροῖδία** καὶ τὸ **πειράγμα**. Ἀφήνοντας προσωρινὰ τὴν ἠθικὴ ἀποψη τοῦ προβλήματος περιοριζόμεστε γιὰ τὴν νῦν νὰ περιγράψουμε.

1ο) **Κοροῖδεύω** εἶναι ὅταν βλέπω σ' ἓναν μιὰ ἀδυναμία (λέξη, ἐλάττωμα, ἀτύχημα) δείχνω εὐχαρίστηση γι' αὐτὴν καὶ γελῶ ἀντὶ νὰ λυπηθῶ. — Τὸ πρῶτο ἀτύχημα τοῦ ἄλλου ποὺ τὸ κοροῖδεύει τὸ παιδί εἶναι ἡ σωματικὴ δυσμορφία: ὅχι δηλαδὴ ἡ ἀποτρόπαιη ἀσχήμια, ἀλλὰ μάλλον τὸ παράδοξο. Καὶ ψυχαγωγεῖται τὸ παιδί μ' ἐκείνην τὴν κακὴ μίμηση ποὺ λέγεται **μορφασμός**. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο μαστιγώνει τὸ ἐλάττωμα καὶ θριαμβεύει. Κάνει πρόσωπα, ντυμασιές, περπατησιές γελοῖες γιὰ νὰ γελᾷ. Ἀπ' αὐτὸ προέρχεται καὶ ἡ γελοιογραφία (καρικατοῦρα). — Τὸ ἄλλο ἀτύχημα ποὺ τὸ κάνει νὰ γελᾷ εἶναι μιὰ ἀποτυχημένη πράξις, μιὰ χαμένη ἐλπίδα, μιὰ ταπεινωμένη θέλησις. Τὴν χαρὰ ποὺ ἔχει ὅταν βλέπῃ νὰ πέφτου λίγο πριν πρὸ τὸ τέρμα οἱ συναγωνιστὲς τοῦ δρόμου ἢ ὅταν βλέπῃ τὸ σύντροφό του ποὺ σκαρφάλωσε ψηλὰ στὸ κοντάρι γὰ γλυστράη τὴν ὥρα ποὺ πρέκειται νὰ πάρῃ τὸ βραβεῖο. Μετὰ ποῖον εὐχαριστιέται περισσότερο μετὰ κείνον ποὺ ἔχει τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ κερδίση ἢ μετὰ τὸ θεατὴ ποὺ περιμένῃ τὴν ἀποτυχία γιὰ νὰ χαρῇ ;

2ο) **Πειράζω** κάποιον, θὰ πῆ—χωρὶς νὰ φτάνω στὸ σημεῖο νὰ τὸν θυμῶνω—τὸν

ἐνοχλῶ ἐλαφρὰ γιὰ νὰ διασκεδάσω μὲ τὴν ψυχρότητά του καὶ γιὰ νὰ τὸν προκαλέσω στὸ παιγνίδι. Καλοπρόσδεχτο πείραγμα, μὰ πὺ εὐκολα γερνιέται τὸ δριὸ του! Τὸ παιγνίδι αὐτὸ εἶναι νὰ πειράζῃ τὸ παιδί καὶ σπάνια νὰ ἀφήνῃ νὰ τὸ πειράζουν. Καὶ ποῖος θὰ μπορούσε ν' ἀραδιάσῃ μὲ πόσα μέσα πειράζει; Νὰ γαργαλή μ' ἓνα φτερό τ' αὐτὴ ἢ τὸ λαϊμὸ τοῦ φίλου του τὴν ὥρα πὺ εἶναι συκμμένος πάνω στὸ τετράδιό του, νὰ τὸν βλέπῃ ν' ἀνυπομονῇ καὶ νὰ τὸν κἀνῃ νὰ χἀνῃ γιὰ ἓνα λεπτὸ τῆς σειρὰ τῆς διήγησῆς του εἶναι μιὰ διαβολεμένη χαρὰ πὺ θὰ τὴν δοκιμάσῃ εἴκοσι φορές. Ποικίλες μορφές μπορεί νὰ πάρῃ τὸ παίξιμο φάρσας σὲ κάποιον. Καὶ πὺ δὲν δείχνονται ἐφευρετικὰ! Καὶ μὴ νομίζετε πὺς τὸ κάβουν γιὰ κακοῦ ὄχι. Τὸ κάβουν γιὰ νὰ ἀστείευτοῦν, νὰ δημιουργήσουν τοῦ ἄλλου μιὰ στενοχώρια δίχως συνέπεια, μὲ μόνῃ εὐχαρίστηση νὰ τὸν βλέπουν νὰ ἀνησυχῇ, νὰ σασιζῇ καὶ στὸ τέλος (ἂν ἔχῃ καλὸ χαρακτήρα) νὰ γελᾷ μόνος του πὺ τὴν ἔπαθε.

3ο) Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἄλλα αἰσθήματα τοῦ παιδιοῦ αὐτὰ τρέφονται μὲ τὰ ἀναγνώσματα τοῦ. Μ' αὐτὰ πρὸ πάντων ψυχαγωγεῖται τὸ παιδί. Τὸ ἐρωτικὸ ρομάντσο ἐνδιαφέρει μόνον τὸν ἔφηβο. Τὰ βιβλία μὲ ἱστορίες καὶ τὰ ρομάντσα μὲ περιπέτειες κινοῦν τὸ πάθος τοῦ παιδιοῦ—ἔτσι ὄλοι ὁμολογοῦν. Ἀναφτερώνουν τὸ δειρὸ του καὶ κάβουν νὰ παίζουν οἱ ἀφελεῖς του ἐνθουσιασμοί: τὸ παιδί θαυμάζει μὲ χτυποκάρδια τὴν ἀφοβία, τὴν παλληκαριά: συμπαθεῖ πολλὸ τίς σπαραχτικὲς ἀγωνίες τῶν ἀπελπιστικῶν καταστάσεων: μισεῖ ἄγρια τὸν προδότη. Δὲν εἶναι ρωμάντσο πὺ νὰ μὴ συμμεριστῇ τὸ παιδί ζωηρὰ τὸν ἥρωά του, νὰ μὴν εὐχεται τὸν τελειωτικὸ χαμὸ ἐνὸς προσώπου.

Αὐτὸ τὸ παιγνίδι τῶν αἰσθημάτων τὸ παιδί θὰ τὸ δοκιμάσῃ ἀκόμη περισσότερο, ὅταν θ' ἀρχίσῃ νὰ συχνάζῃ στὸ δικὸ του κινηματογράφο. τὸν ἀπλὸ καὶ μὲ φανταστικὲς, εἰκόνες ὅπως πρέπει νὰ εἶναι. (Ἡ συνέχεια στὸ ἄλλο φύλλο).

ΑΘ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ «Μουσικὴ ἀγωγή». Ἐνα ἐξαιρετὸ ἔργο, πὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐκδίδεται ἐδῶ καὶ 4 χρόνια, ἔκαμε τὴ συμπλήρωσή του μὲ τὸ 5ο τεῦχος του, πὺ ἐκυκλοφόρησε τελευταία. Στὸ συγγραφέα του, καθηγητῆ τῆς παιδαγωγικῆς μουσικῆς, ἀξίζει κάθε ἔπαινος καὶ κάθε ἐπικρότηση γιὰ τὸ πόνημά του αὐτὸ, πὺ εἶναι ἀξιόλογο τόσο γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ του ἐμφάνιση, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ὀγκώδους καὶ πολυμῶρφου περιεχομένου του (σελ 1265, πολλὲς εἰκόνες). Περιέχει τέλειο καὶ μεθοδικὸ σύστημα διδασκαλίας τῆς μουσικῆς, παιδαγωγικὰ τραγούδια, τρόπους ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ βυζαντινῆς μουσικῆς, σημασιολογία τῆς εὐρωπαϊκῆς, εἰσαγωγή στὶς καλὲς τέχνες, ἱστορία τῆς μουσικῆς, εἶδη ποιήσεως, βιογραφικὰ σημεῖωματα ἐλλήνων καὶ ξένων ποιητῶν μὲ ποιήματά τους, μετρικὴ τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως, κανόνες ἀπαγγελίας κλπ. κλπ. καὶ γενικὰ ὅτι σχετίζεται μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση. Διακρίνεται γιὰ τὴν σαφήνειά του, τὴν μεθοδικότητα, τὴν καλαισθησία του καὶ τὴν ψυχαγωγικὴ του δύναμη. Τὸ συσταίνουμε σὲ κείνους, πὺ πιστεῦουν βαθιὰ στὴ μορφωτικὴ δύναμη τῆς Τέχνης. Δὲν πρέπει νὰ λείψῃ ἀπὸ καμιὰ Σχολικὴ βιβλιοθήκη, ἀπὸ καμιὰ οἰκογένεια, πὺ θέλει νὰ λέγεται πολιτισμένη. Πωλεῖται ὡς σύνολο 355 δρχ., μὰ πωλεῖται καὶ σὲ τεύχη, 5ο, 89, 70, 85, 100 δρχ. Σ. Σ.

Ν. ΛΑΒΔΑ «Ἐγχειρίδιον θεωρίας τῆς μουσικῆς». Τοῦ ἀξιολόγου αὐτοῦ ἔργου τοῦ γνωστοῦ μουσικοσυνθέτη καὶ Διευθυντῆ τῆς Ἀθηναϊκῆς Μανδολινάτας κ. Λάβδα ἐκυκλοφόρησε τὸ πρῶτο μέρος, πὺ πραγματεύεται γιὰ τὴ θεωρία τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Τὸ δεύτερο μέρος, πὺ περιλαμβάνει μιὰ γενικὴ ἐπισκόπηση τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, καθὼς καὶ τίς στοιχειώδεις ἀρχὲς τῆς ἀρμονίας, θὰ ἐκδοθῇ ἀργότερα. Γιὰ τὴν παιδαγωγικὴ μουσικολογία τοῦ τόπου μας τὸ βιβλίον ἔρχεται νὰ γεμίσῃ ἓνα κενὸ, πὺ κανένα ἀπὸ τὰ ὅμοια ἐγχειρίδια, πὺ ἐκυκλοφόρησαν ἔως τώρα, δὲντὸ ἐγένισε. Γιατὶ πρῶτο αὐτὸ ἀναφέρει τὰ περὶ ρυθμοῦ καὶ μελωδίας καὶ τὰ διευκρινίζει μὲ σαφήνεια καὶ πρῶτο σχεδὸν αὐτόκἀμνει λόγο γιὰ τίς περίφημες ἀρχαῖες ἐλληνικὲς κλίμακες καὶ τοὺς πρωτότυπους ρυθμούς, πὺ προκύπτουν ἀπὸ τὰ μικτὰ λεγόμενα μέτρα καὶ πὺ ἔγιναν ἀντικείμενο σοβαροῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ πολλοὺς διαπρεπεῖς μουσικολόγους εὐρωπαϊούς. Τὸ βιβλίον εἶναι χρῆσιμο τόσο γιὰ τοὺς ἐρασιτέχνες καὶ τοὺς μαθητὲς Ὁδείου καὶ Μουσικῶν σχολῶν, ὅσο καὶ γιὰ τοὺς μαθητὲς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων τῆς Μέσης καὶ τῶν Διδασκαλείων. Τὸ συσταίνουμε θερμὰ, γιὰτὶ εἶναι εὐληπτο καὶ μεθοδικὸ βοήθημα. Τὸ πρῶτο μέρος ἔχει σελίδες 118 καὶ τιμᾶται 40 δρχ. Σ. Σ.